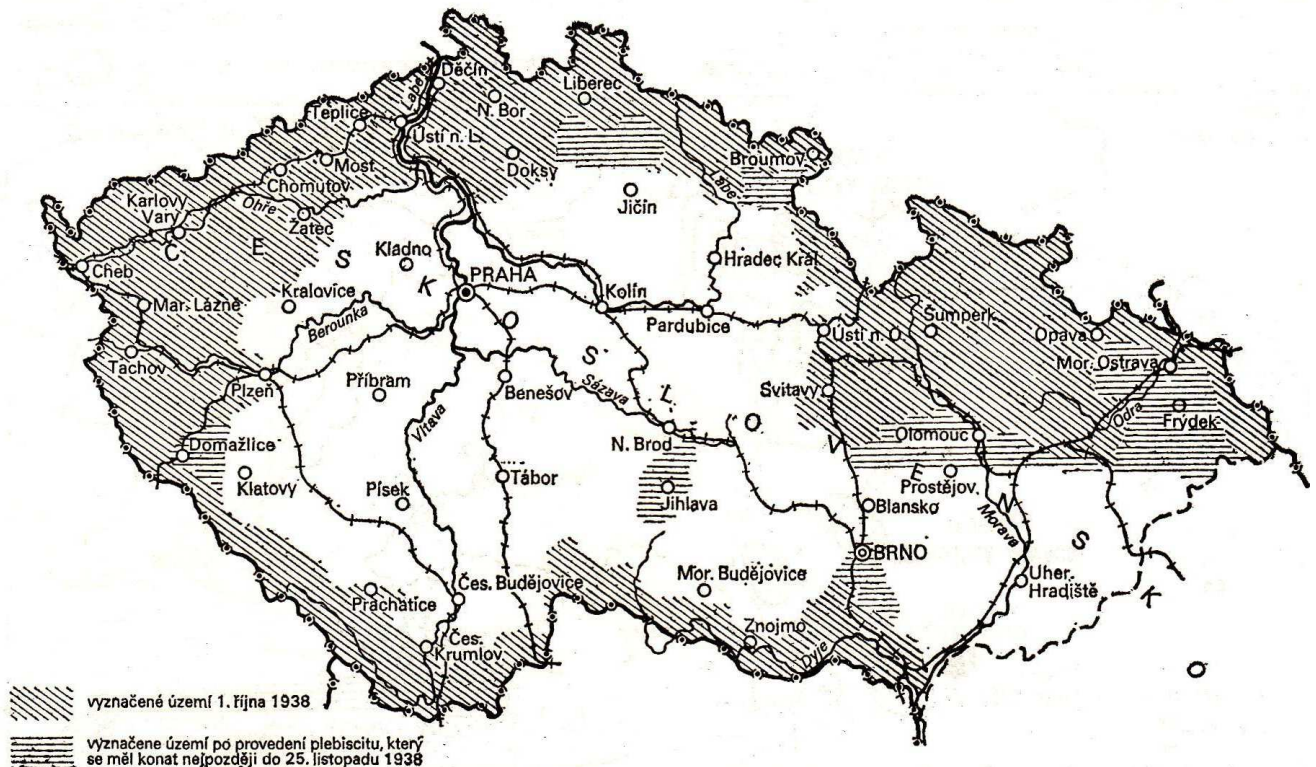

1938 - 1939

Likvidace Československa fašistickým Německem

Požadavky Německa na území ČSR - Godesberský program

**Vydáno pod záštitou Svazu bojovníků
za svobodu okresu Vyškov**

**Václav Šustek
Vyškov
2012**

*...povím z plného přesvědčení jen tolik, že Čechové, co
národ, kdyby upadli v podrobenost a poddanství
Pruské říši, nikdy by se nespokojili s osudem svým,
nikdy by jim nevyšlo z paměti, že podle práva mají
odjakživa poddáni být jen sobě, to jest své vlastní
vládě. Prušáky pro jejich germanizační fúrii, nemohli
by pokládati než za úhlavní nepřitele a vrahy své ...*

František Palacký

© Václav Šustek

Jazyková úprava František Macháček

Vydáno nákladem autora

Úvodem

Po mnichovském diktátu a záboru pohraničí, kdy se Hitler chystal ke konečné likvidaci Československa, začaly vnitřní reakční síly rozvíjet kampaň proti představitelům demokracie a jejím zásadám. V tomto období vystupuje Karel Čapek a kromě jiného zveřejnil v tisku následující: „Ležet v samém středu Evropy znamená fatálně být uprostřed každé historické mely, která se kdy v Evropě strhla. Vskutku tato země nebyla ušetřena žádné srážky ras, kultur a idejí a platila svou krví za všechno, co se dělo s ostatní Evropou. A přece se tu po dvanáct století udržel malý a houževnatý národ nejzápadnějších Slovanů; udržel se mezi daleko mocnějšími sousedy a po většinu svých krvavých dějin se musel proti nim hájit. Tisíc let tradice stačí, aby se národ provždycky naučil dobře obojímu: uhájit své bytí a celým srdcem, celou svou silou stát na straně míru, svobody a evropské i světové solidarity.“(R. Kvaček, *Československý rok 1938*, s. 4.)

Vznik Československa v roce 1918 byl výsledkem národněosvobozenického zápasu českého lidu, vrcholícího pod vlivem revolučních událostí v Rusku a v období porážky centrálních mocností – Německa a Rakousko-Uherska vítěznými státy Dohody. Vytvoření samostatného československého státu bylo velkým historickým pokrokem. Českému národu to umožnilo státoprávní dovršení procesu národního obrození, pokrokových a revolučních tradic českého lidu od dob husitských; staletý zápas za osvobození z národní a sociální poroby Rakouskem. Slovenský národ byl zachráněn před násilnou maďarizací.

Vítězství Dohody nad císařským Německem a jeho spojenci bylo zakotvené v tzv. versailleském systému mírových smluv. ČSR byla součástí bloku pod vedením Francie, zaměřeného proti Německu a také proti sovětskému Rusku. Pomocí ČSR se Francie snažila budovat své velmocenské postavení v Evropě. V třicátých letech s růstem nebezpečí německého fašismu byla bezpečnost ČSR zajištěna systémem mírových smluv. Československo vzhledem k sousedním státům zůstalo jedinou oázou demokracie ve střední Evropě.

Události třicátých let, nastolení fašismu v Německu, anšlus Rakouska a německá agresivní politika vrcholící mnichovským diktátem a okupací našeho pohraničí představují v dějinách Československa dramatické období jeho zápasu, končící však likvidací samostatného státu. Nastolením okupačního režimu končí jedna etapa a hitlerovské Německo v úzké spolupráci se sudetskými Němci přikročilo k další, již je postupná likvidace českého národa. Vnitropolitické i zahraniční příčiny, otázka přijetí či odmítnutí diktátu vládou a prezidentem Benešem, způsob likvidace Československa fašistickým Německem, otázky psychologického vedení války, úloha propagandy, diplomacie a vojenského ohrožení budou stále předmětem diskuse nejen politiků a historiků hledajících poznatky a zkušenosti z neustálého zápasu v nových podmínkách o zachování českého národa.

Předkládaný výběr z celého množství publikovaných materiálů poskytuje nejzákladnější informace, umožňuje hlouběji posuzovat jednotlivé problémy, případně je dále studovat v doporučené i další literatuře –hledat zkušenosti pro současnost. Je pouhým příspěvkem v nikdy nekončící diskusi vycházející z neustálého zápasu o zachování národní existence v současné době.

1. Mezinárodní a vnitropolitická situace Československa v roce 1938

S nástupem fašismu v Německu se neustále zvyšovalo ohrožení Československa. Hrozba imperialistické války byla vážným nebezpečím pro ČSR i pro sousední státy. Ohrožovala demokratická práva, suverenitu a svobodu národů. Ve své podstatě připravovala světovou válku za znovurozdělení světa, k získání dalšího životního prostoru pro nacistické Německo.

Směr útoku – Československo

Podle přání Hitlera zpracovali v květnu 1935 generálové v čele s ministrem vojenství Wernerem von Blomberg operační studii Schulung (Cvičení). Naskicovali si v ní, jak rychle a úspěšně československý stát vyřídit. Československo považovali za protivníka, který měl být sražen ještě před „velkou válkou“ a byl určen za první cíl úderu armády.

Plánování německé války proti Československu pokračovalo v polovině roku 1937. Je obsaženo ve směrnici pro jednotnou válečnou přípravu z 24. června 1937, která uvažovala s preventivním přepadem československého státu jako jedné z možných bojových operací německé armády. Dostala krycí název Grün (Zelený). Tvůrci plánu počítali s válkou na dvou frontách s těžištěm na jihovýchodě. Zahájení boje s protiněmeckou koalicí počítalo s útokem na Československo: „Cílem je strategický přepad Československa, soustavně připravovaný již v míru. Neočekávaným útokem se

(německá vojska) zmocní pohraničních opevnění, přibije k zemi a zničí armádu ČSR, dokud ještě nebude zmobilizována. V krátké době se zmocní Československa. Využije přitom jeho národní různorodosti.“ (R. Kvaček, *Poslední den Mnichov-Praha září 1938*, *Epocha* 2012, s. 10 – 11.)

V listopadu 1937 na poradě generálů s Hitlerem byla zpracována nová varianta plánu Grűn. Tvořily ji přílohy, které doplňovaly červnovou směrnicí. Úder proti Československu si v prosinci 1937 představovalo německé velení takto: „Jakmile Německo dosáhne ve všech směrech válečné připravenosti, vznikne vojenský předpoklad dovést k vítěznému konci útok na Československo a tím vyřešit problém prostoru, a to i tehdy, když proti nám vystoupí nějaká velmoc. ... Jestliže se politická situace nevyvine v náš prospěch, nebo se bude vyvíjet pomalu, tak musí být realizace případu Grűn (Zelený) o několik let odložena.“ (*Tamtéž* s. 11.) Příznivé podmínky měl vytvořit nezájem Británie o střední Evropu a „zanepřázdnění“ Francie soubojem s Itálií o Středomoří. Úspěšný útok na Československo vyžadoval podle Hitlera mezinárodní izolaci ČSR.

Narůstající tlak fašistického Německa na ČSR se stal předmětem jednání britských a francouzských diplomatů 21. října 1937 v Londýně. Byla konstatována nezbytnost projednat úlohu francouzsko-československé smlouvy, stane-li se ČSR objektem agrese. Potvrdila se neurčitost postoje VB k otázce obrany ČSR. Počátkem října 1937 vystoupil Adolf Hitler s dalšími kategorickými požadavky Německa na vrácení kolonií. Tento požadavek byl provázen širokou tiskovou a rozhlasovou kampaní, v níž bylo francouzským a britským kolonizátorům otevřeně řečeno, že rok 1937 není rokem 1918. Z těchto hrozeb

hitlerovské propagandy vyplývalo, že vyrovnání v Evropě se má provádět bez Společnosti národů a na úkor východoevropských zemí včetně Sovětského svazu.

V této vyhrocené situaci uspořádal Adolf Hitler 5. listopadu 1937 poradou s předními vojenskými a politickými poradci, kde byla řešena otázka rozpoutání světové války, konfliktu, jehož prologem se měl stát anšlus Rakouska a likvidace ČSR.

V přípravách k rozpoutání války dochází v lednu a únoru 1938 k zásadním vnitropolitickým změnám v Německu. Byla provedena čistka v armádě, na rozhodující místa byly dosazeny spolehlivé nacistické kádry. Hitler sám převzal funkci nejvyššího velitele branné moci. Z funkce ministra zahraničních věcí byl odstraněn Neurath a na jeho místo dosazen spolehlivý Ribbentrop, přičemž i zde soustředil Hitler zahraniční politiku do vlastních rukou. Byl vytvořen zvláštní Hitlerův poradní sbor – tajná kabinetní rada -, jehož členy se stali Ribbentrop, Hess, Goebbels, Göring a generálové Keitel, Brauchitsch a Roeder. Tím byl posílen vliv armády na rozhodování ve vnitřních i politických otázkách. A konečně bylo reorganizováno německé hospodářství. Tato opatření dovršila diktátorský systém a zkoncentrovala všechny politické, vojenské a hospodářské síly do rukou A. Hitlera. (*Dějiny ČSR IV*, s. 255.)

11. března 1938 okupovala německá fašistická armáda Rakousko. Západní mocnosti se zmohly jen na protest (byť šlo o přímé porušení versailleské dohody). Již v dubnu 1938 Anglie oficiálně uznala anšlus Rakouska.

Po obsazení Rakouska se nacistická vláda v čele s Hitlerem začala připravovat k likvidaci Československa. Vypracovaný plán Grűn byl neustále upřes-

ňován. Pro Hitlera bylo Československo cestou k ovládnutí střední Evropy. Klíčem, který měl otevřít cestu do Československa, byly čs. pohraniční oblasti s početným německým obyvatelstvem. Henleinovci se v Hitlerových plánech stali oním zázračným klíčkem, který měl bez nadměrných válečných ztrát otevřít dveře do pásma pohraničních opevnění ČSR. Nikoliv proklamovaný zájem hájit práva sudetských Němců, ale snaha likvidovat bez ztrát Československo vedla říšskou vládu k rozpoutání vlny nacionálního šovinismu a fašismu proti Československu. Ovládnutí pohraničních oblastí ČSR znamenalo v plánech hitlerovských strategií, že tím bude prakticky celé Československo vydáno nacistickému Německu na milost.

Diverzní jednotky „K“

Německé velení stále pracovalo na variantách dobytí Československa zvenčí i zevnitř. Tak vznikl scénář, v němž se počítalo i s diverzními jednotkami „K“ (Kriegsorganisation), které by vytvářeli sudetští Němci. Někteří se k tomu již cvičili v říši, kam tajně přecházeli přes hranice.

V sobotu 1. října mělo letectvo uskutečnit silné nálety, vyřadit z boje československé stíhačky, rozrušit obranný systém a dopravu. Sabotážní jednotky by vyhodily do povětří elektrárny, vodárny a důležité továrny. Úderné jednotky a oddíly „K“ dostaly za úkol obsadit pevnosti metodou trojský kůň;

2. října by diverzní skupiny oblečené do československých uniforem ovládly strategické body mezi jednotlivými pásmy opevnění;

3. října měly zasáhnout motorizované jednotky a posílit vojska, která by se zachytila v pohraničních opevněních;

4. října se měly přisunout další divize a motorizované svazky měly proniknout do nitra Čech.

Silné severomoravské obranné pásmo mělo být vyraženo útokem vzdušného výsadku v týlu.

V červenci a srpnu německá rozvědka prozkoumala terén kolem Bruntálu a Olomouce. Zapojil se i vojenský atašé. Ve slezském Saganu (dnes polská Zagoň) se na operaci začal připravovat výsadkový pluk. Vznik teroristického Sudetendeutsches Freikorps po polovině září 1938 pak odsunul organizaci „K“ poněkud do pozadí. (*R. Kvaček, citované dílo, s. 12.*)

Československo překáželo Hitlerovi v zamýšlené výstavbě „ocelového jádra“ Velkoněmecké říše, kam měly jednou patřit i české země, samozřejmě bez Čechů. Hitlerovi vadila československá zahraniční politika. Spojeneckou dohodou z roku 1924 se ČSR přimkla k Francii. Mezinárodní orientace na Francii byla prvořadá a odrazila se i ve spojeneckém paktu se Sovětským svazem z května 1935, který vzájemnou pomoc spojoval (podmiňoval) se zásahem Francie. Ta měla se Sovětským svazem také spojeneckou smlouvu.

V nacistickém Berlíně nesnášeli ani vnitřní režim Československa, který v převážně totalitním prostoru zůstával parlamentní demokracií. Navíc se ČSR stala útočištěm pro německou emigraci a pomáhala tak zachraňovat „druhé Německo“. K zadušení naší republiky chtěli nacisté využít národnostní skladby Československa, v čemž si převážná část německých obyvatel vybrala za svého reprezentanta Sudetoněmeckou stranu Konrada Henleina. Její vedení se přimklo k politice

hitlerovců, jejichž pomocí chtělo získat nejen československé pohraničí, ale celé české země. Na poradě u A. Hitlera 28. března 1938 Konrad Henlein, K. H. Frank dostali příkaz chovat se tak, aby se vytvořilo politické napětí využitelné pro přípravu likvidace Československa. Československé vládě měla Sudetoněmecká strana klást nespílitelné požadavky.

V těchto intencích pak v dubnu 1938 přednesl Henlein v Karlových Varech program, který ve své podstatě požadoval rozbití ČSR (úplná autonomie pohraničních oblastí, požadavek nadpráv pro nacistické organizace, zrušení všech smluv ČSR zabezpečujících samostatnost republiky, orientace na připoutání se k fašistickému Německu). Karlovarský program, uskutečňovaný v intencích nacistické politiky, skončil rozbitím ČSR, posledního demokratického státu ve střední Evropě, a tragedií jak pro český národ, tak ve svých důsledcích i pro německou menšinu.

Britská a francouzská vláda Henleinovy požadavky podpořila. Nacističtí pohlaváři byli podporou Západu povzbuzeni. Situaci považovali za zralou pro otevřený útok. V období kolem 19. května 1938 začali v blízkosti čs. hranic soustřeďovat svá vojska. Československá vláda v noci z 20. na 21. května vyhlásila částečnou mobilizaci. Úspěšná mobilizace ukázala pohotovost i odhodlání čs. lidu postavit se Německu na odpor.

Energický postoj čs. vlády měl příznivý ohlas v západní veřejnosti a povzbudil demokratické síly ve střeoevropských státech. Francouzští a britští představitelé byli nuceni prohlásit, že v případě německého útoku se postaví na stranu ČSR. Sovětské zástupci v Paříži, ve Varšavě i v Praze prohlásili ministrům zahraničí příslušných vlád, že sovětská vláda splní své

smluvní závazky vůči ČSR. Hitler se pak již neodvážil dalšího kroku a stáhl nacistická vojska zpět. Dočasné zastavení hitlerovské agrese proti ČSR bylo ovlivněno snahou západních velmocí dosáhnout smírného vyřešení sudetské otázky ve prospěch Německa. Hitler ustoupil od okamžitého útoku na ČSR a přijal výzvy Západu ke „komplotu“. To však nezměnilo jeho záměr likvidovat Československo. Henlein s SdP měl nadále plnit funkci trojského koně. Proto jej přijal 22. května Hitler a instruoval jej, aby byl nadále krajně neústupný při jednáních s ministerským předsedou Hodžou. Podmínkou jednání bylo odvolání mobilizačních opatření čs. armády.

Na konferenci, kterou Hitler uspořádal 28. května za účasti Göringa, Keitla, Becka, Brauchitsche, Ribbentropa a Neuratha, tentokrát prohlásil: „Je mou неотřesitelnou vůlí, aby ČSR byla vymazána z mapy.“ (*F. Nesvadba, Proč nezahřměla děla, Naše vojsko, Praha 1986, s. 272.*) Za dva dny podepsal novou směrnicí k plánu Grűn, v jejíž preambuli bylo uvedeno: „Je mým nezměnitelným rozhodnutím zničit Československo v nejbližší budoucnosti válečným tažením. Věcí politického vedení je vyčkávat nebo vytvořit pro to politicky a vojensky výhodný moment...“

Fašistické Německo bylo donuceno ustoupit od záměrů intervenovat zbraněmi proti ČSR. Zvolilo cestu doplnění a úprav válečného plánu Grűn, dalšího posílení wehrmachtu k vedení války proti Československu. Přípravy armády byly kombinovány s metodami hrubého mezinárodněpolitického tlaku a zastrašováním.

Po skončení mimořádných květnových opatření zůstávala nadále otázka, jaké stanovisko zaujme buržo-

azní vláda k naléhavým úkolům obrany země proti hitlerovské agresivitě.

V létě 1938 nebezpečný vývoj ve vnitřních a mezinárodněpolitických vztazích nabyl nového tempa. 8. června předložila Henleinova strana prezidentu republiky fantastický návrh na reorganizaci čs. státu na základě národnostních skupin. Znamenalo to vytvořit v sudetské oblasti fakticky nový fašistický státní útvar s vlastním parlamentem a administrativou vymykající se kontrole ústřední vlády.

Prezident Beneš po obdržení Henleinových požadavků sdělil francouzskému vyslanci, že je ochoten uspokojit šest z těchto bodů, ale že musí odmítnout ty body, které narušují jednotu státu. Francouzský ministr zahraničních věcí si pozval čs. vyslance Osuského a předal mu memorandum, v němž byla vyjádřena nespokojenost vlády s průběhem jednání v Praze a požadována rychlá dohoda s Henleinem.

Sotva vyslanec Osuský seznámil prezidenta Beneše s tímto stanoviskem, dostavil se na Pražský hrad francouzský vyslanec de Lacroix a vehementně zdůrazňoval zájem francouzské a britské vlády na smíření se s Henleinovými požadavky.

Západní velmoci v létě 1938 svým politickým nátlakem na Československo usilovaly o „přátelské urovnání“ sudetské otázky. Hitlerovská vláda šířila falešné zprávy o masakrování Němců v Československu s tím, že Německo bude donuceno intervenovat proti ČSR. Byla to otevřená hrozba války, jež měla Západ dohnat k urychlenému appeasementu.¹

¹ Appeasement – usmiřování fašistických agresivních snah. Pacifistická politika ustupující agresorům.

V diplomatických kruzích se takto připravovala půda pro „násilí provedené dohodou“. Hitlerovská propaganda rozvíjela psychologickou válku proti Československu. V projevu 2. června na olympijském stadionu v Berlíně opakoval ministr propagandy Goebbels pomluvy o brutálním útlaku tří a půl milionu Němců v Československu.² Vyhrožoval, že Německo nestrpí oddělení dvou částí německého národa v různých státech. Berlínské noviny, vyjadřující názory ministerstva zahraničních věcí uveřejnily 15. června podobné výpady proti ČSR.

Německá vláda vedla nejen propagandistickou válku za zničení Československa, ale pokračovala v konkrétních válečných přípravách. Hrozby násilného řešení sudetské otázky byly provázeny vojenskými přípravami, o nichž se v oficiálních projevech a diplomatických nótách příliš nemluvalo.

Také henleinovská pátá kolona byla zapojena do stupňujících se příprav na rozbití ČSR. Cílevědomě byla stupňována potřebná atmosféra válečného napětí, aby čs. vláda byla dohnána ke kapitulaci a západní velmoci byly donuceny smířit se s Hitlerovým násilným řešením sudetské otázky.

Letní období 1938 bylo ve znamení zvýšeného tlaku na ČSR ze strany západních velmocí a vydírání ze strany Německa. Sovětský svaz vytrvale hájil pozici

² Zde je vhodné připomenout, že německé obyvatelstvo v ČSR mělo své vlastní školství, dokonce na počet občanů německé národnosti bylo u nás více německých vysokých škol než v Německu samém. V místech se silnou německou menšinou (nad 20 %) se úřadovalo v obou jazycích, tedy i německy. Ve volbách i po nich působily německé politické strany, které byly velmi silně zastoupeny i v čs. parlamentu. Vydávaly se německé knihy, časopisy, noviny. V oblastech s převahou německých občanů byly děti českých rodičů často nuceny navštěvovat německé školy a podobně.

pevné obrany Československa. Stanovisko sovětské vlády k obraně Československa sdělil velvyslanec SSSR v Praze prezidentu Benešovi. Bylo dobře známo jak v Praze, tak také v Paříži, Londýně a ve Washingtonu. Vytvářela se tak velká šance pro ČSR, že spoluúčastí SSSR na obraně proti hitlerovskému náporu bude země uhájena a zachován mír ve střední Evropě. Tuto možnost kolektivní obrany však západní velmoci, zaslepené svým antikomunismem, odmítly využít.

Krise v ČSR byla dále uměle vyhrocována. Široké demokratické vrstvy obyvatel požadovaly zastavení činnosti páté kolony, vláda se pokoušela urovnat situaci stálými ústupky henleinovcům. Avšak ti podle instrukcí z Berlína odmítali Benešovy návrhy a předkládali nové požadavky. 6. září československá vláda pod tlakem Anglie a Francie v podstatě přijala všechny body karlovarského programu. Henleinovci se ocitli ve svízelné situaci; vyvolali v Moravské Ostravě střetnutí s policií a 7. září přerušili jednání. Týž den britská diplomacie v londýnském listě Times prostřednictvím šéfredaktora G. Dawsona doporučovala čs. vládě přijmout návrh, s nímž si dosud netroufali přijít ani henleinovci: odtrhnout od ČSR pohraniční oblasti. (*Dějiny druhé světové války, svazek II, Naše vojsko 1978, s. 89.*) Článek vyvolal v pokrokové veřejnosti pobouření a v Berlíně jásot. Na nacistickém sjezdu v Norimberku 12. září se na adresu Československa snesly hrubé výhrůžky. Hitler žádal, aby sudetským Němcům bylo poskytnuto právo „samostatně rozhodovat“ o svém osudu. Henleinovci na signál od Hitlera zorganizovali četné incidenty, jež rychle přerostly v masové akce pronacisticky smýšlejících Němců v pohraničních oblastech. Československá vláda vyhlá-

silu v pohraničních oblastech výjimečný stav. Henlein ze strachu před zatčením uprchl do Německa.

Československá vláda nadále navrhovala zástupcům Sudetoněmecké strany (SdP) pokračovat v jednání. Henleinovci prostřednictvím britského lorda Runcimana předložili své nové podmínky: stáhnout z pohraničního území čs. vojska, zrušit výjimečný stav a předat pořádkové funkce místním orgánům. Pro splnění těchto požadavků stanovili nereálnou lhůtu 6 hodin.

Britský velvyslanec v Berlíně odeslal 13. září do Londýna telegram, který upozorňoval, že nesplní-li čs. vláda ultimátum, vypukne válka. Na tento signál čekal Chamberlain, připravený realizovat svůj tajný záměr – v okamžiku, kdy krize vyvrcholí - osobně se vydat k Hitlerovi a vyjednat s ním pod rouškou údajné záchrany míru, aby fašistické Německo uskutečnilo své expanzivní plány pokojnou cestou. 15. září se Chamberlain sešel s Hitlerem v Berchtesgadenu. Hitler se rozhodl využít této nečekané návštěvy předsedy britské vlády, aby ospravedlnil připravovaný vpád do Československa. Odvolával se na zprávu o třech stech mrtvých a velkém počtu raněných v průběhu srážek v čs. pohraničí a zdůraznil, že čs. otázku je třeba okamžitě řešit. Tvrdil, že spolupráce Německa a Británie bude záviset na tom, jak se jim podaří dosáhnout dohody na společném základě. Bez obalu řekl, že budou-li sudetští Němci připojeni k říši a maďarská, slovenská a polská menšina se odtrhne, zbude z Československa tak málo, že nebude stát za to lámat si s tím hlavu.

Chamberlain se vyslovil pro předání čs. pohraničí Německu. Podotkl, že v tom se musí ještě poradit s členy své vlády, s Paříží a s lordem Runcimanem. Předseda britské vlády pak navrhl na několik dní jednání

přerušit a pak se sejít znovu. Po rozhovoru s Chamberlainem byl Hitler naprosto jistý, že čs. pohraničí bude moci obsadit. Britský ministerský předseda byl odhodlán přinutit konečně Prahu, aby splnila německé požadavky.

18. září se sešli představitelé britské a francouzské vlády. Chamberlain seznámil francouzské ministry s výsledky své návštěvy u Hitlera. Obě strany se dohodly na společném ultimátu Praze. V nótě odeslané 19. září 1938 čs. vládě požadovaly západní velmoci kategoricky, aby pohraniční oblasti s více než 50 % německého obyvatelstva byly ihned předány Německu. Přitom Anglie a Francie vyjádřily ochotu poskytnout ČSR v nových hranicích záruky proti nevyprovokované agresi. Současně požadovaly zrušení smluv o vzájemné pomoci s Francií a Sovětským svazem.

Ultimátum, jež západní vyslanci odevzdali 19. září Benešovi, znamenalo, že oba státy vydávají Československo Německu na milost a nemilost. Jeden z představitelů britského ministra zahraničí konstatoval: „Za Německo jsme mu (Československu) vyslovili ultimátum my.“ (*Dějiny druhé světové války, sv. II, Praha 1979, s. 96.*) Dříve než vláda kapitulovala, podnikla řadu diplomatických kroků, jež měly oklamat veřejné mínění.

Ministr zahraničních věcí Krofta předal 20. září britskému a francouzskému vyslanci odpověď své vlády, že odmítá splnit ultimátum. Londýnské požadavky byly vypracovány bez konzultací s Prahou a jejich splnění by vedlo k úplnému podřízení ČSR Německu.

Československá vláda navrhovala, aby celá věc byla vyřešena na základě smlouvy z roku 1925, uzavřené mezi ČSR a Německem. V pramenech se také uvádí, že po jednání vlády neuplynulo ani půl hodiny, když Hodža k sobě pozval francouzského vyslance a oznámil mu, že

dostane-li Československo kategoričtější ultimátum s otevřeným prohlášením, že Francie odmítá splnit své spojenecké závazky, bude Praha kapitulovat. (*Tamtéž*, s. 94.)

Západní diplomaté okamžitě využili možnosti, která se naskytla. Halifax pozdě večer 20. září poslal vyslanci Velké Británie příkaz, aby společně se svým francouzským kolegou podnikli vůči čs. vládě novou demarši. Oba vyslanci se v noci kolem druhé hodiny dostavili k Benešovi s kategorickým varováním. Podle jejich slov jsou anglo-francouzské návrhy jedinečným prostředkem, jak předejít německému útoku. Jestliže čs. vláda odmítne, zříká se Anglie veškeré odpovědnosti za následky.

Za několik hodin podal Krofta představitelům západních velmocí novou odpověď. Praha je ochotna kapitulovat. Anglo-francouzský diktát vůči Praze a po něm následující kapitulace čs. vlády tak otevřely cestu k Mnichovu.

Ve dnech 22. a 23. září se konala v Godesbergu další schůzka britského ministerského předsedy s Hitlerem. Chamberlain seznámil Hitlera s výsledky „mírového úsilí“ západních velmocí za poslední dny. Československá vláda souhlasí s připojením Sudet k říši. Území s 65 % německého obyvatelstva bude připojeno k Německu, které převezme část československého státního dluhu. Nové hranice obou států stanoví mezinárodní komise; VB poskytne spolu s jinými velmocemi záruky nad zmenšeným Československem. Hitler, vědom si toho, že na hranicích Německa stojí již 30 divizí wehrmachtu, a také toho, že Polsko a Maďarsko podpoří jeho agresi, prudce vmetl Chamberlainovi do tváře: „Je mi strašně líto, ale to již nejde,“ a začal

vypočítávat další nové požadavky. Na mapě ukazoval zvýšené územní nároky. Nové německé nároky překvapily i Chamberlaina. Příští den se snažil písemně ujistit Hitlera, že požadavky předá čs. vládě, a vyžadoval, aby nedošlo k násilné okupaci českého pohraničí, než bude dosaženo dohody. Hitler ve své písemné odpovědi trval neústupně na svých stanoviscích. Výsledkem výměny dopisů bylo zformulování tzv. godesberského memoranda německou delegací. Byla k němu přiložena mapa se zakreslenými prostory, které měl okupovat wehrmacht. Byly zde formulovány další požadavky, aby armáda a četnictvo opustily pohraniční prostory bez zničení vojenských a komunikačních objektů a bez odsunu jakýchkoliv hospodářských zásob. Nové hranice byly stanoveny podle národnostního principu a situace z roku 1918. Německu mělo připadnout více než 450 čistě českých vesnic a měst s 816 000 Čechy. Tyto a další podmínky odpovídaly přání velitelství wehrmachtu, které se snažilo získat kontrolu nad neporušeným československým opevněným pásmem. Hitlerovo godesberské memorandum bylo ultimátem. Chamberlain je převzal s příslibem, že je předá čs. vládě.

Mobilizace wehrmachtu v době godesberských jednání byla prováděna do nejmenších podrobností. Proti původním úvahám německého velení stačila k obsazení Sudet jen dílčí mobilizace; jak se prokázalo v Godesbergu, jednalo se vlastně o „smírčí akci“. Všeestranné přípravy wehrmachtu na okupaci, ať již nenásilnou, či čistě vojenskou okupační metodou, jen dosvědčují, že fašistická agrese proti ČSR byla připravována nezávisle na výsledku jednání. Hitlerovy požadavky byly výhradně imperialistické a neměly nic společného s řešením

národnostní otázky v ČSR. Ta byla jen záminkou. Sledovaly jediný cíl – destrukci ČSR jako překážky k rozvíjení německých výbojů do východní Evropy.

V době godesberských jednání vrcholil v Československu odpor proti ohrožení státu henleinovskou pátou kolonou, proti komplotu západních velmocí s Hitlerem. Lidové hnutí odporu proti fašismu a za obranu republiky se měnilo v protestní demonstrace, vrcholící 22. září generální stávkou. Na protestním shromáždění v Praze před budovou parlamentu se shromáždilo více než 250 tisíc lidí, aby projevíli své odhodlání bránit vlast. Klement Gottwald zde jménem KSČ podpořil požadavek vytvořit vládu rozhodné obrany republiky a vyjádřil důvěru, že nová vláda opírající se o lid, armádu a poctivé demokraty se energicky postaví proti fašistické agresi. „Lid Londýna a Paříže stejně jako Rudá armáda Sovětského svazu jsou s námi a celý demokratický svět nám vzkazuje: Držte se a nedejte se!“

Také v Brně, Plzni, Ostravě a v dalších městech se ozývala hesla volající po nové vládě národní a lidové obrany. Pracující vymáhali za každou cenu bránit pohraniční oblasti před útokem wehrmachtu. Tlak lidu, rozhořčeného imperialistickými požadavky Hitlera, zrádcovskou politikou západních představitelů i váhavým postojem E. Beneše a M. Hodži, smetl kapitulantskou vládu.

Nová vláda generála Syrového se však nedistancovala od předchozího vládního prohlášení, jímž byl vyhlášen apriorní souhlas s odstupem části území Německu. Prezident Beneš a vláda generála Syrového se octli ve dvojím ohni. Lid žádal obranu země, Anglie a Francie trvaly na tom, aby ČSR nemobilizovala a realizovala jejich návrhy na smírné řešení, které projednával

Chamberlain v Godesbergu. Ze strany Sovětského svazu byla k dispozici prohlášení o ochotě pomoci republice. Ve Francii rostla nespokojenost s kapitulantskou politikou Daladiera. Politici kompromisu v Praze, Paříži a Londýně museli manévrovat.

Teprve tehdy, když jednání v Godesbergu se dostávalo do slepé uličky, když docházelo k bojovým střetům na česko-německých hranicích, shodli se v Londýně i v Paříži, že nelze vyloučit německý útok na Československo ještě dříve, než budou ukončena jednání. Dospěli k názoru, že je také třeba podpořit Chamberlainovu pozici v Godesbergu, a předsedové vlád Anglie a Francie své dosavadní námitky proti mobilizaci čs. armády stáhli. Hitlerova neústupnost vedla 23. září v Londýně k rozhodnutí sdělit do Prahy, že britská a francouzská vláda neopouje dále proti mobilizaci v Československu. 23. září v 18.15 daly vlády Francie a Velké Británie suverénní československé vládě souhlas k tomu, aby mobilizovala armádu.

Teprve po těchto dispozicích se vláda za přítomnosti prezidenta republiky a po slyšení náčelníka hlavního štábu armádního generála L. Krejčího odhodlala vyhlásit podle paragrafu 57 odst. 1 a odst. 3 zákona z 13. 5. 1936 stav branné pohotovosti, spojený s mobilizační pohotovostí ročníků do věku 40 let. 23. září 1938 ve 22.30 oznámil rozhlas všeobecnou mobilizaci. Výzva končila heslem: „Naše věc je spravedlivá!“ Nadšení lidu, se kterým bylo přijato vyhlášení mobilizace, zahrnovalo obrovskou důvěru, že Československo se připravuje na spravedlivou obranu proti fašistické agresi.

Francouzská a britská diplomacie svým souhlasem s mobilizací čs. armády sledovala záměr uklidnit v ČSR spontánní hnutí na obranu, aby nekontrolovaným

lidovým odporem proti fašistickým provokacím nebyly zmařeny naděje na appeasement.

Ve vládních kruzích byla mobilizace chápána z hlediska vnitřní a vnější funkce buržoazní armády. Zajištění vnitřního, tedy třídního klidu v Československu mělo vést současně k zajištění podmínek pro dovršení komplotu Chamberlaina a Daladiera s Hitlerem.

Československý lid chápal mobilizaci armády v první řadě jako akt přípravy ke spravedlivé obraně. Do mobilizačních středisek přijelo ve stanovené lhůtě v průměru 80 % povolanců, k nimž se přidávali dobrovolníci. Pozoruhodné bylo, že téměř polovina záložníků německé národnosti přes bezuzdnou protičeskoslovenskou propagandu henleinovců nastoupila rovněž k útvarům. Mobilizovaní vojáci posílali prezidentu a vládě telegramy vyjadřující odhodlání splnit povinnost bránit vlast.

Zásluhou lidových mas, ovlivněných vlasteneckým nadšením, podporovaným KSČ a dalšími demokratickými silami, podařilo se velení armády úspěšně provést většinu mobilizačních opatření. Mírové útvary byly rozšířeny o nové. Celá armáda byla rozdělena na zabezpečovací a manévrovací část. Zabezpečovací část byla složena z 12 hraničních oblastí, jednotek Stráže obrany státu. Jejich početní stav odpovídal 20 divizím. Manévrovací část tvořilo 21 pěších a 4 rychlé divize. Nadřízenou složku vytvářela velitelství čtyř armád. Jejich činnost řídil hlavní velitel operujících armád, armádní generál L. Krejčí.

Mobilizace postavila jeden a půlmilionovou armádu.

Za týden byla ukončena organizace bojové sestavy jednotlivých armád a sborů. Hlavní velitel generál Ludvík Krejčí dospěl k závěru, že československé branné síly

jsou schopny vzdorovat nepříteli. Mobilizace však odhalila některé problémy a nedostatky.

Nedostavila se asi polovina německých vojáků. Tato skutečnost se citelně projevila u těžkého dělostřelectva. Nerozvinutá byla motorizace armády. Její týl byl odkázán na selskou vozbu. Bojových vozidel měla armáda 600 – 469 tanků tří typů. Šlo jen o pětinu síly, s níž disponovala německá armáda. Německo mělo v letectvu až šestinásobnou převahu. Nedostatečná zůstala systematická ochrana vojsk. Strategická koncepce obrany se vyznačovala převážně statickým charakterem, téměř polovina armády byla lineárně rozmístěna na hlavním obranném postavení. Obrana nemohla být dostatečně hluboká vzhledem k délce hranic. Vynikající byla morálka vojáků české, slovenské a rusínské národnosti. Jejich postojům odpovídalo i jednání a chování v zázemí.

Mobilizace dodala načas sílu i prezidentu Benešovi. Dokazují to rozhovory, které vedl prezident se sovětským velvyslancem Alexandrovským. Ten nepochyboval, že Beneš byl připraven vést stát do války, pokud bude Československo napadeno, neboť se vyjádřil, že se splnilo to, k čemu léta pracoval – vytváří se světová koalice proti fašismu. Při vyslancově audienci 25. září hovořil prezident ještě rozhodněji. Vůbec nepochyboval o pomoci Francie a Británie. (*R. Kvaček, Poslední den, s. 38.*) Hovořil s vyslancem s ním o závěrečných říjnových dnech vícekrát. Rozmluvy v ovzduší mobilizace byly plné prezidentova optimismu.

S přednostou své vojenské kanceláře generálem S. Bláhou 26. září odhadoval možný průběh války: „Tato válka bude hrozná. Nakonec se u nás s Němci budou bít všichni, uniformovaní i neuniformovaní, muži i ženy. I

když velcí spojenci půjdou s námi, nebude to tak rychlé, ani na počátku tak rozhodné, abychom německému vpádu do republiky mohli zabránit. Ale budeme se bránit až do konce. Já zůstanu se svou vojenskou družinou stále u vojska. Budu ustupovat s vojskem jen po určitou dobu. Až se budeme muset zastavit, území už dál nepouštět a bít se s nepřítelem až k smrti, jako prezident republiky nesmím být zajat. Zůstanu s těmi, kteří se budou bít doopravdy až do poslední chvíle, a pak padnu s nimi. Bude to patrně nutností vojenskou i politickou ... Naši musí zůstat se spojenci až do konce války. Tím bude republika zachována. I konec prezidenta na bojišti bude tomu sloužit.“ (*R. Kvaček, Poslední den, s. 40.*)

Po jednání britských diplomatů s Hitlerem 26. září před jeho vystoupením v Sportovním paláci usoudili, že 28. září bude Německo mobilizovat, a objevila se i domněnka, že dojde k útoku na Československo. V takovém duchu informoval Chamberlain Beneše: „Čechy budou vojensky rozdrceny,“ dodal jako nátlak a zoufalou výhrůžku, „a nic, co by druhé mocnosti mohly učinit, neodvrátilo by to osud od Vaší vlastní země a národa, a to zůstává skutečností, ať bude konečný výsledek možné světové války jakýkoliv.“ (*Tamtéž s. 43.*)

Berlínský projev Hitlera 26. září

Do Sportovního paláce shromáždil ministr propagandy Goebbels tolik lidí, aby byl prostor přeplněn. Muži v hnědých a černých uniformách SA a SS i početní civilisté, mezi nimi také sudetští Němci, věděli přesně, jak se mají chovat, co volat, jak oslavovat, čím vyhrožovat. Po Hitlerově pravici visel nápis „Jeden národ, jedna říše, jeden vůdce“, kousek dál umístil Goebbels heslo „Němci v Československu nejsou ani bezbranní, ani opuštění“.

Hitler řval a ječel v nejhorším výbuchu zuřivosti, poznamenal si zahraniční novinář Shirer. Spílal Československu a především Benešovi. Benešovým proviněním bylo podle Hitlera již to, že byl Čech. Češi byli Hitlerovi protivní již z doby jeho vídeňského mládí. Tvrdil, že „každý Čech je rozený nacionalista, který svým zájmům podřizuje všechny ostatní povinnosti“. Mezi Slovany mu byli Češi „nejnebezpečnější“, protože jsou pilní. Označoval je za odštěpek cizí rasy vnikuvší do německého národa – „jeden musí ustoupit“. Ze střední Evropy měli Češi jednou zmizet. Prvním předpokladem bylo zničení Československa. „Dva muži teď stojí proti sobě,“ prohlásil ve svém projevu. „Tam je Beneš a zde jsem já. Jsme dva lidé různého druhu!“ Pro oba nemělo být v Evropě místo. Hitler žaloval: „Beneš zplodil ve lži český stát, pak založil režim teroru, teď žene mírumilovné Slováky do války s Německem, vyhání Němce z jejich území. Dnes má v rukou rozhodnutí – mír, nebo válka. Buď dá Němcům konečně svobodu, anebo si tuto svobodu vezmeme sami!“ Pochválil britského premiéra za jeho úsilí pro mír v Evropě. Ujistňuje ho, že po vyřešení sudetského problému nebude mít v Evropě žádné územní nároky. „O nějaké Čechy vůbec nestojíme.“ Rozhodnutí o válce a míru má prý v rukou právě Beneš.

Když domluvil, vyskočil ze svého místa Goebbels a zakřičel: „Jedno je jisté. Rok 1918 se nebude nikdy opakovat!“ Hitler se na něho podíval „s dychtivým a divokým výrazem v očích, jako kdyby to byla právě ta slova, která celý večer hledal“, pokračuje Shirerův zápis o večeru ve Sportovním paláci. (*R. Kvaček, Poslední den, s. 44-45.*)

Úderná řeč to byla, mír se v ní proplétal s hrozbou války. Řeč přesně cílená, mířila proti tomu, koho v Berlíně pokládali za úhlavního nepřítele. Již několik týdnů směřovala proti Benešovi nacistická propaganda. Goebbels instruoval novináře, aby „vnášeli rozkol mezi Beneše a národ“. Do deníku si napsal, co je cílem Německa: „Žádné osvobození sudetských Němců. Musíme mít Prahu.“

V Berlíně věděli, na co se Beneš spoléhá, co zamýšlí. Hovořil o tom telefonicky s vyslancem v Londýně Janem Masarykem. Linka vedla přes Německo a v Berlíně rozmluvy odposlouchávali.

Představitelé Československa vývoj v Německu sledovali s mimořádnou pozorností. Již na podzim 1932 Beneš varoval, že může ze strany Německa vzejít válka a přednesl to československým generálům. Masaryk i Beneš patřili k několika málo evropským politikům, kteří znali Hitlerův spis *Mein Kampf* (Masaryk o něm napsal recenzi). Během roku 1934 počítal s tím, že se Německo stává nacistickým a likviduje mezinárodní závazky a mírovou smlouvu. Beneš působil aktivně k tomu, aby mezinárodní řád nebyl úplně rozvrácen. Nacisté, ale i konzervativní němečtí diplomaté v čele s ministrem zahraničí Neurathem mu za to nemohli přijít na jméno. Stal se „hlavním nepřítelem“ Němců.

Existenci nacistického Německa a jeho vzrůstající sílu musel prezident respektovat, ale smířit se s nacismem nemínil. Počátkem roku 1937 nabídl Německu pakt o neútočení. Hitler nabídku zamítl, v předběžném seznamu témat pro jednání pakt o neútočení škrtl. Benešovi samozřejmě ani neodpověděl. Ozval se až v roce 1938, kdy K. H. Frankovi řekl, že by Beneše rád sám oběsil. Slovní oprátku mu nasadil v berlínském Sportovním

paláci. Srazit Československo znamenalo podle Hitlera srazit Beneše. Mezi soukmenovci o něm mluvil jako o rafinovaném a fanatickém nepříteli Němců, který „byl vždycky proti nám“. Ted' šel celý svět proti Československu a Benešovi. (*Srovnej R. Kvaček, cit. dílo, s. 44-45.*)

K oslabování Československa v intencích germánských tradic němečtí fašisté v úsilí o jeho likvidaci rozvíjeli spory se sousedy, které sami podnítli. 26. září požádal slovenský ministr, radikální nacionalista Matúš Čermák, „odevzdat vedení Slovenska osobám, jež jsou jeho skutečnými reprezentanty“, tedy vedoucím představitelům Hlinkovy Slovenské ľudové strany, která v červnu 1938 zveřejnila návrh znamenající konfederaci ČSR. K Čermákovi se připojili další ministři, Karvaš a Fajnor, snažící se těžit z vnějších obtíží bez ohledu na zachování čs. státu.

Během roku 1938 zůstával nepříznivý vztah Polska k Československu. Z Varšavy po 20. září žádali, aby se Československo chovalo k polské menšině jako k německé. V podstatě, aby Polsku odstoupilo Těšínsko. Nepřátelství Polska vážně ztěžovalo obranu Československa. U vědomí toho napsal prezident Beneš polskému prezidentovi (Ignacy Mościcki) 26. září dopis navrhuující „rekvalifikaci hranic“, tedy územní zisk pro Polsko. S leteckou dopravou listu do Varšavy byly potíže způsobené polskou stranou. Po boku Německa a za jeho pomoci se chtělo Polsko podílet na „mírovém“ pohřbení československého státu. Beneš informoval Západ, že se Československo vzdá Těšínska, ale Polsko musí zaručit, že ČSR nenapadne. Na československou žádost oznámil Sovětský svaz polské vládě, že její útočná protičeskoslovenská akce může

vést k vypovězení smlouvy o neútočení s Polskem. Ve Varšavě odmítali vpustit přes své území sovětská vojska, která by šla na pomoc Československu.

O stejné řešení, které se mělo týkat menšiny německé, žádalo i Maďarsko pro minoritu maďarskou. Mělo přitom ještě větší územní ambice než získat maďarské kraje. Maďarská vláda počítala s tím, že se Německu podaří Československo vyřídit a Maďarsko pak získá celé Slovensko a Podkarpatskou Rus. Současně se však obávalo, že jeho účast v protičeskoslovenské válce by mohla vést k vojenskému střetnutí se spojenci Československa, Rumunskem a Jugoslávií.

Úsilí o získání podpory Společnosti národů

Možnost války byla pro československou vládu také výzvou, aby do obrany zapojila i ženevskou Společnost národů. Na Hradě a v ministerstvu zahraničí proto připravili 27. září pokyny pro stálého delegáta při Společnosti národů k sestavení nóty zdůvodňující žádost o pomoc. Měla devět bodů vystihujících útočnou politiku Německa a charakterizujících vztah Československa ke Společnosti: „Československo vždy bylo podporou Společnosti národů, všechny jeho vlády, oba jeho prezidenti vykonali službu myšlenky míru a spolupráce národů. ... Československá republika věří, že Společnost národů ji neopustí.“ (*R. Kvaček, Poslední den, s. 49.*) Byla to důvěra problematická. Společnost národů ovládaly západní velmoci a jejich politika by v podstatě rozhodla o stanovisku Společnosti. V Ženevě na plenárním zasedání Společnosti národů sovětský ministr zahraničí Litvinov dvakrát vystoupil na obranu Československa, chtěl okamžitě jednat s Francouzi i Brity, kdyby se mezinárodní vývoj posunul až na válečnou hranu.

V sídle Společnosti nenašel ochotu západoevropských partnerů. Sovětskému svazu na postoji Společnosti národů záleželo, vázal na něj část argumentace svého vztahu k případné německo-československé válce.

Pochopení ani podporu nemohlo Československo čekat ani od generálního tajemníka Společnosti Francouze J. Avenona. Dokazoval již dříve, že kolektivní bezpečnost, kterou měl hájit a organizovat, byla mu zcela cizí. Jeho sympatie patřily politice „usmiřování“ fašistických velmocí. Dokázal to i svým kolaborantským chováním po porážce Francie.

Iniciativa ke svolání mezinárodní konference

Britští a francouzští diplomaté již pracovali na časovém plánu přivtělení československého pohraničí do Německa. Oba plány měly především zachovat Hitlerovu prestiž splněním požadavku, aby Německo začalo 1. října obsazovat žádaná území. Britský plán předal 27. září večer vyslanec Newton ministru zahraničí Kroftovi. Československá vláda se o něm dověděla během zasedání večer o půl deváté. Rozhodla prozkoumat ho a odpovědět na něj. Stalo se tak 28. září. Praktický účinek však již odpověď neměla. Právě se dojednávala mezinárodní konference bez účasti Československa.

Znovu se ozvali podněcování sousedé

Polský vyslanec K. Papee žádal „okamžité odstoupení Těšínska a odpověď co nejnáléhavěji, aby pak polské vojsko Těšínsko ihned obsadilo“. Prezident Beneš mezi jiným poukázal, že by zábor povzbudil Německo k odtržení území žádaného Hitlerem. Tyto důvody na

velvyslance a jeho šéfa ministra zahraničí Becka vůbec neúčinkovaly. Papee přišel znovu 29. září a vynucoval si evakuaci Těšínska. Někteří poslanci Hlinkovy ľudové strany se večer 28. září sešli na polském vyslanectví. Poslanci přišli za Papeem s návrhem, který i jeho ohromil. Byl vysloven za stavu, kdy Československo mobilizovalo a mohlo být každou chvíli napadeno. Ľudáci nabídli, že se v případě války s Německem – předpokládali, že nebude pro ČSR úspěšná – odtrhnou od Československa a v podobě unie připojí k Polsku. Papee o tom Varšavu spravil, nikdy však odpověď nepřišla. Mlčeli také i proto, že návrh bral jejich blízkému partnerovi Maďarsku, nepřátelskému vůči ČSR, naději na zisk Slovenska. Také pochybovali, že by vítězné Německo vznik unie dovolilo.

Maďarský velvyslanec Wattstein přinesl ministru Kroftovi nótu své vlády, žádající pro čs. Maďary totéž, co dostanou sudetští Němci. Krofta mu odpověděl, že československá vláda má větší starosti než zabývat se maďarskými požadavky. V Budapešti však přemýšleli, jak zvětšit plánovanou kořist. Dali se slyšet, že Maďarsko bude žádat plebiscit i v krajích čistě slovenských a rusínských.

Tiso již před několika měsíci jednal s Maďarskem o případné autonomii, ale příliš nepochodil.

„Třetí kartou“ Ľudáků byl kontakt s prezidentem Benešem – rozhovory o změnách postavení Slovenska. 30. září dospěli téměř k ultimátu, aby moc na Slovensku byla neprodleně předána ľudové straně.

Myšlenka mezinárodní konference už jistý čas visela ve vzduchu. Navrhoval ji dokonce i americký prezident Roosevelt, který se vmísil do německo-českoslo-

venského napětí a jeho politických důsledků. Oslovil 26. září Hitlera, Chamberlaina, Daladiera a Beneše poselstvím, v němž žádal vyjednávání, dokud je to možné. Beneš mu ihned odpověděl. Psal, že byl hluboce dotčen. To mohlo mít dvojí výklad: Roosevelt zklamal tím, že nerozlišoval mezi útočníkem a obětí, zároveň však projevil zájem o celý případ, což mohlo být pozitivní. Beneš zdůrazňoval, že Československé republice jde o mírové řešení, ale republika by se bránila, kdyby byla napadena. Byl však s Rooseveltem hluboce přesvědčen, že válka nakonec nic nevyřeší a že má zvítězit rozum, cit lidskosti a zásada spravedlnosti. (*R. Kvaček, Poslední den, s. 53.*)

S prvním poselstvím Roosevelt neuspěl, opakoval je 28. září. Zároveň se dalším telegramem obrátil na Mussoliniho, aby něco podnikl pro záchranu míru. Shodou okolností hned poté došel do benátského paláce Chamberlainův dopis informující, že premiér právě nabídl Hitlerovi jednání o převodu sudetského území do říše. Mohly by se jej účastnit také Francie, Československo a právě Itálie. Mussolini by měl Hitlerovi slíbit, že do Německa přijede, a zároveň na něj naléhat, aby Chamberlainův návrh přijal.

„Hitler v noci z 27. na 28. září prohlásil v mé přítomnosti,“ napsal si do poznámek státní tajemník Weizsäcker, „že zničí Čechy vojensky. Řekl to pouze Ribbentropovi a mně ... proto by nebylo správné předpokládat, že vůdce jen rozdmychával velký bluf.“ Odklad oficiální mobilizace nemusel znamenat, že válka nebude. Německo ostatně již mobilizovalo skrytě. Ribbentrop Hitlera neustále v odhodlání k válce povzbuzoval. K nátlaku a vydírání válečné přípravy také sloužily, a nakonec opravdu dosáhli Němci svého. Právě

z Weizsäckerových zápisků víme, že myšlenku svolat mezinárodní poradu o německých žádostech vůči Československu „poprvé vyslovil vůdce“.

Ze západních diplomatů v Berlíně se jako první o časovém posunu německé mobilizace dověděl francouzský velvyslanec André Francois Poncet. Ráno 28. září se naléhavě domáhal přijetí u Hitlera. Přinášel mu plán na realizaci územních požadavků vůči Československu, který dal požadavkům ultimáta z Godesbergu přijatelnou formu. Velvyslanec jej zpracoval podle pokynů ministra Bonneta, jeho usmiřovací politika v něm měla profesionálně zdatného diplomata. Francouzský návrh rozložil plnění Hitlerových požadavků na delší dobu a některé z nich vyloučil. Šel dále než obdobný britský časový rozvrh. Bonnet a F. Poncet nevěřili, že jej Hitler přijme, a tak přišli s vlastním námětem. Vůbec se ani nesnažili se svým československým spojencem se poradit. Teprve když Poncet poslal vojenského přidělence do německého generálního štábu se sdělením, že má pro Německo výhodnou nabídku; zavolali mu, aby se u Hitlera ohlásil o půl dvanácté.

Francouzský přidělenec na mapě Hitlerovi ukázal, že se mu nabízí vítězství bez rizika, ohromný zisk. S válkou by si to mělo Německo rozmyslet. „Nepochybujte, půjde o velký konflikt,“ varoval Poncet. „Budete mít proti sobě Francii, Anglii a Rusko. Za několik týdnů do něho vstoupí Amerika.. Celý svět se proti vám postaví!“ Místo toho může Německo tolik získat bez boje.

Velvyslanec opakoval, že válka je opravdu zbytečná. Západní velmoci se postarají, aby Československo splnilo vše, co mu bude přikázáno. Do pracovny vstoupil pobočník s tím, že italský vyslanec žádá o okamžité přijetí. Hitler vyšel z pokoje. Tlumočník přeložil jeho

slova: „Duce se dověděl, že německé požadavky budou téměř úplně splněny bez války. Doporučuje proto německou mobilizaci odložit. Za chvíli byl Hitler u Ponceta. „Také Mussolini mne prosí, abych počkal,“ řekl Francouzovi a dodal, že mobilizaci odloží. Na francouzský plán o převodu území odpoví písemně. Zanedlouho již nebylo této odpovědi zapotřebí. Hitler o plánu prohlásil, že byl docela rozumný. Francois Poncetovi pak udělil vysoké německé vyznamenání.

Hitler již vojenské přípravy posunul do rejstříku nástroje politického nátlaku. Byly tam sice již dříve, ale teď měly svrchovanou funkci. V přípravě války zřetelně zakolísal, chyběly pro ni uvažované důvody a podmínky.

Bez Sovětského svazu

Mezinárodní konferenci navrhovala také od března 1938 sovětská vláda jako prostředek k prosazení kolektivní bezpečnosti. „Zítra již může být pozdě, ale dnes je ještě čas, jelikož všechny státy, zvláště velmoci, zaujmou jasné, nedvojsmyslné stanovisko k problému kolektivní ochrany míru,“ upozorňoval sovětský ministr zahraničí Maxim Litvinov v prohlášení ze 17. března. Sovětská vláda chtěla s dalšími státy projednat „praktická opatření vyvolaná nynější situací“, kterou jmenovala jako hrozbu Československu a nebezpečí velikého mezinárodního konfliktu. Také zdůraznila, že dostojí závazkům vyplývajícím ze spojeneckých smluv s Francií a Československem. Západní velmoci sovětský námět odmítly.

Na konferenci v Mnichově nebyl Sovětský svaz pozván. Jeho vláda sdělila 28. září, že by se aktivně účastnila mezinárodní porady, jejíž svolání právě doporučoval americký prezident Roosevelt. Připomněla přitom vlastní podněty sledující „prozkoumat praktická

opatření k odvrácení agrese a záchraně světa kolektivním úsilím“. Západní velmoci se snažily svůj souhlas s přijetím Hitlerova pozvání do Mnichova bez sovětských zástupců sovětské vládě omluvit. Dalo se snadno předpokládat, že mnichovskou konferenci budou v Moskvě posuzovat jako úder kolektivní bezpečnosti a osudu spojeneckého Československa.

Na Západě samozřejmě věděli, že by sovětský zástupce překážel jak Hitlerovi, tak i západním politikům. Dalo se očekávat, že by bránil takovému ujednání, které by uspokojovalo agresora. Neúčast na konferenci mohla vzbudit v Moskvě podezření, že se rodí pakt čtyř velmocí (Francie, Británie, Itálie, Německo), který izoluje Sovětský svaz.

Prezident Beneš požádal 28. září Sovětský svaz „o okamžitou pomoc letectvem“. Vyslanec Zdeněk Fierlinger se příštího dne zamýšlel nad stanoviskem sovětské vlády v daném konfliktu. Ve Společnosti národů, která by mohla usnadnit pomoc Československu, by bylo třeba najít velmoci, jež by vystoupily proti agresorovi. „Sovětská vláda váhala a váhá jít do konfliktu bez západních velmocí, což jsme také nikdy nežádali,“ psal Fierlinger.

„Nicméně na dotaz prezidenta Beneše, zda Sovětský svaz byl ochoten nás podporovat v Ženevě na základě článků 16 a 17 Paktu Společnosti národů, odpověď Kremlu mi Potěmkin okamžitě sdělil. Byla rozhodně kladná. Samozřejmě, že by pak rozsah účasti Sovětského svazu v konfliktu nebyl určován naším paktem, nýbrž autonomním rozhodnutím sovětské vlády, jakých prostředků vojenských a hospodářských použije. Sovětský svaz by do konfliktu šel jako člen Společnosti národů. Do Československa byli vysláni letečtí důstojníci

a specialisté a sděleno, že „příslušné letecké síly sovětské jsou připraveny okamžitě odletět do Československa v případě potřeby.“ Bylo ovšem nutné pro ně vyjednat přelet přes Rumunsko (člena Malé dohody) nebo Polsko. Na západní hranici SSSR se soustředilo 30 sovětských divizí.

Postoje a názory vojáků

Zpráva o chystané vojenské schůzce vyvolala v Československu 29. září značné vzrušení. Byla v něm i nervozita, i obava z výsledku, ale také rozhodnost nepoddát se, neustoupit, bránit se nespravedlnosti a násilí. Tuto vůli sdílelo i vojenské velení, které si bylo vědomo připravenosti mobilizované armády. Bylo přesvědčeno, že československé branné síly mohou až několik týdnů čelit nepříteli a umožnit tak spojencům vstoupit do boje. Tyto předpoklady považovalo za splnitelné i po případném ústupu armády. Ze sídla svého štábu v Račicích zavolal hlavní velitel generál Ludvík Krejčí předsedu vlády generála Syrového, aby mu zdůraznil, že armáda ustupovat nebude.

Současně poslal Krejčí telegram Benešovi, v němž žádal pevnost a rozhodnost. Byla v tom znát generálova důvěra v armádu. „S obavami pohlížíme na konferenci v Mnichově,“ připomínal Krejčí, „kde bez naší účasti budou se dnes dělit o naše území, zatímco naše armáda bude plně pohotova zadržet útok všech sil Německa bez velkého nebezpečí, nepůjde-li proti nám Polsko. Západní velmoci dosud ustupovaly Hitlerovi z obav před možnou válkou. Necht' jsou však vyrozuměny, že dnes bude velmi těžko naši dobře vyzbrojenou armádu s výbornou morálkou stáhnout zejména z opevnění a postavit ji

před fakt, že bez jejího zásahu se stát oklešťuje.“ (R. Kvaček, *Poslední den*, s. 75.)

Politikové jednoznačné a přímočaré smýšlení vojáků nesdíleli. Během 29. září se to několikrát projevilo. U Beneše se ohlásili zemští velitelé generálové Vojtechovský, Luža a Prchala, aby mu v dohodě s generálem Krejčím opět připomněli vůli armády nepoddát se.

Do prezidentovy knihovny je doprovázel generál Syrový. Rozhovor byl místy pohnutý. Generálové mluvili z přesvědčení. Žádali, naléhali a varovali. Musíme do války bez ohledu na důsledky. Západní velmoci budou ostatně přinuceny nás následovat. Národ je naprosto pevný, armáda je pevná a chce do toho jít. A i kdybychom zůstali sami, nesmíme povolit. Armáda má povinnost bránit území republiky, chce jít a půjde do boje. Beneš uznal, že vysocí vojenští velitelé musejí žádat neústupnost. Je to ke cti československého vojska. Lid a armáda jsou opravdu zajedno. Ale prezident posuzuje situaci nezbytně politicky.

„Především se mýlíte, že by se Anglie a Francie k nám připojily, půjdeme-li do války sami. Dle mých zpráv a dle toho, co sám vidím ve Francii a v Anglii, dnes obě tyto země do války kvůli českým Němcům nepůjdou a vůči nám budou postupovat jako vůči viníkům války, půjdeme-li do ní sami. Řekly mi to opětovně, ústně i písemně, úředně i ultimativně již 21. září. A vše, co od té doby podnikly, toto rozhodnutí jen zesílilo. Je faktem, že nás ve věci našich smíšených krajů definitivně opustily už před zářijovou krizí a že Francie své smlouvy už nyní nesplní. Vidíte přece, že i Polsko nám poslalo své ultimátum. Bylo by ode mne lehkomyšlné, kdybych chtěl vést národ na jatka v této chvíli v izolované válce.“ (R. Kvaček, *Poslední den*, s.

75-76.) Na chvíli zaseli vojáci do jeho úvah pochybnosti, ale zamítl je. Byl přesvědčen, že o reálné situaci ví nejvíce. Hlasu jiných se ostatně nenaučil nikdy příliš poslouchat. Politickým znalostem vojáků nepřisoval velkou úroveň. Byl mu blízký názor, že československým ministrem obrany je především ten, kdo řídí zahraniční politiku. Teď právě selhávaly předpoklady této obrany.

Situace se vykrystalizovala příští den při projednávání mnichovského rozsudku na Hradě. Nyní bylo Československo vystaveno hrozbě polského a eventuálně maďarského útoku. Polsko ultimativně žádalo vydání Těšínska.

Rozbor situace podal nejprve generál Syrový: „Zhodnotil jsem dané možnosti obrany a poukázal jsem na to, že jsme opuštěni od spojenců a ještě kromě toho překvapeni polskými požadavky územními, takže se nemůžeme bránit s nadějí na úspěch.“ Vyjádření generála Krejčího bylo modifikováno otázkou Jana Šrámka, zda se Československo může bránit proti Polsku. „Odpověděl jsem, že proti Polsku ano,“ čteme ve svědectví Krejčího, „ale že jde o souhrn tří, tj. Německa, Polska a Maďarska, a boj s těmito všemi by neměl naději na úspěch.“ (*R. Kvaček, M. Heyduk, Československý rok 1938, s. 50.*)

Názory poslanců - politiků

V budově parlamentu se 29. září sešla předsednictva poslaneckých klubů stran, které donedávna tvořily vládní koalici. Hovořil hlavně Hodža, vysvětloval a zdůvodňoval postup své vlády i kabinetu generála Syrového. „Nemohli jsme řídit politiku k izolovanému boji, museli jsme vyhovovat vládě francouzské a anglické,“ bylo jeho hlavním argumentem.

Obdobně vystoupil Hodža na následující schůzi koaliční čtyřicítky. Rozpravy v parlamentních místnostech byly poznamenány vědomím, že západní velmoci se snaží o dohodu s Německem za každou cenu. Z Prahy byla téhož dne zaslána všem zastupitelským úřadům depeše žádající informovat vlády, tisk a významné osobnosti, jak rozsáhlé ústupky Československo přislíbilo. Takové oběti se v dějinách neporaženého státu ještě nevymáhaly. Vláda se k nim odhodlala, když zájmy míru povýšila nad bolestné city vlastního lidu. Armáda nemůže opustit pevnosti, dokud nebude stanovena nová hranice, a ta by měla i novému státu zajistit životaschopnost a možnosti obrany. Tento naléhavý apel však již k účastníkům mnichovské konference nepronikl.

Na večerních poradách prezidenta, vlády a zástupců některých politických stran na Hradě se nechystalo zásadní oponování. Jednala také vedení politických stran. Komunistická strana pokračovala ve své politice rozhodných obránců republiky, která odpovídala stanovisku Sovětského svazu, prosazujícího kolektivní bezpečnost jako nástroj obrany proti agresivitě fašistických mocností. Politické byro komunistické strany rozhodlo organizovat protikapitulační tlak a prosazovat v dohodě s dalšími politickými stranami vytvoření silné vlády.

Protesty

Mnichovský diktát vyvolal řadu protestů a výzev k odporu. 30. září obyvatelé Československa většinou neznali, co bylo v Mnichově rozhodnuto. V tisku se během dne nesmělo nic určitého o obsahu mnichovské dohody objevit. Ústřední cenzurní komise zakázala i všechny komentáře k ní. Nástup proti vládě byl možný

až potom, co vešel ve známost její ústup před diktátem. Celý den 30. září přicházelo protestů prezidentovi a vládě stále víc.

Naléhavý vzkaz prezidentovi zaslal telefonicky dr. Rašín. „Poslanci David, Rašín, Richter, Stašek, Stránský, Tomšík a Tykal v poslední chvíli upozorňují, že odtržení území bez souhlasu ústavních činitelů, tj. parlamentu, je podle platného práva velezradou. Zapřísaháme v poslední chvíli, abyste zabránil, pane prezidente, katastrofě, která promění národ i armádu v zoufalý, ale také odhodlaný dav. Jediný způsob záchrany jest v zamítnutí mnichovské dohody a v nabídce mezinárodní mírové konference.“ Apel vzešel ze známé skupiny poslanců, kteří se scházeli v redakci Lidových novin. Nebyla uvedena všechna jména poslanců, kteří patřili k této protikapitulantské skupině.

Obdobný vzkaz byl zaslán předsedovi vlády Syrovému: „Podepsaní poslanci vás v poslední chvíli zapřísahají, abyste nepřipustil usnesení vlády, kterým se vydávají pevnosti. Národ nevolal po vládě armády proto, aby se vzdala.“ Rašín byl pověřen vyjednávat s některými ministry v demisi. Tuto myšlenku podporovali i komunisté a byla vlastní i některým ministrům. Syrového kabinet měl být nahrazen politicky silnou vládou.

Politické byro ústředního výboru komunistické strany se již předchozího dne usneslo prosazovat odmítnutí mnichovského diktátu, nevydat pevnosti a vytvořit novou vládu. V tomto duchu K. Gottwald intervenoval na Hradě. „Poslanec Gottwald žádá s největším důrazem: 1. Aby vojsko drželo všechny pohraniční pozice. 2. Aby byl učiněn apel na Ženevu. 3. Aby byl učiněn apel k lidu našemu a k národům ostatních států. 4. Aby byla provedena rekonstrukce kabinetu.“ Komunistická strana

počítala s organizací lidového protestního hnutí. K širokým politickým postupům proti ústupu vlády před mnichovským diktátem se usnesla i společná porada hlavních odborových ústředen. Stanovisko z jejich porady bylo dáno na vědomí vládě a nechyběla v něm slova o odhodlání lidu k obraně státu. Na prezidenta se snažily v tomto duchu zapůsobit i jeho žena a Alice Masaryková. Přesto, že těchto výzev přicházelo 30. září prezidentovi a vládě stále víc, neovlivnily jednání na Hradě. Bylo již rozhodnuto.

Mnichovská konference 29. září 1938

Připravit likvidaci Československa Hitler definitivně rozhodl v květnu 1938, kdy k tomu vydal příslušné směrnice. Když přípravy probíhaly na celé čáře, poznamenal si plukovník Jodl z vrchního velitelství do deníku, že Hitler se nechává vést intuicí (využívá germánských tradic a zkušeností k likvidaci jiných národů) – ve skutečnosti doufal, že oběť útoku zůstane osamocena, a proto nebude tak těžké se jí zmocnit. Hitlerovské vedení Německa pak v celém období vytvářelo nezbytné podmínky k mezinárodní izolaci vojenským nátlakem a hrozbou válkou k vnitřnímu oslabení Československa. Mnichovský diktát velmocí byl jen výsledkem politiky germanizace. Byl vykládán jako projev „Hitlerovy velkomyslnosti“.

29. září se sešla mnichovská konference čtyř velmocí – Anglie, Francie, Německa a Itálie. Konference se zúčastnili pouze ministerští předsedové a ministři zahraničních věcí, aby se předešlo nežádoucí publicitě.

Hitler ve svém projevu zahrnul Československo nadávkami a žádal, aby „v zájmu evropského míru“ bylo ihned předáno Německu československé pohraniční

území. Prohlásil, že jeho vojska budou v každém případě vyslána 1. října do pohraničních oblastí. O poslání konference prohlásil, že má legalizovat vstup německých vojsk na území Československa a vyloučit použití zbraní. Projevy účastníků nebyly stenografovány – průběh konference se neměl dostat na veřejnost. Za základ dohody schválené v Mnichově byl vzat údajně kompromisní návrh, který předložil Mussolini. Text návrhu zpracovalo německé ministerstvo zahraničí a krátce předtím byl předán do Říma. Protože úmluva byla připravena předem, bylo ve všech bodech dokumentu dosaženo dohody.

Britský ministerský předseda prohlásil, že povinností velmocí je postarat se, aby „česká vláda z nerozvážnosti a umíněnosti neodmítla vyklízení území“. Rovněž Daladier prohlásil, že „v žádném případě nestrpí v této věci průtahy ze strany české vlády“.

Hitler a Mussolini opustili zasedání a Chamberlaina a Daladiera pověřili, aby to se zástupci Československa vyřídili. Přemlouvati Mastného a Masaříka, kteří zastupovali Československo, nebylo nutné. Přijeli již s hotovým souhlasem. V noci na 30. září byla československá delegace seznámena s textem diktátu. Mnichovská dohoda vstoupila v platnost.

Mnichovský diktát, vnucený Československu násilím, byl od samého začátku protiprávním a protizákonným aktem. Výsledkem konference bylo odtrhnout od ČSR a připojit k Německu pohraniční oblasti a uspokojit územní nároky horthyovského Maďarska a buržoazního Polska. Patří k nejhanebnějším činům v mezinárodní politice kapitalistických států a vedl k posílení fašistického Německa i jeho agresivních plánů.

Svrchovaný evropský stát byl před zraky všeho lidstva vydán na pospas hitlerovcům. Britští, francouzští a severoameričtí monopolisté doufali, že nezastřeným zrazováním Československa nasytí fašistické Německo, a tak odvrátí bezprostřední nebezpečí od sebe a umožní německou agresi na východ.

Iniciátoři a organizátoři mnichovské zrady se krutě přepočítali. Pro hitlerovské Německo, jež se orientovalo na dobytí světovlády, nebylo Československo poslední obětí. Také Francie a Velká Británie se posléze staly cílem fašistické agrese. Politika usmířování vládnoucích kruhů Západu vyústila nakonec ve zradu národních a státních zájmů. Francie byla fašistickým Německem v roce 1940 poražena a Velká Británie se ocitla pod hrozbou nacistické invaze.

Československá vláda byla postavena před osudové rozhodnutí buď přijmout mnichovský diktát, nebo se pokusit o obranu. 30. září 1938 vláda diktát přijala. Velení Čs. armády vydalo rozkaz k demobilizaci a k vyklízení pohraničních pevností.

Široké hnutí na obranu republiky jen dokazovalo, že lid chtěl republiku bránit. Vyjadřuje to i stanovisko KSČ přednesené Klementem Gottwaldem: „My před národem a celým světem prohlašujeme, že vláda neměla ani ústavního, ani politického práva kapitulovat. Armáda chtěla bojovat. Celý národ chtěl zemi bránit všemi prostředky. Prostředky k obraně zde byly ...“ (*Klement Gottwald, Spisy, svazek III, Praha 1959, s. 264.*)

Rychlost rozhodování o kapitulaci a váhavost, s níž o věci byla informována široká veřejnost, znemožnila úspěch posledních pokusů o odvrácení kapitulace. Československý lid vstupoval do nejtěžšího období svých dějin.

2. Kapitlace Československa 30. září 1938

Cynická zrada Československa ze strany vládnoucích kruhů Velké Británie a Francie byla dovršena. Bez účasti Československa rozhodovali Daladier a Chamberlain o jeho osudu a 30. září podepsali dohodu s Hitlerem o odstoupení pohraničních území, jež ve své podstatě znamenalo likvidaci ČSR.³

Nejdéle se v Mnichově zdržel Chamberlain. V poledne navštívil Hitlera. Usilování o dohodu Británie s fašistickým Německem, jemuž před několika hodinami Chamberlain věnoval bez výčitek svědomí celistvost a samostatnost československého státu, směřovalo k podpoře deklarace o neútočení. Ta měla britskému impériu zajistit velmocenské „usmíření“ s nacistickou říší. Odvážel si ji od Hitlera jako vzácnost. (*Srovnej: R. Kvaček, Poslední den, s. 99.*) Na přivítání v Londýně, kde jej čekala celá vláda a tisíce lidí, přistoupil k rozhlasovému mikrofonu. Z aktovky vyňal nějaký papír. Všichni se domnívali, že je to mnichovská dohoda. Byla to však britsko-německá deklarace. „Anglie a Německo už proti sobě nikdy nechtějí vést válku,“ oznámil Chamberlain slavnostně. „Dnes podruhé v dějinách se k nám vrátil z Německa mír se ctí. Věřím, že je to mír pro celou naši dobu.“

Chamberlainovo mnichovské dílo znamenalo, že za dva roky bude muset jeho nástupce Angličanům slibovat

³ Jistě není náhodnou skutečností, že při rozbíjení Jugoslávie a odtržení Kosova a Metochie se postupovalo obdobně. Jako v odtrženém československém pohraničí byly oblasti a města s českou většinou, podobně je tomu v Kosovu s většinou srbskou.

jen krev, dřinu, slzy a pot. Britsko-německou deklaraci definitivně roztrhaly letecké nálety a bomby dopadající na anglická města.

Také Daladierovi při jeho návratu do Paříže jásalo vstříc víc než půl milionu lidí; dnes ani zítra přece nebude válka! Za záchranu před ní nabízel mnichovský mír. V prosinci 1938 podepsali v Paříži Ribbentrop a Bonnet francouzsko-německou deklaraci, jež byla paktem o neútočení mezi Německem a Francií. V červnu 1940 byla Francie Německem vojensky poražena a kapitulovala. Po uzavření příměří byla Francie rozdělena na dvě pásma; okupované a neokupované, které však bylo rovněž plně závislé na Německu. 18. června 1940 se generál de Gaulle obrátil v rozhlase k Francouzům nacházejícím se na území Anglie s výzvou k pokračování bojů proti hitlerovskému Německu.

Za necelé dva roky od Mnichova se plně projevilo varování ministra zahraničí Krofty, že po nás budou následovat jiní, kterému však nechtěli západní vyslanci rozumět.

V Praze se o mnichovském rozsudku dověděli nejdřív přes německé vyslanectví od Henckeho (jak symbolické!), neboť Hitler si vynucoval, že „za šest sedm dní chce být pánem požadovaného československého území“. (*R. Kvaček, Heyduk, Československý rok 1938, s. 146.*) Po obdržení textu mnichovské dohody požadoval vyslanec o přijetí u ministra zahraničí Krofty a byl v Černínském paláci přijat.

Po prvním seznámení se s textem mnichovského diktátu zavolał Krofta ministerskému předsedovi Syrovému a šéf diplomatického protokolu Smutný informoval prezidenta Beneše. Když se Beneš seznámil s mnichovským diktátem, prohlásil: „To je konec! Je to

proradnost, která se potrestá sama. Je to neuvěřitelné. Domnívají se, že se zachrání před válkou nebo před revolucí na náš účet. Mýlí se!“ (*M. Sovová, Mnichov a E. Beneš, s. 176.*) Bylo rozhodnuto svolat vládu a poradu politického výboru a předsedů vládních stran. Beneš zavolal z hlavního stanu náčelníka hlavního štábu v Račicích generála Krejčího.

Kolem osmé hodiny přiletěla do Prahy československá delegace z Mnichova. S ní přiletěl i hlavní člen Runcimanova štábu, který se horlivě staral o henleinovské požadavky. Teď vezl podrobnou mapu k mnichovské dohodě a také instrukci k britskému vyslanci Newtonovi, aby přijetí dohody vynutil. Podobný pokyn dostal i francouzský vyslanec. Čs. vyslanec Mastný referoval stručně Kroftovi a pak byl přijat Benešem. Ten své rozhodnutí odložil až po dorozumění se s ministerskou radou a politickými stranami.

Prezident Beneš hledal východisko k přijetí či nepřijetí mnichovské dohody. Zavolal sovětského velvyslance Alexandrova a požádal ho, aby své vládě položil tuto otázku: „Velmoci, aniž se dokonce otázaly Československa, obětovaly je nejhanebnějším způsobem Hitlerovi pro své vlastní zájmy. Definitivní vyřešení formalit bylo přenecháno Československu. To znamená, že Československo je postaveno před volbu buď zahájit válku s Německem a mít proti sobě Anglii a Francii, přinejmenším pokud jde o postoj jejich vlád, které rovněž zpracovávají veřejné mínění a líčí Československo jako příčinu války, nebo kapitulovat před agresorem. Není dosud známo jaké stanovisko zaujme parlament a politické strany. Ponecháváje tuto otázku otevřenou, chce Beneš znát postoj SSSR k těmto dvěma možnostem, to jest k dalšímu boji, nebo ke kapitulaci.

Musí to vědět co nejrychleji a žádá odpověď..." (R. Kvaček, *Česko-slovenský rok 1938*, s. 147 – 148.)

Alexandrovskij „ve snaze ověřit si skutečný vývoj událostí“ odjel na Hrad za Smutným, který jej zval. Se značným zpožděním šel telegram s Benešovou otázkou do Moskvy. Na Hradě zůstal Alexandrovskij do dvanácti hodin, kdy mu bylo oznámeno, že „vzhledem k rozhodnutí vlády Beneš již netrvá na odpovědi“.

V Kolovratském paláci se sešla Syrového vláda a na Hradě začal za Benešova předsednictví jednat politický výbor. Dá se předpokládat, že Beneš s Kroftou se před oběma zasedáními dohodli na jednotném postupu i argumentaci, jež vyznívaly pro přijetí mnichovského výroku. Písemně se zachovalo vystoupení Kroftovo.

„Teoreticky je možno mnichovskou dohodu buď odmítnout - po čase by následoval vpád Německa a válka, ve které by nikdo s námi nešel, a napadení Polskem. Je pochybné, zda by za této situace Sověty nám pomoci chtěly a zda by jejich pomoc byla účinná. Anebo je možno mnichovskou dohodu přijmout a jednáním v komisi, která měla řešit problémy, snad dosáhnout odvrácení nejhoršího a garantování hranic, které by nebyly hned porušeny. Je ovšem nebezpečí další, že by Německo pod nějakou záminkou mohlo jít dále, a pak už by nám nikdo nepomohl. Nelze také vyloučit vývoj klidnější a snad i zlepšení poměru k Německu. ... Celek charakterizuje jako alternativu mezi sebevraždou, válkou a přijetím po němž nás jiní budou udolávat.“

Rozhodující jednání však neprobíhalo v Kolovratském paláci, nýbrž na Hradě. Hlavní slovo měl prezident Beneš. Hovořil o nutnosti podrobit se. Podporovali ho někteří další účastníci porady. Ve chvíli, kdy mluvil

v tomto smyslu dr. Dérer, vstoupili do salonku generálové Syrový (odešel ze zasedání vlády), Krejčí a Husárek.

Rozbor vojenské situace podal nejprve generál Syrový. Výpověď shrnul do zkratky: „Zhodnotil jsem dané možnosti obrany a poukázal na to, že jsme opuštěni od spojenců a ještě kromě toho překvapeni polskými požadavky územními, takže se nemůžeme bránit s nadějí na úspěch.“

Vyjádření generála Krejčího bylo modifikovanou otázkou Jana Šrámka, zda se může Československo bránit proti Polsku. Ve svědectví Krejčího je uvedeno, že proti Polsku ano, „ale že jde o souhru tří, to jest Německa, Polska a Maďarska a boj s těmito všemi by neměl naději na úspěch.“ Pro podrobení se mnichovskému diktátu se vyslovoval i generál Husárek.

Bylo stále jasnější, že výsledkem porady bude kapitulace. Neovlivnila to ani naléhavá výzva skupiny poslanců, kteří se sešli u Ripky v redakci Lidových novin a požádali Beneše a Syrového, aby mnichovský verdikt odmítl. „Podepsaní poslanci Vás v poslední chvíli zapřísahají, abyste nepřijímal usnesení vlády, kterým se vydávají pevnosti. Národ nevolal po vládě armády, aby se vzdala.“

V deset hodin volal poslanec L. Rašín do prezidentské kanceláře, aby Benešovi bylo sděleno: „Poslanci David, Rašín, Richter Stašek a další v poslední chvíli upozorňují, že odtržení bez souhlasu ústavních činitelů, tj. parlamentu, jest podle platného práva velezradou. Zapřísaháme v poslední chvíli, abyste zabránil, pane prezidente, katastrofě, která promění národ i armádu v zoufalý, ale všeho odhodlaný dav. Jediný způsob záchrany jest v zamítnutí mnichovské základny a

v nabídce mezinárodní mírové konference.“ V prezidentské kanceláři přednesl o půl jedenácté výzvu Klement Gottwald. V zápisu je uvedeno, že „poslanec Gottwald žádá s největším důrazem: 1. aby vojsko drželo všechny pohraniční pozice; 2. aby byl učiněn apel na Ženevu; 3. aby byl učiněn apel k lidu našemu a k národům ostatních států; 4. aby byla provedena rekonstrukce kabinetu.“

Telefonáty a výzvy byly předány Benešovi, ale žádný ohlas neměly. Před desátou hodinou se v prezidentově knihovně sešla vláda za Benešova předsednictví. Beneš shrnul v krátkém úvodu výsledek porady politického výboru, který vyzněl pro přijetí mnichovského verdiktu.

„Prezident nemůže než navrhnout přijetí,“ zaznamenal jeho slova protokol. „Kdybychom nepřijali, udělali bychom českou válku a národ by byl vyvražděn. Tak se na to dívají zástupci politických stran. Připojí-li se k tomu kabinet, pokládal bych to za stanovisko celé vlády.“ Po nedlouhé rozpravě vláda souhlasila.

Toto stanovisko určily více důvody politické než vojenské. Rozhodující bylo, že hlavní československý spojenec Francie odmítl stát Československu důsledně po boku. Francii k tomu nutila i Británie, vedoucí západoevropská velmoc, která sice odmítla zajímat se o vývoj v Evropě, zároveň se však z třídních důvodů do něho přímo vmísila. Pod propagandistickým vlivem nacistického Německa se naprostá většina Evropy bála války, která se přijetím mnichovské dohody (mylně) zdála být v dané době odvrácená. Odmítnutí mnichovského diktátu by Československo postavilo do pozice „válečného paliče“, neodpovědného kazitele míru. Pokud by pak přišel útok Německa, zůstalo by Československo v boji zřejmě osamoceno.

S tímto stanoviskem seznámil ministr Krofta o půl jedné vyslance Francie, Anglie a Itálie. Oznámil, že jeho vláda právě přijala podmínky mnichovské dohody. V dalším uvedl: „Ale pro nás je to katastrofa, jíž jsme si nezasloužili. Nevím, budou-li mít z tohoto rozhodnutí skutečněného v Mnichově vaše země prospěch, ale jistě nejsme poslední. Po nás budou postižení jiní.“

Tři diplomaté se chvatně rozloučili. Pro ně bylo důležité jen to, že československá vláda diktát přijala – a že budou postižení jiní? Tomu zatím nevěřili. Vtom varování viděli jen zoufalá slova. Paříž zatím bouřlivě vítala Daladiera a aristokratický Londýn se rozplýval chválou nad Chamberlainem.

Význam mnichovských ujednání pro další vývoj nejen střední Evropy, ale i celého kontinentu a i ostatního světa zhodnotil později britský vojenský přidělenec v Praze plukovník Stronge: „Ztráta Československa jako budoucího spojence s jeho silnou vojenskou službou a arzenály, spolu s jeho ekonomickým bohatstvím, byla největším krokem zpět v Evropě od okamžiku, kdy Hitler přišel k moci. Jedním rázem zvrátil rovnováhu branných sil a ekonomického potenciálu celého kontinentu a tato událost – mnohem víc než kterákoliv jiná – určila běh světové historie v bezprostředně následujících letech.“

Stejné konstatování obsahoval i telegram ministra Krofta vyslancům v Paříži a Londýně: „Upozorněte vládu, že mnichovským rozhodnutím nás přinutí vydat pevnosti neporušené a vyzbrojené. Upozorněte, že se tudíž postarali o další vyzbrojení Hitlera proti sobě, neboť v pevnostech, které jsme byli přinuceni vydat do 10. října, je za dva miliony kanónů a munice. Také krásný výsledek jejich diplomacie.“ (R. Kvaček, *Heyduk, Československý rok 1938*, s. 150 – 152.)

Na druhou hodinu odpolední si prezident Beneš pozval poslance, kteří ho žádali, aby nekapituloval. Pokusil se je přesvědčit o nutnosti ustoupit a také podvázat jejich případnou aktivitu.

Začal poslanec J. Stránský. Mluvil pro obranu. Lid je obětavý, armáda výtečná, máme pevnosti. Snad by to nebylo marné. A ostatní svět by k tomu nemohl klidně přihlížet.

Beneš se hned pustil do dalšího výkladu. Byl plný žalob na západní mocnosti: „V dějinách není příkladu, aby se tak jednalo se samostatným národem, státem ... Vy nevíte, co jsem v posledních dnech prožil. Jsme opuštění a zrazení. Jsou to zbabělci a nejhnusnější na tom je, že nám řekli, že můžeme mobilizovat. Věřil jsem proto, že se do toho půjde. Bylo těžké rozhodování přijmout podmínky a zachránit národ, nebo jít sami do boje a nechat se vyvraždit. 24 let jsem dělal politiku se západními velmocemi. Jejich stav je dnes dezolátní. Už od srpna jsem viděl, jak si Londýn a Paříž s námi hanebně hrají. Garantovali předem Hitlerovi, že to dostane. Ze strachu před komunismem půjdou Francouzi a Angličané s Němci ...“

„Pane prezidente, já s vámi nesouhlasím!“ ozval se s námitkami Gottwald. „Bosí Habešané se bránili, my se podrobujeme. Jen se podívejte, jak se brání španělský lid. Máme skvělou armádu, národ je jednotný. Vždyť by ostatní svět nás nemohl nechat osamoceny. Požadavky z Mnichova se neměly přijmout.“

„Nevěřím, že by Francie a Anglie pomohly,“ oponoval Beneš. „Jsou rády, že se vyhnuly válce.“

Poslanec J. David: „Lid nechápe, že jsme bez boje vydali část svého území.“ Beneš však obhajoval nemožnost bránit se: „Jsme sami a k tomu ze všech

stran sevření.“ Poslanec B. Stašek stočil rozpravu k vnitřnímu vývoji: „Co vůbec dál? Jaké ideje se teď dají národu?“ Prezident uvedl, že počítá s abdikací. Je si vědom toho, že z nové situace musí vyvodit důsledky. Znovu připomněl, že ve Francii jsme nenašli podporu ani u těch, kteří byli počítáni mezi jeho přátele.

O slovo se přihlásil poslanec Rašín: „Na tomto Hradě vládli čeští králové samostatného státu a určovali často dějiny Evropy. Zde na tomto Hradě se ale nikdy neustupovalo. Měli jsme se bránit. Ustoupili jsme sami. Příští generace nás odsoudí, že jsme bez boje odevzdali kraje. V čem má národ vidět sílu a v co má věřit, když jsme mu vzali armádu, která bez výstřelu opouští pozice? K té cizí zbabělosti připojujeme zbabělost vlastní. Je pravda, že jiní zradili nás, ale my zrazujeme sami sebe.“

Chvíli bylo ticho. Prezident mlčel. Bylo znát, že jej Rašínova slova zasáhla. Pak řekl, že boj za nynějších okolností by znamenal vyvraždění národa: „My jsme nikdy nezradili, ale byli jsme zrazeni. Neporazil nás Hitler, ale naši přátelé.“

„Národ, který se nebrání, propadne mravnímu rozvratu,“ varoval poslanec J. Tykal. „Lid nebude nikomu a ničemu věřit.“ „Národ je dnes dál než politika a vláda,“ dodal poslanec V. Klíma. „A je Hitler opravdu připraven na obecnou válku, která se z izolovaného boje může vyvinout?“

„Západ má strach z jakéhokoliv konfliktu,“ uvažoval Beneš. „Nemůžete mě, pane prezidente, přesvědčit,“ odmítal znovu Benešovy úvahy Gottwald. „Lid je nespokojen a je obava, že půjde do ulic. Snad by se za hranicemi vzpamatovali a přišli nám na pomoc.“ „Nevěřím Francii a Anglii, neboť se bojí války, a hlavně

se bojí sociální revoluce.,“ uvedl Beneš. „Poznal jsem, že velké státy nepočítají ani teď se státy a národy malými. Nakládají s nimi, jak se jim to právě hodí. ... Demonstrace v ulicích by se mohly stát záminkou pro okupaci celé republiky německým vojskem.“

Beneš uznal, že určitá rozhodnutí byla protiústavní a že by za ně mohl být stíhán i s dalšími činiteli. Bude ustanovena nová vláda a ve vhodné chvíli i on odstoupí. Opakoval úmysl abdikovat, třebaže s ním někteří poslanci nesouhlasili. Vstal z křesla a tím naznačil, že rozmluva je u konce. Poslanec Stašek mu poděkoval za přijetí. Beneš každému z nich stiskl ruku. Asi nikoho z těch šesti nepřesvědčil. (*R. Kvaček, Poslední den, s. 101 – 102.*)

Po čtvrté hodině odpoledne se v budově parlamentu sešla tzv. koaliční padesátka, tvořená členy předsednictev parlamentních klubů nedávných vládních stran, aby posoudila vládní podřízení se mnichovskému výroku. Pokud měla zastoupit parlament, kterému nebylo v rozhodujících dnech Československa umožněno vyslovit se a jednat, pak šlo o náhradu slabou. Komunisté se před zasedáním pokusili ovlivnit některé poslance, aby se postavili proti ústupu. Názorů nesouhlasných s vládním stanoviskem bylo však v rozpravě poskrovnu. Úvodní slovo měl M. Hodža. Vládní rozhodnutí zakryl stanoviskem vojáků, kteří se vyslovili proti izolované válce. Pomoc Sovětského svazu by nemohla být dostatečně účinná a navíc by Československo zapletla do křížácké války proti bolševismu. O nezbytnosti ustoupit hovořil i Krofta a Dérer. Poslanci se většinou připojovali k jejich slovům. Přihlásil se sociální demokrat A. Remeš. „Vyčítali jsme v březnu Rakousku, že se vzdalo bez boje,“ řekl, „a co

my? Neměli jsme volit jinou cestu? Habešané se bránili holýma rukama; možná by se situace změnila, kdybychom vzdorovali. I když se vše dělo pod donucením, byli jsme povinni přece jen trochu tvrději hájit čest národa. .“ S vládním postupem Remeš nesouhlasil. Obdobně se vyslovil poslanec Rašín a také Knébort. „Byli jsme zrazeni Západem, ale zároveň jsme se zradili sami. Nejsme schopní postoupit třeba zoufalý boj. Nemáme jistotu, kde se německý postup zastaví. Což lze věřit zárukám Hitlera a Mussoliniho? Hrozí nám vnitřní rozklad. Pro kapitulaci nehlasuji, jsem pro válku.“ Stránský již svá slova z Hradu nezopakoval. Navrhoval věnovat se především praktickým stránkám územního převodu a hlavně nejitřit veřejnost. „Stejně si nedovedeme představit chování lidí, až pochopí, k čemu došlo.“

Zasedání končilo o sedmé večer v rezignaci. Bylo jen dohodnuto protestovat u francouzského a britského parlamentu proti rozhodnutí z Mnichova, „jež je bezpříkladné v historii, bylo učiněno bez nás a v rozporu s ideami, které jsme my vždy respektovali“. (R. Kvaček, *Poslední den*, s. 103.)

Po čtvrté hodině odpolední se v pražských ulicích objevily skupiny demonstrantů. Vláda nařídila okamžitě je rozehnat. (R. Kvaček, *Heyduk, Československý rok 1938*, s. 152.) Až do páté hodiny odpolední byla československá veřejnost ponechána jen dohadům a cizím zprávám o mnichovském rozhodnutí a vládnímu stanovisku k němu. Pak rozhlas ohlásil, že promluví ministerský předseda Syrový, jemuž bylo uloženo – na mimořádné schůzi vlády za účasti prezidenta, a to již ve 12 hodin - přednést projev v rozhlase a zabezpečit jeho vydání v tisku.

Generál Syrový sdělil, že stát bude zmenšen o pohraniční oblasti. Snažil se zdůvodnit vládní stanovisko a hlavně utlumit zklamání a rozhořčení lidu. Stejný smysl měla vystoupení dalších činitelů. Ministr Vavrečka řekl, že „nepochybně bylo veliké Rusko ochotno jít do války. Západ by to pokládal za ‚bolševickou válku‘, a tak by možná celá Evropa táhla proti Rusku i proti nám.“ Řečníci se u mikrofonu střídali dlouho do noci, pokoušeli se lid uklidnit, ale i oni byli zdoláni tragédií národa a nemohli utajit své pohnutí.

Rozhlasové vysílání znásobilo zástupy demonstrantů, kteří už kolem čtvrté hodiny začali protestovat proti kapitulaci. Nakonec jich bylo několik tisíc. Policie je na příkaz vlády –ministr vnitra Jan Černý – chvílemi rozháněla, chvílemi jen přihlížela. Další tisíce stály na chodnících, někteří zlomení a plačící, jiní zachmuření a rozhořčení. Na tři tisíce demonstrantů se vydaly k Hradu. Policie k jejich rozptýlení použila slzný plyn. Rovněž vytlačila demonstranty od parlamentu. Na znamení národního smutku odvolala pražská divadla i biografy představení. Do pozdních nočních hodin stály zástupy obyvatel v ulicích hlavního města. Den 30. září byl u konce. S ním odcházel do dějin československý stát, zrozený před dvaceti lety. Stal se obětí nacistické německé třetí říše, která těžila z rozvratu mezinárodního řádu ve třicátých letech.

Okupace československého pohraničí

Německým jednotkám umožnila mnichovská dohoda vejít na československé území 1. října 1938. Generál Leeb je vedl k Volarům a k Vyššímu Brodu. Českoslovenští vojáci se z tohoto kraje již stáhli, jak jim to pražská vláda přikázala. Další den byl na řadě český pohraniční sever. Třetí pásma, určené pro připojení k říši, zahrnovalo hraniční kraje na severozápadě a západě Čech. Generál Reichenau si zpestřil svůj úkol pobytem na Červeném Hrádku, kde princ Hohenlohe, který pomáhal henleinovcům a německé zpravodajské službě, byl štědrým hostitelem. Za Reichenauovými vojáky přešel hranice u Aše Hitler. Henleinovci si dali záležet, aby Hitlera přivítali parádně. V Chebu k nim Hitler promluvil. Řekl, že je čeká vše, co Němce v říši, tedy povinnosti a třeba i oběti. Nechtěli tomu věřit. Jaképak oběti! Nastal přece čas vítězství a hojnosti. Oběti měly být z jiného rodu či jiného přesvědčení – Češi a němečtí antifašisté.

Těm to také dávali henleinovští ordneři znát. Bili, vytloukali, týrali a stříleli. „Rudé a Čechy na útěku vyřadit,“ nařídil šéf štábu Freikorpsu Pfrogner 1. října. Lidé utíkali jen s tím, co měli na sobě, poděšení a utrápení.⁴ Mnozí, kteří se na ně vrhali, byli řadu let jejich dobrými sousedy s podobným každodenním životem.

⁴ Někdy v roce 1960 jsme s trutnovskými občany besedovali a snažili jsme se obhájit tezi, že není Němec jeden jako druhý. Že vedle nacistů byli i antifašisté, že většina Němců jsou poctiví pracující... Jedna z besedujících se přihlásila a nekompromisně prohlásila: „Tobě se to snadno tvrdí. Ty jsi před nimi nemusel utíkat v noci z Trutnova do Úpice, aby ses zachránil. Po tobě ty svině nestřílely, aby se pobavily.“

Najednou měli pocit nadvlády, vyvolenosti a práva být krutými k těm, kteří byli označeni za protivníky a nepřátele německé říše, která je pro Němce zemí zaslíbenou. Uvěřili vlastní a goebbelsovské propagandě a vítali Hitlerovy vojáky tak, že to překvapovalo i samotné organizátory nacistických přehlídek. Právo přivítat Hitlera v Karlových Varech si vyhradil druhý muž Sudetoněmecké strany K. H. Frank. Tady začínal svou politickou dráhu, tady vyhlásili svůj oficiální program, jímž pomáhali chystat podmínky k německému přepadu Československa. Teď Frank prohlásil pohraničí českých zemí za zemi Hitlerovu a své soukmenovce za führerovy lidi. Předával do Hitlerových rukou i jejich budoucnost a ten si ji také beze zbytku vzal. Své zájezdy Hitler ukončil na severu Moravy, kde bylo čtvrté pásmo přiřčené mnichovskou dohodou Německu.

Mělo být stanoveno ještě jedno pásmo, nejrozsáhlejší. Dostal je na starost mezinárodní výbor složený z velvyslanců mnichovanských mocností a zástupce Československa. Výbor zasedal od večera 30. září v Berlíně. Řídil jej státní tajemník zahraničí Weizsäcker a byli v něm velvyslanci Henderson, F. Poncet a Attolico; českou delegaci vedl vyslanec Mastný. Zpočátku se v mezinárodním výboru přemýšlelo a rozvažovalo, později však němečtí delegáti jen žádali a přikazovali. Nařídila jim to Hitlerova směrnice, která ukládala prosadit strategické hranice nevýhodné pro ČSR. Mezinárodní výbor tomu měl jen kývnout, anebo by musel zmizet. 4. října sdělil Hitler Weizsäckerovi a ministru Ribbentropovi, že pro páté pásmo ultimativně platí jen německé měřítko.

Stanovisko československé delegace nebylo bráno v úvahu a nepomohla ani demise prezidenta Beneše,

k níž její členové přispěli prudkým nátlakem. „Němci uplatňují extrémní vojenská hlediska,“ hlásil zklamaný Mastný do Prahy. Syrového vláda měla do dvaceti čtyř hodin oznámit, že berlínský diktát přijímá. Jiné stanovisko se od ní nečekalo. Jen vyrozuměla západní vyslance v Praze, že existence čs. státu byla vážně zpochybněna. Na mapě zakreslené páté pásmo ukázalo již naplno, že mnichovská dohoda ukládá Československu o život. Nové pásmo zahrnovalo další města nezbytná pro obranu, hospodářství a dopravu. Přisvojilo si statisíce Čechů a dokonce i výlučně české kraje!

V českých zemích se proti pátému pásmu zvedala vlna odporu, ještě umocňovaná zprávami o nových násilnostech ordnerů a gestapa v zabíraných oblastech. Byli další mrtví i těžce zranění, vojáci, četníci, financové a učitelé. Předmětem útoku se stali i českoslovenští styční důstojníci. Ve Znojmě bylo uvězněno na 200 Čechů, zle se vedlo zbytku obyvatelstva v české Břeclavi. Československý hlavní štáb o tom měl tuto zprávu: „Češi, kteří zůstali, byli gestapem zatčeni a uvězněni, a to asi 150 Čechů ve věku od 14 do 70 let. Věznění byli ve věznici okresního soudu v Břeclavi (většinově česká, avšak její začlenění do záboru přerušilo důležitý spoj na Slovensko). Někteří byli trestáni samovazbou, většina z nich byla umístěna hromadně. Věznění byli používáni na různé práce, strava byla rovněž vězeňská. Po propuštění z vězení byl s každým sepsán protokol, v němž gestapo nadiktovalo určitou lhůtu, dokdy se musí vystěhovat. Propuštěný však musel podepsat, že odchází dobrovolně; pohrozili mu, že jinak bude znovu uvězněn.“ Násilné vyhánění českého obyvatelstva bylo obecným jevem. Neobešlo se to bez dalších násilností. (R. Kvaček, *Heyduk, Československý rok 1938*, s. 158.)

Československo bylo ztrátou pohraničních území ekonomicky a strategicky ochromeno. Plán Grűn sice nebyl splněn v plném rozsahu, bylo však dosaženo podstaty jeho záměru. K Německu byla připojena pětina dosavadního území ČSR ($28\,291\text{ km}^2$) se $3\,817\,965$ obyvateli, z nichž bylo $962\,379$ Čechů a Slováků a $90\,000$ občanů jiných národností. (*F. Nesvadba, Proč nezahřměla děla, Naše vojsko 1986, s. 359.*) Německu a po vídeňské arbitráži Polsku a Maďarsku musela ČSR postoupit území o rozloze $41\,098\text{ km}^2$ s více jak $4\,800\,000$ obyvatel, z nichž bylo $1\,250$ tisíc Čechů a Slováků. Země Česká byla okupací Sudet zmenšena z $53\,052\text{ km}^2$ na $32\,032\text{ km}^2$, země Moravsko-slezská z $26\,776\text{ km}^2$ na $16\,785\text{ km}^2$. Byly přetřaty důležité železniční a silniční komunikační spoje mezi Čechy, Moravou a Slovenskem. Bylo ztraceno 67 % metalurgického a 57 % textilního průmyslu, značná část průmyslu chemického a sklářského. České podniky a banky v zabraném území byly konfiskovány bez náhrad. Okupací pohraničních území byla zasažena elektrifikační síť republiky, bylo ztraceno 48 % elektráren a téměř polovina plynáren (z 84 zbylo po okupaci 47). Ekonomika země byla oslabena ztrátou jedné třetiny průmyslové kapacity, ztrátou hnědouhelné těžby a poloviny těžby černého uhlí. Narušena byla dosavadní struktura zásobování zemědělskými produkty a spotřebním zbožím. To vše mělo negativní důsledky na životní úroveň obyvatelstva.

Správní oblasti Československa zůstaly po záboru okleštěny zhruba o třetinu. Zbyxlo mu 118 celých politických okresů a 77 zčásti, odstoupeno bylo 55 celých a 77 zčásti. Obdobně tomu bylo se soudními

okrsy. Zůstalo 200 celků a 99 zčásti; 121 se jich ocitlo v úplném záboru a 99 v částečném.

Republice zbývalo 11 002 obcí celých a 103 zčásti. Republika musela odstoupit 4 704 obcí zcela a 103 zčásti. Z toho Německu 3 751, Maďarsku 864 a Polsku 89 obcí celých. Z rozdělených Německu 86, Polsku 13 a Maďarsku 4. V Čechách zůstalo 5 661 celých obcí, na Moravě a ve Slezsku 2 247, na Slovensku 2 704 a na Podkarpatské Rusi 390.

Z původní rozlohy 140 508 km² si republika zachovala 70,4 procenta, tedy 98 912 km². Záborem se také radikálně změnilo národnostní složení obyvatelstva. Na zbytku území žilo 8 527 154 Čechů a Slováků, tedy 88,09 %. Dále 377 830 Němců (3,9 %), 100 397 Maďarů (1,04 %), 4 157 Poláků (0,04 %) a 126 310 Židů (1,31 %).

Okupace čs. pohraničního území byla provedena útvary wehrmachtu. Vrchním velitelem vojsk provádějících okupaci byl velitel pozemních vojsk Brauchitsch. K okupaci pohraničních oblastí Československa zasadil v prvním sledu 26 divizí, z toho 17 pěších, 4 motorizované, 3 tankové a 2 lehké. Ve druhém sledu 3 – 4 záložní svazky a 2 divize landswehru. K okupačním silám patřily policejní jednotky v síle tří motorizovaných pluků a tři pluky zbraní SS. K zajištění okupace Sudet stačila polovina svazků, jejichž účast se předpokládala k uskutečnění plánu Grún. Německá vojska byla ušetřena ztrát, které by je čekaly v boji s Čs. armádou.

Přestože mnichovský diktát požadoval „předání pohraničních oblastí mírovou formou“ bez odporu Čs. armády, velení wehrmachtu připravilo násilnou okupaci, která se mohla kdykoliv změnit ve válečné operace. Vrchní velitel generál Brauchitsch, jemuž byly podřízeny

i útvary SS a jednotky Freikorpsu, byl Hitlerem pověřen k maximálnímu zotřetí vojenského charakteru okupace. Mělo se vzbudit zdání, že se jedná o osvobození německého obyvatelstva v souladu s jeho touhou po národním sebeurčení. V okupační praxi však takové sebeurčení znamenalo, že byly vydány rozkazy pro okamžité potlačení jakéhokoliv odporu a neklidu, protože jednotky wehrmachtu jsou současně „hlasatelem německé kázně a pořádku“.

Za útvary wehrmachtu pronikali do okupovaných měst předem připravení nacističtí správní úředníci a policejní jednotky. Ve spolupráci funkcionářů wehrmachtu s gestapem a funkcionářů Sudetoněmecké strany byl na obsazeném území zajišťován nepřetržitý chod závodů, jež byly na základě směrnic německého vrchního velení z 20. května (!) okamžitě zařazovány do válečné mašinérie, zejména pokud se jednalo o těžbu hnědé uhlí, wolframové a uranové rudy a podobně. Speciální technická komanda přebírala vojenská zařízení, železniční objekty a komunikační síť. Gestapo zabavovalo židovské majetky. Po průchodu vojsk uzavřela německá pohraniční stráž původní hranice, aby se „bohatí říšští Němci“ nevrhli jako stádo kobylek na „zbídačené Sudety“. Drancování a divoké vykupování zásob v Sudetech se stalo doménou především vybrané části policie a příslušníků, kteří tvořili okupační moc.

Vojenská okupační správa spolupracovala s dosazenými říšskými úředníky při zřizování zvláštních soudů (sondergerichtů) k potírání odporu antifašistů, kteří nemohli uniknout z nacistického okupačního ráje. V plném souladu probíhala spolupráce velení wehrmachtu s útvary SS, které měly zvláštní pověření. V okupovaném prostoru byla nasazena Daluegeho pořádková a

Heydrichova bezpečnostní policie, jejichž teror stíhal jakýkoliv náznak odporu. Podle Heydrichova ujednání s vrchním velením wehrmachtu zajišťovala tajná polní policie vojenská zařízení a prováděla tzv. protišpionážní obranu. V plné míře se využívalo předem připravených „černých“ a „červených“ soupisů potenciálních protivníků, kteří byli okamžitě zajištěni a na něž byla uvalena ochranná vazba. Gestapo zřídilo ve všech větších osadách své stanice a na základě informací od členů SdP pronásledovalo podezřelé z neochoty spolupracovat s fašisty.

Tzv. národní sebeurčení sudetských Němců tak bylo v okamžiku jeho realizace přeměněno ve fašistický teror, postihující německé levicové sociální demokraty a komunisty, kteří zavčas nesplynuli se Sudetoněmeckou stranou. Všeestranná fašizace obyvatelstva sudetoněmeckého teritoria, k níž došlo v následujících letech, dovršila proces henleinovské šovinistické pseudorevoluce a učinila z převážné většiny sudetoněmeckého obyvatelstva aktivní nositele hitlerovského fašismu, antikomunismu a protičeského teroru.

Poměry v obsazeném českém pohraničí ukazovaly názorně, jak si fašistické Německo představuje svou národnostní politiku. Jejím cílem bylo vypudit české obyvatelstvo z pohraničí. Čeští dělníci byli propouštěni ze závodů i ze státních služeb. České národní školství bylo zrušeno a děti byly nuceně posílány do německých škol k poněmčení. Podle statistického šetření žilo na odstoupeném pohraničním území 738 502 Čechů. Podle šetření z listopadu 1941 žilo v pohraničním území 373 tisíc českých obyvatel.

(Mnichov 75 let poté, Orego 2008,s. 66.)

Vystoupení Klementa Gottwalda ve stálém výboru Národního shromáždění bylo zaměřeno na vnitřní příčiny kapitulace. Československo uprostřed Evropy se stávalo a dodnes stává obětí mocenských her těch nejsilnějších. V dobách Mnichova to byli ti, jejichž zájmy vyjádřil jeden z agrárních vůdců poslanec Zadina: „Když přijde Hitler, tak mně ta prkenice zůstane. Když přijdou bolševici, tak mně ji seberou.“ Proto byli a jsou za bezpečnost svých měšců ochotní prodat rodnou zem. To platilo a platí dosud. Nositelé národní zrady a zaprodanosti i reakce vůbec se vždy rekrutovali nejčastěji z řad těch bohatých a privilegovaných. Představitelé finančního kapitálu (který je dnes nadnárodní či nenárodní) Preiss a Pešek, majitelé průmyslových gigantů Jan Baťa⁵ a další. Obávali se stejně jako západní velmoci pomoci Sovětského svazu v boji proti nacistům ze strachu z růstu jeho vlivu. Dávali přednost převaze Hitlera a fašismu ve střední Evropě před možným zásahem sovětských vojsk v naději, že se hitlerovská agrese obrátí na východ. Také proto vládní představitelé o přijetí samostatné pomoci Sovětským svazem nikdy neuvažovali.

Klíčovou osobností na československé straně byl prezident Edvard Beneš. Jeho pozice byla nanejvýš obtížná. Byl vystaven hrubým útokům z henleinovské i říšskoněmecké strany a nátlaku západních velmocí. Musel čelit nejednotnému postupu ve vlastní Československé republice. Jeho jednání ovlivňovaly obavy

⁵ Připomeňme memorandum, které poslal Jan Baťa v době protektorátu nejvyšším nacistickým vůdcům. Konstatoval v něm, že „po skončení vítězné války nebude pro český národ ve střední Evropě místo, a proto nabídl podíl na přemístění těch, kteří projeví zájem do Patagonie, kde by za své peníze zakoupil potřebnou půdu...“

o osud republiky i národa. Šéf diplomatického protokolu Jaromír Smutný o Benešově činnosti v osudných dnech zaznamenal: „Rozhodování, které prezident republiky dělal v posledních dnech krize, neslo často stopy jeho vyčerpanosti a chvatného úsilí. Snad to nebyla vyčerpanost v pravém slova smyslu, nazýval jsem ji tehdy sám duševní surexcitací, vyplývající jednak z úžasného návalu událostí, jejich příšerného spádu, jednak z Benešova vědomí, že je na vše sám. Že na sebe postupem doby strhl jak řízení událostí, tak rozhodování se. Proto chtěl na všechno stačit,, věřil, že na všechno musí stačit sám. Psal nóty, šifry, neustále telefonoval s Paříží, Londýnem, přijímal vyslance, radil se s jednotlivými politiky, předsedal poradám politiků a ministrů – na klidnou úvahu nezbylo mu času, často ani na spánek...“ (*R. Kvaček, Heyduk, Československý rok 1938, s. 129.*)

Hitlera i v říjnových dnech dráždil prezident Beneš na Pražském hradě. Beneš měl podle Hitlera rychle zmizet, vždyť nacistický vůdce pojal boj proti Československu i jako boj proti Benešovi. (Buďto Beneš, nebo já!) Proto podle Hitlera bylo třeba Beneše definitivně vyřídít. Z Berlína dokonce vzkázal, že Beneš je překážkou výhodnější hranice pro ČSR.

Prezident, i na domácí nátlak, 5. října odstoupil. Za deset dnů už byl připraven k nové emigraci, ale stále myslel na budoucí vývoj. Počítal i s brzkou válkou. „Vývoj politický půjde asi hodně rychle , směřuje k válce a k sociální revoluci.“ odhadoval. „Západ se dostane do boje s Německem a bude mít po boku Rusko.“ O výsledku Beneš nepochyboval, a tak si připravoval plán pro příští mírovou konferenci. Vůbec přitom nebyl „posedlý“ myšlenkami na nemilosrdnou odvetu za

neštěstí, které spolu se svým národem prožíval. (R. Kvaček, *Heyduk, Československý rok 1938*, s. 160.)

Mnichovské trauma Beneše pronásledovalo po celou válku, ale i do posledních dní jeho života. Do tragické role Beneš nepostavil sám sebe. Měl své limity dané jeho vývojem a ohledy na západní spojence. Ti jej v tom mnichovském komplotu zradili a ke kapitulaci donutili. Opuštěný a zrazený Beneš se dopustil tehdy jediné chyby, že nepožádal o pomoc Moskvu. Ta mu ji nabízela jak podle spojenecké smlouvy s Francií, tak i mimo ni v rámci Společnosti národů. Vtom byl Beneš stále omezován ohledy na Londýn a Paříž.

Beneš byl politik veskrze demokratický. Kdo chce pochopit jeho myšlenkový svět, musí jej číst (Demokracie dnes a zítra; Mnichovské dny). Vždycky jsme v něm ctili velkého vlastence, demokrata, politického partnera i protivníka. Benešův demokratismus měl ovšem i své hranice, které nikdy nepřekročil. Přímá demokracie a bezprostřední rozhodování a účast lidí na něm mu byly cizí. Z toho plynuly některé jeho omyly a chyby. Velmi si vážil svého politického oponenta Gottwalda, kterého si cenil víc než ostatní galerii politiků na naší cestě. Kdo o tom pochybuje, měl by si přečíst paměti jeho bratra Vojty Beneše, Smutného, Ripky, Stránského a dalších. Také Gottwald si prezidenta Beneše neobyčejně vážil. Krátce po Benešově smrti, když se s ním loučil, pravil: „Uvidíme, co bude dál a jak to bude s jeho dědictvím, nakolik je bude třeba kriticky přehodnotit a znovu zhodnotit, nakolik on ještě proti své vůli a už po smrti se nestane fanglí reakce...”

Beneš se v posledních letech, již po listopadové restauraci, nestal fanglí reakce, ale naopak, z její strany jedním z nejproklínanějších. Právě jim vadil a vadí jeho

demokratismus i realismus, s nímž přijímal společenské změny v naší zemi i mimo její hranice. A hlavně jeho vlastenectví, kterému věnoval celé své dílo a život. (J. Matějka, *Páteční zamyšlení, Futura 2000*, s. 131.)

Komunistická strana Československa Mnichov a jeho strůjce rozhodně odsuzovala. Postoj ke kapitulaci pregnančně objasnil Kl. Gottwald v projevu ve stálém výboru Národního shromáždění 18. října 1938, kde prohlásil: „My před vším národem a celým světem prohlašujeme, že vláda neměla ani ústavního, ani politického práva kapitulovat. Lid chtěl bojovat. Celý národ chtěl svoji zemi bránit všemi prostředky. Prostředky k obraně zde byly. Armáda byla mobilizována. Na hranicích stála skvělá opevnění a všechen lid byl ochoten obětovat poslední, aby svou zemi, svou státní a národní existenci obhájil. Třídní síly reakční buržoazie v Československu to byly, které velely kapitulovat a obětovat zájmy státu, republiky a národa třídním zájmům velkoburžoazní smetánky. Máme co činit s dalekosáhlým spiknutím proti lidu, proti republice a proti demokracii.“

3. Psychologická válka proti ČSR. Činnost teroristických organizací v pohraničí

Kapitulace Československa přijetím mnichovského diktátu bez prohrané války byla podmíněna rozkladem vnitřních sil a jeho západních spojenců, kteří odmítli bránit demokratické Československo proti německému fašismu. Byla výsledkem jedinečně připraveného scénáře kombinací válečné politiky, psychologického vedení války, praktické diverze, teroristických a sabotážních akcí s využitím trojského koně - Sudetoněmecké strany.

Nacistický plán Grűn stanovil, že 1. října 1938 bude ČSR vojensky zlikvidována. Od 28. září měla být německá armáda připravena k útoku. Je zde připojena část o psychologickém vedení (pokračování) války. To předpokládalo všechny formy špionážní „legální“ činnosti všech druhů tajné a státní policie, protistátní propagandy organizované v Německu, rozhlasovou propagandu jako nejúčinnější prostředek psychologického a ideologického působení, jež vedlo henleinovské hnutí k těsné spolupráci s říší. Zahraniční ofenzíva třetí říše a henleinovců ve Velké Británii k přijetí teze o útisku sudetských Němců a o nutnosti pomoci. Vytvářela mezinárodní předpoklady k nacistické agresii. Jejím výsledkem pak mělo být, že vláda a obyvatelé Československa budou zastrašeni, že síla a vůle k odporu bude oslabována a ničena, že národnostní německá menšina bude plně podporovat SdP, že vnitřně republiku maximálně oslabí a rozloží. Ze zahraničněpolitického hlediska měla být ČSR v důsledku nacistické propagandistické války jako

předstupně vojenské agrese a zahraniční politiky Hitle-rovy vlády natolik izolovaná, že v případě vojenského napadení zůstane proti agresorovi osamocená.

Tisk a rozhlas Německa sehrály klíčovou roli nástroje psychologické války. Projevilo se to zejména při stupňování agresivity henleinovců, při zastrašování Československa a ovlivňování západních mocností. Tato média byla hlavním zdrojem šíření psychózy nejistoty a nená-visti německého obyvatelstva na obou stranách hranice proti českému národu, později zdrojem podněcování paniky a masového útěku sudetských Němců do říše. Rozklanou propagandu vedenou z Německa stále více prováděl rovněž henleinovský tisk a propagandistický aparát SdP, ve skutečnosti řízený z Německa. V roz-kladném propagandistickém působení měla důle-žitou roli šeptaná propaganda, opírající se o anonymní zdroje; tím bylo nemožné rozšiřované informace ověřit. Tento druh psychologické podvratné činnosti měl mezi německým obyvatelstvem v pohraničí nesmírný vliv.

Štvavá propaganda byla dovedně provázána s nejrůznějšími incidenty včetně násilných činů henlei-novců. Incidenty byly zveličovány a zásadně interpreto-vány podle stereotypu: provokace vzešla od českoslo-venského státu a jeho představitelů. Sudetští Němci se dle této propagandy naproti tomu chovali vždy ukázněně a trpělivě snášeli české ústrky. Pokud nacistická média informovala o útocích sudetoněmeckých bojůvek vede-ných přes státní hranice či o pokusech převzít na některých místech státní moc, byly tyto akce podsu-novány Čechům. Obecně lze konstatovat, že nacistická média měla v rámci politické a diverzní kampaně vedené ke zničení ČSR tyto hlavní úkoly:

a) zpravodajství o vyostřování konfliktů mezi SdP a československou vládou, jejíž národnostní politika byla systematicky a lživě interpretována;

b) vytvářet společnou zájmovou platformu Německa a západních mocností, šířit a posilovat antikomunismus, narušovat spojenectví ČSR se Sovětským svazem;

c) torpédovat každý náznak uvolnění z konstruktivních návrhů podaných československou stranou;

d) šíření nenávisti proti Čechům, v první řadě proti prezidentu Benešovi; vyvolávat soucit s (údajně) utlačovanými, terorizovanými a mučenými sudetskými Němci;

e) prosazování názoru, že řešení vzniklé krize není možné v rámci jednotné Československé republiky. (Srovnej: E. Hruška, *Sudetoněmecké kapitoly*, s. 134 – 135.)

Psychologická válka a podvratná činnost henleinovského hnutí dosáhla ve své komplexnosti vrcholu na podzim roku 1938.

Činnost henleinovských ordnerů, jednotek freikorpsu a fašistických SS v českém pohraničí

Rozhodující úlohu při rozbití ČSR a odtržení jejích pohraničních oblastí sehrála Sudetoněmecká strana (SdP) jako klíčový nástroj psychologické války a dalšího rozkladného působení nacismu.

V roce 1938 žilo v ČSR na 3,2 milionu občanů německé národnosti, z nichž bylo koncem března 1938 770 000 organizováno v SdP. Asi jednu desetinu strany tvořili funkcionáři na různé úrovni, 40 % z celkového počtu představovaly ženy. V červenci 1938 měla SdP již 1,3 milionu členů (40,6 % německé populace). Více než samotná její početní síla však byl její politický vliv. V komunálních volbách v květnu 1938 získala SdP 88 % německých hlasů a ovládla většinu obecních a městských správ v pohraničí.

Masový vliv SdP souvisel s tím, že se obratně chopila národnostních a sociálních problémů německé skupiny obyvatelstva ČSR. Její funkce diverzního nástroje souvisela s politikou hitlerovského Německa k úspěšnému využití jako výbušniny při rozbití ČSR. Sudetoněmecká strana fungovala včetně svých přidružených organizací jako politický nástroj přímo řízený Hitlerovou vládou. Řízení SdP se uskutečňovalo dílem prostřednictvím Zahraničního úřadu (ministerstva zahraničí) a především prostřednictvím tak zvaných Volksdeutsche Mittelstelle – instituce sloužící k usměrňování německých národnostních menšin v nacistickém duchu.

V období vyhrocování politické krize ji přímo řídil Hitler prostřednictvím Henleina a K. H. Franka.

Pro nacisty byla existence a činnost SdP mimořádně cenná, umožňovala jim vydávat konflikt mezi cílem agrese a životními zájmy ČSR za konflikt čistě vnitrostátní. SdP byla legální politickou organizací silné národnostní menšiny, byla sociálně ukotvena a měla masový vliv. V rozhodujícím období nedlouho před Mnichovem hrála SdP dvojí roli. Vedle své oficiální politické činnosti, vedle veřejných politických demonstrací a vyvolávání konfliktů se státní mocí a vedle teroru proti antifašistům a představitelům čs. státních orgánů zúčastňovala se tajných příprav k agresi a ke zničení Československa. Taktika SdP byla volena tak, aby změny v jejím zdánlivém vyjednávání a jí připravované teroristické akce znemožňovaly jakékoliv skutečné řešení národnostních problémů v ČSR, aby čs. vláda byla představována jako viník vyostřování situace a byla izolována zejména na zahraničněpolitické úrovni.

K prostředkům nátlaku na čs. vládu patřila také vnucená „zprostředkovatelská mise“ lorda Runcimana, který se za pozornosti světové veřejnosti objevil v Praze 3. srpna 1938. Tato „neutrální komise znalců“ nebyla ani neutrální a také žádní znalci se v ní nenacházeli. Oficiálně měla působit jako zprostředkovatel mezi čs. vládou a vedením SdP. Její skutečná úloha spočívala v posílení vyděračského nátlaku ze strany Velké Británie. Její úlohu z hlediska ovlivňování vývoje hodnotí historik T. Pasák: „Činnost Runcimanovy mise působila především na zmezinárodnění sudetské otázky. Tím, že sudetská otázka nabyla působením mezinárodní anglické mise kvalitativně jiného charakteru, dostává se vývoj do nové etapy, směřující již k otevřenému střetnutí.

Působení Runcimanovy mise bylo přínosem jedině pro vystupňování agresivní politiky Německa a otevřelo cestu k vydání českého pohraničí Hitlerovi.“ (*E. Hruška, Sudetoněmecké kapitoly, nakl. BMSS-Start, 2008, s. 139.*)

Dobrovolná ochranná služba (FS)

Mobilizace SdP a jejích přívrženců v intencích politiky agrese proti ČSR vyžadovala mimo jiných organizační a personální předpoklady. K jejich naplnění patřilo to, že si zformovala a vycvičila své pořádkové oddíly – tzv. ordnery. Pořadatelskou službu začala budovat již v roce 1933 Sudetoněmecká vlastenecká fronta (SHF), předchůdkyně SdP. Oficiálním posláním této služby bylo zajišťovat pořádek při schůzích a shromážděních. Ve skutečnosti se jednalo o úderné oddíly s potenciálně teroristickými úkoly.

K systematickému budování pořadatelských oddílů přikročila SdP v roce 1935. Na bázi ordnerských oddílů vznikla v polovině května 1938 tzv. Dobrovolná ochranná služba FS (Freiwilliger Schutzdienst). Budována byla podle vzoru německých SA a v dalších měsících se stala hlavním nositelem henleinovského teroru v ČSR.

Založení FS bylo oznámeno 14. května 1938. Na ustavujícím shromáždění bylo zformováno vedení FS – svazový vůdce Henlein, tajemník F. Köllner a náčelník štábu Willi Braudner. Vytvoření FS schválil ministr vnitra ČSR. 17. května 1938 tato formace měla již 15 000 prověřených členů.

Německý historik W. Röhrl odhalil, že od května 1938 již platil tzv. árijský paragraf: „Se svojí ochrannou službou FS a později freikorpsem byla SdP nejen

objektivně diverzním nástrojem k rozbití ČSR ... Její vedení jednalo spíše vědomě na přímý pokyn a v bezprostředním souladu s říšskou vládou. Ale nejen Henlein, Frank a celé vedení SdP, nýbrž i statisíce jejích přívrženců následovaly vědomě a bez výhrad Hitlerův válečný kurz bez ohledu na to, zda znaly, či neznaly podrobnosti Hitlerových a Henleinových rozkazů.“ (E. Hruška, *Sudetoněmecké kapitoly*, s. 142.)

Pokus henleinovců o protistátní puč

Ve dnech 5. – 12. září 1938 probíhal v Norimberku sjezd NSDAP. Tato událost byla pro nacisty příležitostí k vyostření situace v česko-německém pohraničí. Pro pohraničí bylo v té době příznačné agilní pašování zbraní a nacistických tiskovin z Německa. Na nebývalou míru vzrostly ozbrojené srážky na hranicích, konflikty s československou policií a četnictvem i konspirační aktivity henleinovců. Vedení SdP bylo na sjezdu. 10. září vydalo pokyn všem okresním vedením SdP, aby započala s přípravou protičeských demonstrací. Ještě toho dne byly vyprovokovány incidenty s policií a četnictvem v řadě měst. Funkcionáři SdP se svědomitě postarali, aby Hitlerovu projevu 12. září naslouchalo co nejvíce sudetských Němců. Hitler ve své řeči, přednesené teatrálním stylem, mimo jiné uvedl: „... že Německo nemůže přihlížet bez zájmu k utrpení a na život tří a půl milionu soukmenovců“. V závěru konstatoval: „Němci v Československu nejsou ani bezbranní, ani opuštění.“ (Srovnej: E. Hruška, *Sudetoněmecké kapitoly*, s. 142 – 143.)

Konec Hitlerovy řeči byl signálem k rozpoutání násilností v celém česko-německém pohraničí. Vedle masových demonstrací přikročili henleinovci s oddíly FS

k násilným akcím, k přepadání policejních a četnických stanic a dalších státních objektů, k útokům na české obyvatelstvo a německé antifašisty. Ozbrojené útoky a sabotáže, k nimž došlo na více než 70 místech v pohraničí, rychle nabývaly převahy nad akcemi demonstračního charakteru.

Akce SdP měly jednoznačný pučistický charakter. Státní orgány ČSR měly být v jejich důsledku ochromeny, potlačeny a nahrazeny exekutivní vládou SdP.

V odpoledních hodinách 13. září vyhlásila čs. vláda stanné právo v řadě okresů v pohraniční oblasti. Do pohraničí nastoupily jednotky Československé armády, které společně s oddíly Stráže ochrany rychle nastolily v postižených oblastech pořádek.

V následujících dnech docházelo k násilným akcím a střetům henleinovců s československými vojáky, četníky a celníky v Chebu, Bublavě, Kraslicích, Stříbrné, Habartově a jinde. Do večera 14. září měl henleinovský pokus o puč za následek 23 mrtvých a 74 raněných.

Ztroskotaný pokus o puč, neúspěšné ultimátum adresované vládě ČSR, ukončené jednání a zejména Henleinova výzva k rozbití státního pořádku ČSR a likvidaci její teritoriální jednoty učinily pro československou vládu zásadně nemožným další ústupky nacistům. 16. září 1938 vláda ČSR Sudetoněmeckou stranu zakázala. Její politická činnost i samotná existence byla zásadně zpochybněna potlačením puče, likvidací pražské centrály SdP a hromadným útekem funkcionářů SdP do Německa.

Uprchlé vedení SdP se snažilo prostřednictvím nově vytvořené ozbrojené sudetoněmecké legie z řad uprchlých henleinovců znovu získat otřesenou důvěru německého obyvatelstva v ČSR. Tento pokus měl kladnou

odezvu u Hitlera; ten potřeboval mít k dispozici paravojskovou teroristickou formaci jako řízený prostředek nátlaku při zahraničněpolitických vyjednáváních, který by vytvářel napětí v pohraničních oblastech ČSR a poskytoval mu záminky pro vojenský zásah v okamžiku, který by Hitler pokládal za vhodný.

17. září 1938 nařídil Hitler zařazení sudetoněmeckých uprchlíků schopných vojenské služby do zvláštních ozbrojených jednotek. Stejného dne přečetl Henlein v německém rozhlase Hitlerem schválenou výzvu, v níž zopakoval, že „ztroškotala snaha mírumilovných sudetských Němců na vůli českých mocipánů“: „Beneš zcela vědomě vypustil bolševicko-husitské hordy v uniformách a v podobě nenávislné soldatesky na bezbranné sudetské Němce.“

Dále prohlásil: „Nastal tak stav nejvyšší nouze. Bereme za své nouzové právo ... chápeme-li se zbraní a vytváříme-li Sudetoněmecký dobrovolnický sbor.“ (*Srovnej: E. Hruška, Sudetoněmecké kapitoly, s. 149.*)

Datum 17. září je oficiálně termínem založení Sudetoněmeckého dobrovolnického sboru (SdF). Následující den vydal Henlein rozkaz velitelství SdF, v němž s obvyklou mírou nacistické propagandy pojednává o základních zásadách výstavby polovojenské nacistické formace.

Velitelem SdF byl jmenován Henlein, jeho zástupcem K. H. Frank. Funkci náčelníka štábu zastával A. Pfrogner, styčným důstojníkem wehrmachtu byl pplk. Köchling. Při hlavním štábu SdF byl pověřenec velení SA Max Jüttner, pověřenec říšského vůdce SS Gottlieb Berger a npor. H. Groscurth zastupoval Canarisův abwehr – vojenskou zpravodajskou službu.

Sudetoněmecký freikorps byl budován podle vzoru německých SA. Oddíly SA poskytovaly freikorpsu instruktory pro výcvik mužstva a rovněž další podpory. Hlavní materiální oporou byla armáda; vybavovala jednotky finančně, potravinami, osobní výzbrojí a dalším vojenským materiálem. Výzbroj SdF tvořily ručnice (karabiny), samopaly, kulomety, ruční granáty a pistole. Zbraně zajišťovala německá armáda ze skladů bývalé armády rakouské.

Skupiny SdF se členily na prapory a rotu dislokované podél hranice s ČSR. Freikorps měl čtyři organizační skupiny.

Skupina I Slezsko. K 27. září měla 11 praporů a 685 mužů. Její jednotky byly rozmístěny podél hranice s moravským Slezskem a Čechami. Velitelství sídlilo ve Vratislavi.

Skupina II Sasko. K 28. září měla 8 praporů s 765 muži; k 1. říjnu 1938 již 14 praporů s 13 264 muži. Úsek skupiny sahal od Žitavy až po ašský výběžek. Velitelství skupiny sídlilo v Drážďanech.

Skupina III Bavorská východní marka. K 27. září 1938 měla 7 praporů s 5 999 mužů. Rozmístění od ašského výběžku až po Železnou Rudu. Štáb skupiny sídlil v Bayreuthu.

Skupina IV Podalpí Dunaj. K 29. září měla 9 praporů se 7 798 muži. Byla rozmístěna podél bavorsko-české a rakousko-české hranice. Štáb skupiny se nacházel ve Vídni.

Již při založení SdF naléhal Hitler na nejrychlejší zahájení bojových akcí v česko-německém pohraničí se zřetelem k očekávanému jednání s Chamberlainem v Godesbergu. K prvním útokům proti československým objektům a vojenským silám došlo v noci z 18. na 19.

září. Počet útoků ze strany SdF neustále vzrůstal. V noci na 20. září útočily oddíly SdF po celé německo-české hranici. Útoky směřovaly především proti celním stanicím finanční strážce, četnictvu, hlídkám čs. ozbrojených sil, proti vojenským a státním objektům.

Teroristické akce SdF byly provázeny masivní lživou propagandou v německých médiích. O jejich charakteru svědčí titulky v hlavním listu NSDAP, deníku Völkischer Beobachter ve dnech 18. až 20. září: „Strašlivá zvěrstva českých vrahů a banditů ... Tento zločinný stát musí být rozbit ... Vrahové bez masek ... Takhle vraždí husitští ničemové ... Příšerné zločiny českých bestií v Krumlově.“

21. září 1938 večer vtrhly do Aše silné oddíly freikorpsu. Představitelé československé státní správy byli zajištěni, odzbrojeni a po krátké internaci převezeni do Německa. Zároveň byli zatýkáni němečtí antifašisté. Výkon policejní služby převzali příslušníci freikorpsu, politická a správní moc přešla do rukou okresních funkcionářů vedení SdP. 22. září se příslušníci freikorpsu a dobrovolníci z Aše upevnili na hlavní silnici spojující Aš s vnitrozemím. Poměrně rychle vybudovali obrannou linii vedoucí od saské obce Bärenndorf přes Goethův kámen, osadu Lipná až po obec Libá. Území odtržené od ČSR nacisté označovali jako Svobodný stát Aš. 23. září na Ašsku operovaly jednotky SS, příští den henleinovci, posílení pravidelnými jednotkami zbraní SS, posunuli svoji zajišťovací linii dále do vnitrozemí. Probíhala těsně za obcemi Vojtanov, Házlov a Libá a odtud až po bavorskou obec Hohenberg, čímž došlo k uzavření celého ašského výběžku. Situace, jež vznikla

na Ašsku, přetrvala až do mnichovského diktátu, který ji vlastně „legalizoval“.

Po mobilizaci vyhlášené 23. září freikorps s výjimkou míst, která obsadil, omezil své akce z obavy před jednotkami Čs. armády. Na druhé straně mobilizace neuposlechly a do Německa uprchly další tisíce sudetských Němců. Z těchto uprchlíků se početní stav freikorpsu prudce zvyšoval. K 27. září měl 28 000 členů, k 1. říjnu 34 500 členů a k 2. říjnu na 41 000 členů. (*E. Hruška, tamtéž, s. 162 – 163.*)

30. září, po podepsání mnichovské dohody, dochází k obsazování odtrženého území wehrmachtem. Freikorps byl podřízen říšskému vůdci SS, byl vyloučen z chystaného vojenského obsazení pohraničních území a měl plnit jen policejní úkoly. 9. října 1938 byl vydán rozkaz k rozpuštění freikorpsu. Závěrečná zpráva o činnosti freikorpsu vypracovaná styčným důstojníkem wehrmachtu Köchtingem uvádí, že do 1. října usmrtili příslušníci SdF celkem 110 lidí, 50 jich zranili, 2029 odvedli do Německa. Freikorps provedl uvedeného dne 164 zdařilých a 75 neúspěšných akcí, při kterých padlo 52 jeho členů, 65 bylo zraněno a 19 se stalo nezvěstnými.

Formální rozpuštění freikorpsu však zdaleka neznamenalo vyřešení všech problémů spojených s jeho existencí a činností. Likvidační středisko mělo vyřizovat nároky fyzických a právnických osob. Zaplacení dluhů, škod, které freikorps způsobil, požadovali obchodníci, hostinští, dopravci, průmyslové podniky i soukromé osoby z Německa. Původně stanovená lhůta k ohlášení nároků do listopadu 1938 musela být prodloužena, nároky na škody vzniklé rabováním se projednávaly ještě v roce 1942. Většina ohlášených nároků nebyla

uspokojena. Také očekávání většiny členů freikorpsu v materiální odměnu nebo ve formě lukrativních míst či funkcí nebyla splněna. „Odměnění“ bylo morální. 18. října vydal Hitler výnos o zřízení medaile Na paměť 1. října 1938, lidově nazývané „sudetská medaile“ či „medaile německého tažení“, neboť „ani jediný říšsko-německý voják nepadl při bojovém nasazení“. Těchto medailí bylo uděleno do 31. prosince více než milion sto tisíc. Vedle členů freikorpsu byli mezi jejími nositeli také členové a funkcionáři SdP. (*E. Hruška, tamtéž, s. 165.*)

Všichni příslušníci freikorpsu, ozbrojené teroristické paravojenské organizace, se bez rozdílu svých funkcí a intenzity činnosti podíleli na útocích proti suverenitě ČSR a dopustili se závažných trestních činů. V době svého členství byli nejen občany ČSR, ale také záložními nebo i činnými vojáky Čs. armády. Tuto závažnou protistátní činnost páchali nejen příslušníci freikorpsu, ale také funkcionáři SdP a většina jejích členů, včetně členů přidružených organizací. (Dobrovolné ochranné služby, německý turnerský svaz.) Protistátní činnost henleinovců byla masová a široce založená.

Podle tehdy platného čs. práva - zákona č. 50/1923 a jednotlivých paragrafů - se trestné činnosti příslušníci SdF dopouštěli v masivním rozsahu a bylo je možné trestat odnětím svobody až na doživotí. Příslušníky SdF, zvláště militantní henleinovce, bylo možno trestat také podle platného trestního zákoníku; při svých teroristických akcích namířených proti obráncům ČSR a antifašistům se dopouštěli trestních činů veřejného násilí, loupeží, těžkého poškození i zabití.

Dekret prezidenta republiky z 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinů, zrádců a jejich pomačů a o mimořádných soudech zvýšil sankce pro

pachatele jak zločinů podle zákona na ochranu republiky, tak trestných podle trestního zákona, spáchaných v době zvýšeného ohrožení republiky (od 21. května 1938 do 31. prosince 1946). Nejzávažnější skutky byly sankcionovány až trestem smrti.

Poválečné zbavení čs. občanství většiny sudetských Němců a jejich odsun z republiky tak vlastně tisíce z nich zachránil před přísným potrestáním.

4. Možnosti vojenské obrany ČSR v roce 1938

Dané téma bylo a dosud je předmětem úvah, rozborů, stanovisek a přístupů. Československá tragédie v důsledku německého diktátu z Mnichova je i dnes otázkou oprávněného zájmu.

Z dosud publikovaných materiálů se chci zaměřit na některé aspekty dotýkající se vojenské obrany ČSR proti fašistickému Německu v roce 1938.

Britský diplomat (pracující dlouho pro Foreign Office, ministerstvo zahraničí) si dal v Londýně schválit Henleinovo vyslání k Hitlerovi. Koncem srpna 1938 se Henlein zdržel na Berghofu. Vrátil se uspokojený s tím, co uslyšel. „Hitler vezme řešení sudetoněmecké otázky do vlastních rukou,“ což znamenalo připojení českých pohraničních území k Německu. Kdyby to snad nevyšlo, pak bude k dispozici henleinovská vláda nad pohraničím; také tudy vede cesta do říše. O takové domluvě Henlein nereferoval. Prohlašoval, že „Hitler je pro mír“, ovšem německé požadavky vůči ČSR musí být splněny. Pro Runcima-novu misi to byl jen další důvod, aby tlačila na pražskou vládu k přijetí henleinovského programu. (*R. Kvaček, Československý rok 1938, s. 84.*)

V září sílilo lidové hnutí na obranu republiky. Dávalo o sobě vědět manifestacemi, různými shromážděními i výzvami vládě. „Jsme připraveni se zbraní v ruce bránit celistvost a svobodu republiky,“ slibovali účastníci tábora lidu v Čáslavi.

„Osud československého státu je v rukou jeho vlastního lidu. Jsme připraveni položit své mladé životy

za svobodu a demokracii své vlasti,“ vyjádřili své cítění studenti z Kounicových kolejí v Brně.

Vedení petičního výboru Věrní zůstaneme, které pod svůj národní manifest shromáždilo přes milion podpisů, varovně upozorňovalo: „Ústupky, které mají být přiznány nacistické protidemokratické a protistátní organizaci pod záminkou národní rovnoprávnosti, narážejí na jednomyslný odpor většiny našeho národa a všech jeho demokratických složek.

V hnutí na obranu republiky byl stále více slyšet hlas komunistů, kteří byli terčem politických i dalších útoků Sudetoněmecké strany. KSČ se postavila proti nebezpečí fašismu, na obranu demokracie a republiky. Usilovala o sjednocení všech pokrokových demokratických a antifašistických sil bez rozdílu národnosti a hospodářských zájmů, zejména o jednotu pracujících.

Rozsáhlé lidové hnutí na obranu republiky nesláblo ani u vědomí, že „zítra může být válka“. Její nebezpečí přibližovalo posilování armády a dalších vojenských opatření Německa, o nichž se obecně vědělo – psal o nich světový tisk. Možnost velkého válečného konfliktu vzbuzovala také nejistotu u některých německých velitelů.

Tajná mise německého nacionalismu v Anglii

24. dubna 1946 předstoupil jako svědek na norimberský soud Hans Berndt Grisevius. Býval příslušníkem gestapa a hlavně členem protihitlerovské skupiny. Ve švýcarském exilu napsal memoáry a publikované ukázky z nich vzbudily zájem světové veřejnosti. Uvedl, že protihitlerovská opozice se k první akci chystala v létě 1938, kdy se obávala velké války a porážky Německa. Opoziční skupina, k níž také Gisevius patřil, nebyla jednotná. Členové pocházeli z různých vrstev a profesí,

nesmýšleli a nejednali jednotně. Byli mezi nimi diplomaté, vojáci i politici. Jeden z historiků je nazval „jinou odrůdou německého nacionalismu“. Tato výstižná charakteristika potvrzuje i vznik opozičníků ve vztahu k Československu.

Hlavou civilní složky byl Carl Goerdeler, bývalý lipský starosta a také říšský komisař pro úpravu cen. Spolupráci s nacistickým režimem přerušil v roce 1936 po vyhlášení „čtyřletky“, která měla dále militarizovat německé hospodářství. Hledal cesty k mocnějším německým podnikatelům z porúrského průmyslu, kteří nebyli spokojeni s ekonomickými zásahy a požadavky státu. Od nich získal peníze na politické cesty do zahraničí. Několikrát navštívil Londýn i Paříž a zkoumal také stanovisko Západu k Československu. Sám připojení pohraničních oblastí ČSR k Německu prosazoval. O svých jednáních s Angličany vypracoval zvláštní zprávu, kterou zaslal Goringovi a prostřednictvím Hitlerova pobočníka Wiedemanna i nacistickému kancléři.

„Nabyl jsem přesvědčení,“ psal Goerdeler, „že je možno dosáhnout připojení sudetského území cestou jednání. Využil jsem každou příležitost, abych poukázal na to, že pouhá autonomie nemůže přinést v Československu klid. Zjistil jsem, že Angličané pro tuto jasnou logiku...plné porozumění.“ (*R. Kvaček, Československý rok 1938*, s. 86.) Vůči likvidaci Československa neměli němečtí opozičníci námitky. Odpovídala jejich představám o panství Německa ve střední a východní Evropě. Jen neměla vyvolat velkou válku.

Za vedoucí osobnost vojenské složky je označován náčelník generálního štábu pozemní armády generál L. Beck. Ve své vysoké funkci se podílel na výstavbě branných sil. Nechtěl tak armádu vystavit předčasnému

válečnému dobrodružství. Již v květnu 1935 varoval před útokem na Československo, o kterém byla zpracována operační studie ministerstva vojenství. Ještě větší obavy v tomto směru vznášel v létě 1938.

V polovině července 1938 dokončil Beck spis, ve kterém rozebral a hodnotil vojenskou situaci v Evropě. Dospěl k závěru, že Francie a Británie vstoupí v případě německého přepadu Československa do války a že protiněmecká koalice porazí nedostatečně připravenou říšskou armádu. Svým názorům dal Beck důraz tím, že ohlásil demisi z funkce náčelníka generálního štábu.

Své memorandum předložil Beck generálům na schůzce u vrchního velitele branné moci Brauschitsche, konané 4. srpna. Generál Adam ji doplnil referátem o nedostatečnosti západních opevnění. Závěry z této schůzky byly sděleny Hitlerovi při poradě v Berghofu 10. srpna.

Hitler věděl o obavách některých generálů ze zásahu západních velmocí na podporu Československa. Již v listopadu 1937 se přesvědčil, že jejich strach je bezdůvodný. Zneklidnění generálové se přesto rozhodli vyslat do Londýna emisara, aby postoj Západu k Československu vyšetřil a aby si zásadně vyžádali pomoc pro opozici.

Úlohu emisara převzal Ewald von Kleist-Schmenzin, nadporučík jízdy ve výslužbě a statkář. Pas mu obstaral admirál Canaris, šéf vojenské zpravodajské služby. Před odletem měl Kleist delší rozhovor s generálem Beckem.

Kleista přijali v Londýně Robert Vansittart a Winston Churchill. Ministerský předseda Chamberlein a ministr zahraničí Halifax dostali o rozhovorech s Kleistem informaci, ale větší váhu jim nepřikládali. Chamberlein nechtěl mít s německou opozicí nic společného, viděl

v ní vzkříšení prušáctví. Navíc mu byla „spiknutím proti legální vládě“. Nevěřil ani v její schopnost udržet v Německu mimo mocenský vliv levicové síly.

Při jednání Kleista s Vansittartem bylo řečeno, že „generálové nebudou mít sílu, aby zastavili válku, nedostanou-li podporu a pomoc zvenčí; už také znají datum, kdy se budou muset dát na pochod. K zastavení Hitlerova nástupu by Anglie měla dokázat, že postoj Francie a Anglie v květnu nebyl úplný bluf, jak věří Hitler.

Po jednání s Kleistem poslal Churchil osobní dopis pro generály, vyjádřil svůj názor, že německý přepad Československa povede ke světové válce.

Západ o tom ovšem nemůže hovořit předem. Kleist tedy v Londýně příliš nepochodil; Chamberlein v tuto dobu již připravoval cestu za Hitlerem.

Opoziční nálady v Německu během roku 1938 nelze přeceňovat, nestála za nimi žádná akceschopná politická síla. Pokud by se mohly proměnit v nějaký vážnější čin, pak jen za zvláštní mezinárodní situace a tou by byl vznik antihitlerovské koalice, která by se Německu opřela v případě jeho útoku proti Československu.

Opozice zůstala jen u obecných plánů a slov. Důvody její nečinnosti spočívaly jak v jejím váhání a v čekání, jak dopadne Hitlerův nápor proti Československu, tak ve vývoji mezinárodní situace. Mnichovanství jí svázalo ruce. „Chamberlein zachránil Hitlera,“ píše ve svých pamětech Gisevius. Proti zmrzačení a pak znásilnění Československa německá opozice neprotestovala, obávala se jen velké války a porážky Německa v ní.

Tím, že německá generalita neskrývala své obavy z možného rozpoutání válečného konfliktu, dávala plně najevo, že vojenská síla třetí říše nebyla tak dokonalým válečným strojem, jak šířila nacistická propaganda.

Západní politici vlastně svou činností napomáhali upevňovat nacistický režim.

Memorandum hlavního štábu Československé armády

Československé armádní velení si uvědomovalo slabiny vedoucích politiků, jejich vázanost na rozhodnutí západních spojenců a obavy z předpokládané převahy německé branné moci. Snažilo se této situaci čelit, upozorňovalo na významná aktiva na československé straně.

Výrazným dokumentem těchto snah bylo memorandum hlavního štábu Československé armády, které jeho náčelník, armádní generál Krejčí, rozeslal 9. září všem vedoucím politikům republiky. Byly v něm zváženy možnosti a síla protivníka, hodnoceny vlastní přípravy a obranná síla.

První věty memoranda upozorňovaly politiky na nutnost pevného zásadního postoje - nepřipouštět ani zdání slabosti při politických jednáních. Vysoce byla hodnocena morální příprava a kázeň armády, které neměly být narušeny pocitem, „že není dostatečně pevné ruky při řízení státního kormidla“. Na armádu to působí dojmem, že všechno toto nekonečné vyjednávání a pokořování vyplývá z přeceňování možnosti našeho severního souseda a z nedocenění vlastních mocenských možností. Tyto okolnosti se snaží autoři uvést v dalším textu na reálnější míru výčtem obranných aktiv.

Je třeba si plně uvědomit, že máme opevněné pohraničí a opevnění dobře vyzbrojené. Kde to dosud není, tam jsou provedena jiná účinná opatření. Toto opevnění je velmi hodnotné a odolné. Máme dostatek zbraní, většinou těch nejmodernějších, a dostatek střeliva pro ně. Armáda vykonala všechny přípravy pro

rychlé uvedení branných sil národa do pohotovosti. Před našimi opevněními můžeme zastavit na určitou dobu jakékoliv nepřátelské síly. Nepřítel musí přijít s mohutným dělostřelectvem, což vyžaduje mnoho času. Tím umožňuje našim spojencům učinit všechna vhodná opatření, jež uznají za vhodné provést v zájmu vlastní bezpečnosti.

Závěrem se v memorandu uvažovalo, že radikálními protiakcemi lze předejít různým nepříznivým okolnostem, které zatím stojí proti republice, nebo je zlikvidovat. Například se uváděla nutnost zabránit dalšímu pašování zbraní, určených pro výzbroj henleinovských bojůvek pro případ jejich povstání, do republiky.

Memorandum bylo podloženo fakty a znalostí vojenských příprav Československa.

Skutečné a nezakryté nebezpečí německé agrese se vytvořilo teprve po nástupu Hitlera k moci od poloviny třicátých let, kdy nacisté otevřeně a jednostranně zrušili všechna omezení, která do té doby bránila Německu budovat útočnou moderní armádu. Na obranu proti této hrozbě nemělo Československo do roku 1938 mnoho času. Nespornou výhodou byl rozvinutý zbrojní průmysl, který dokázal zásobovat nejen vlastní armádu, ale i vojska spřátelených států. Výzbroj armády byla celkem moderní a výkonná.

Velkou strategickou nevýhodou byl tvar republiky, před jejímiž mimořádně dlouhými a roztaženými hranicemi stáli v roce 1938 všude, až na kratičký úsek hranic s Rumunskem, nepřátelé a protivníci. Také hranice s Rakouskem se změnila po anšlusu z března v další nástupní prostor hitlerovského wehrmachtu. Rovněž je nutno zdůraznit terén nevhodný pro období válek strojového období.

Stavba opevnění pokračovala rychlejším tempem. V září 1938 nebylo vše hotovo dle operačních plánů, přesto však vyrostl na československých hranicích val, který v německém armádním velení budil nemalý respekt. Část textu memorandum věnovalo hodnocení německé armády. „Pokud jde o armádu německou, je její nynější velikost jen zdánlivá. Všechny zprávy, šířené o její mohutnosti, výzbroji, odhodlanosti bojovat s celým světem, nutno přijímat se značnou rezervou. Žádná armáda na světě nemůže v tak krátké době, kterou mělo nynější Německo k dispozici, vydupat ze země dokonalé kádry, získat všestranně připravené důstojníky a dostatečný počet dobře vycvičených záložníků.

Také dokonalá výzbroj v potřebném množství se nezíská přes noc. O její nedokonalosti máme důkazy ze španělského bojiště a z činnosti německé armády během anšlusu Rakouska. Tímto konstatováním nechceme nijak nedoceňovat německou armádu. Fakt je, že hodnota každé armády spočívá v její morálce. Zatím lze konstatovat, že morálka německého vojáka je uměle vybičována kultem o nadčlověčenství a je zpita nekrvavým vítězstvím při obsazení Porýní a Rakouska. První neúspěch tohoto vojáka před naším opevněním, na které se požene slepě vzhledem k nedostatečnému výcviku, a celá morálka německého vojáka a tím uměle nafouknutá síla německé armády se zhroutí...”

Upřímným vlastenectvím zněly poslední věty memoranda: „Nadešla osudná doba našeho národa, která vyžaduje osudových rozhodnutí. Cíl Německa je Černé moře. Pro náš národ nebude slitování. Nebude-li se bránit, bude bídáckým a všemu lidství se příčícím způsobem vyhlazen. Když zemřít, tak čestně.“ (R. Kvaček, *Československý rok 1938*, s. 93.)

Vojenská situace v září 1938

Proti československým hranicím stálo pět německých armád. V nich bylo soustředěno 22 pěších divizí, dvě pěší motorizované, tři lehké, tři tankové, čtyři motorizované, tři horské divize, 12 velitelství armádních sborů. Dále to byl samostatný tankový pluk a další pomocné jednotky. Vcelku kolem 39 – 40 divizí. Wehrmacht měl v září 1938 asi dva miliony vojáků. Československé zpravodajské orgány hlásily, že proti ČSR má Hitler k dispozici 26 divizí, z toho ale jen 16 plně bojeschopných. Wehrmacht měl k dispozici 1 500 tanků a 3 600 letadel v první linii. (*Srovnej: Mnichov 75 let poté, Orego 2008, s. 61.*)

Proti této vojenské hrozbě stály na území Čech a Moravy čtyři armády. První se sídlem štábu východně od Prahy, druhá s velitelstvím v Olomouci a operačním územím na severní Moravě. Čtvrtá armáda s velitelstvím v Moravském Krumlově byla určena pro obranu jižní Moravy. Celkem měly tyto armády k dispozici 29 pěších, 4 rychlé a 1 motorizovanou divizi. Všechny tyto armády disponovaly ještě dostatečným počtem mužů pro bezprostřední zajištění hranic.

Hlavní velitelství operujících armád mělo své stanoviště v Račicích u Vyškova. V jeho blízkosti byly umístěny i strategické zálohy. Každou hraniční oblast, jichž bylo proti Německu osm, chránily vojenské útvary přibližně v síle jedné divize. V jejich zázemí byla vytvořena čtyři hraniční pásma vyzbrojená do úrovně armádních sborů, umístěných mezi těmito pásmy.

Ochranu vojenským útvarům poskytovala hraniční opevnění budovaná v různé síle a hustotě podle tvaru terénu a s ohledem na strategické úvahy a možnosti nepřítele. Podél celých hranic proti Německu bylo

vybudováno souvislé pásma lehkých opevnění o dvou sledech. Ve stavbě bylo další pásmo uvnitř země na linii Moravské Budějovice - Moravský Krumlov. Tyto linie se táhly i v jižních Čechách až k Vltavě. Šumavu a Český les chránilo nesouvislé pásmo lehkých pevnění. Západní hranice a severozápad zajišťovalo souvislé pásmo opevnění od Plzně k Falknovu (Sokolovu) a dále na Chomutov, Most a Ústí nad Labem. Uvnitř země bylo rozmístěno další pásmo lehkých opevnění o dvou sledech od Domažlic přes Žlutice, Louny až po Roudnici. Bezprostřední ochranu Prahy představovalo další, třetí pásmo vnější obrany Prahy, též o dvou sledech, v linii Benešov, Beroun, Kladno, Mělník. Na severu nebylo zcela dokončeno pásmo lehkých opevnění západně od Labe. Rovněž na východě bylo další pásmo od Roudnice k Liberci. Značně byl opevněn český severovýchod, především hraniční pásmo těžkých a středních opevnění od Trutnova k Žamberku. Podobně byla chráněna i severní Morava, kde se zvláště od Bruntálu k Ostravě střídala pásma lehkých a těžkých opevnění. Východně od Ostravy až po slovenské hranice bylo pásmo lehkých opevnění ve dvojím sledu proti polské straně.

Na území Slovenska byla rozmístěna 3. armáda se šesti pěšími a jednou rychlou divizí s velitelstvím v Kremnici. Proti Maďarsku byly v povodí Dunaje hranice zajištěny, na východ od Dunaje chránilo jižní hranice souvislé pásmo lehkých opevnění. Operačně zde byly vytvořeny čtyři hraniční oblasti v síle divizí a za nimi tři pásma v síle armádních sborů.

Politické a vojenské vedení Československé republiky počítalo s nebezpečím válečného konfliktu s fašistickým Německem a obranu země připravovalo důsledně. Německo při své územní rozloze, počtu obyvatel,

průmyslové základně a podpoře mezinárodních monopolů bylo schopno postavit početnější a moderněji vyzbrojenou armádu než Československo. Proto vláda ČSR již od roku 1918 zabezpečovala republiku systémem mezinárodních smluv. V třicátých letech to byla francouzsko-československá smlouva, československo-sovětská smlouva a také Malá dohoda s Rumunskem a Jugoslávií.

Československo-sovětská smlouva byla vázána na smlouvu francouzsko-československou. To ve skutečnosti znamenalo, že pomoc Sovětského svazu mohla být poskytnuta jen tehdy, když Francie a její spolugaranti locarnského paktu – Velká Británie a Itálie – budou ochotni vystoupit proti německé agresi.

Bezpečnost a obrana Československa tím byla plně závislá na postojích západních velmocí. Politika usmířování – appeasementu - a diplomacie západních mocností vůči Německu vyústila do platformy zrady Československa. Fašistické Německo proto mohlo ve vztahu k Československu účelově manévrovat mezi vojenskou a nevojenskou sférou.

Německu se podařilo vyřadit Francii a Velkou Británii z vojenské pomoci, ke které je zavazovaly smlouvy, dovedně pak vojenskou i nevojenskou oblast koordinovalo k likvidaci ČSR cestou nátlaku na vedení Československa, podněcováním proněmeckých kruhů, rozvíjením nepřátelské činnosti německé páté kolony uvnitř ČSR.

Pro obranu Československa proti německé agresivitě působila československo-sovětská smlouva i jasný postoj Sovětského svazu. V období, kdy se rozhodovalo o osudu ČSR, vyjádřil Sovětský svaz ochotu poskytnout vojenskou pomoc dokonce i tehdy, kdyby Francie své smluvní závazky nedodržela. V tomto případě by SSSR

jednal na základě žádosti československé vlády ve Společnosti národů. (*Dějiny druhé světové války, díl II, s. 100.*)

Sovětská vláda usilovala, aby se Francie a Británie připojily k těm silám, které se stavěly proti okupaci Československa. 23. září navrhl Litvinov jménem sovětské vlády, aby byla co nejrychleji svolána konference všech tří států, na níž by vypracovali konkrétní opatření na pomoc Československu. 25. září poslal komisariát obrany SSSR sovětskému vojenskému přidělenci ve Francii telegram, aby sdělil náčelníku francouzského generálního štábu, že sovětské vrchní velení učinilo řadu předběžných opatření k poskytnutí pomoci ČSR: „30 pěších divizí bylo staženo do oblasti přímo sousedící se západními hranicemi. Totéž bylo učiněno, pokud jde o jezdecké divize. U technického vojska – letectvo a tankové jednotky jsou v plné pohotovosti.“ (*Tamtéž, s. 102.*)

Sovětská vláda, jež neztrácela naději, že Československo se na ni přece obrátí s žádostí o pomoc, pokračovala v opatřeních na zvýšení mobilizační a operační připravenosti Rudé armády.

Kromě vojsk vysunutých k jihozápadním a západním hranicím byl do bojové pohotovosti uveden i druhý sled vojsk. Ten se skládal ze 30 střeleckých a 6 jezdeckých divizí, dvou tankových sborů, 15 samostatných tankových brigád a 34 leteckých základů. (*Tamtéž, s. 103.*)

Možnost průchodu sovětských vojsk, aby mohla poskytnout československým ozbrojeným silám pomoc při odražení německé agrese, byla projednána s Rumunskem. V nejkritičtější chvíli, kdy se rozhodovalo o osudu ČSR, potvrdil Sovětský svaz znovu věrnost smlouvě.

Na podzim 1938 nebyl reálný poměr vojenských sil výhodný pro fašistického agresora, který měl 47 divizí. Podle plánu Grűn se operace proti Československu mělo zúčastnit 39 divizí. V téže době mělo Československo 42 divizí (ve zbrani bylo 1,5 milionu lidí), 1471 letounů, 546 tanků, 5414 děl různé ráže a další výzbroj. Naše armáda se mohla opřít o mohutná pohraniční opevnění, jež si nezadala s německou Sigfriedovou linií či francouzskou Maginotovou linií.

Úspěšná mobilizace 23. září 1938 umožnila hlavnímu veliteli, armádnímu generálu Krejčímu, při jednání s prezidentem Benešem 29. září učinit závěr, že armáda je schopna vést boj s fašistickým agresorem a pokračovat v něm do té doby, než zasáhnou do války spojenci.

Současná mobilizační a také materiálně-technická opatření uskutečněná s vypjatým úsilím do září 1938 dosvědčují odhodlanost vedení státu i nejširších vrstev obyvatelstva bránit svou vlast proti německé agresi. Ze zdrojů vytvářených pracujícím lidem byly v roce 1938 vynaloženy 3 miliardy 344 milionů na výzbroj, munici a opevnění.

Dochované situační hlášení ze září hovoří o mnoha drobných bojových akcích příslušníků Čs. armády s henleinovským freikorpsem. V bojových střetech s fašisty (SdP) utrpěli ztráty též četníci, finanční úředníci a policisté. V souhrnu činily naše ztráty ve dnech 23. – 25. září 30 padlých, 92 raněných, 210 odvečených a 9 nezvěstných. Podobně tomu bylo v pohraniční oblasti i v následujících dnech. Hlášení ze 30. září uvádí, že henleinovským freikorpsem (SdP) bylo zavečeno 734 československých občanů, z toho 215 vojáků a 338 finančních úředníků a celníků. Nevyhlášená drobná válka fašistických sil (SdP) byla zahájena s cílem připra-

vit výhodné podmínky pro umožnění likvidace ČSR. (F. Nesvadba, *Proč nezahřměla děla*, NV 1986, s. 353-354.)

Názory na vojenskou obranu v roce 1938

Dané téma se stalo předmětem úvah, rozborů, stanovisek a přístupů. Československá tragédie v důsledku německého diktátu z Mnichova je i v současnosti otázkou oprávněného zájmu. V nedávné době se k této otázce vyjádřil Jaroslav Matějka ve svých pátečních zamyšleních v článku Beneš, Havel a my (*Haló noviny* 9. 10. 1998) a Josef Groušl – Měla se ČSR v roce 1938 vojensky bránit? (*Mnichov 75 let poté*, OREGO, 2008, s. 111.)

Jaroslav Matějka uvádí: „K této úvaze mě vyprovokoval svým nedávným prohlášením nebo přiznáním sám Havel. To když tvrdil, že jsme se měli v době kolem Mnichova bránit. Myslel prý na to po celý svůj život. Za tímto tvrzením cítím nepřímé, skryté odsouzení Beneše, což u Havla není nic nového. Po kritickém rozboru Havlovy politiky a jeho nehorázné omluvě sudeťákům a jejich odsunu lze tvrdit, že tím nastartoval celý proces útoků německých revanšistických kruhů, jimž přizvukuje naše pravice. Troufalost sil revanše, před níž Beneš varoval, se nezastavuje jen u odmítání jeho spravedlivých dekretů a programu národní očisty, ale útočí na samé důsledky druhé světové války a následující uspořádání poměrů v Evropě. Churchil, Stalin, Roosevelt a Truman si zřejmě nikdy nepomysleli, že za padesát let budou jejich potomci nuceni bránit Postupim, odmítanou dokonce za tiché podpory českého prezidenta.“

Pak přechází k otázce: „Po generace a dodnes se uvažuje o tom palčivém problému, zda jsme se měli či mohli v mnichovských dnech bránit. Myslel jsem si to

také, neboť kapitulace bez boje se podepíše nedobрым dojmem na morálním zdraví národa. Takto postavená otázka je zdánlivě jasná a existuje na ni jediná odpověď. To ovšem jen pro diletanty neznalé skutečné historie a řídící se plytkým populismem, jako v tomto případě i Havel.⁶ Anebo ze zlé vůle?“ (J. Matějka, *Páteční zamyšlení*, s. 30.)

„Klíčovou osobností na československé straně,“ uvádí Robert Kvaček, „byl prezident Beneš. Jeho pozice byla nanejvýš obtížná. Byl vystaven krutým útokům z henleinovské i říšskoněmecké strany a nátlaku západních mocností. Musel čelit nejednotnému postupu ve vlastní československé politické reprezentaci. Jeho jednání ovlivňovaly obavy o osud republiky i národa. Rozhodování, která prezident republiky dělal v posledních dnech krize, nesla často stopy jeho vyčerpanosti a chvatného úsilí.“

J. Matějka konstatuje, že do tragické role nepostavil Beneš sám sebe. Měl své limity dané jeho vývojem a ohledy na spojence. A ti nás v tom mnichovském komplotu zradili, čímž Beneše ke kapitulaci donutili. Opuštěný a zrazený prezident se dopustil tehdy jediné chyby, že nepožádal o pomoc Moskvu, která mu ji nabídla. Vedly a vedou se spory o tom, zda to nebyl ze strany sovětské vlády a Stalina jen bluf. Takový výklad vyvrací sám francouzský vrchní velitel generál Gamelin ve svých Pamětech. Od něho byla tehdy francouzská

⁶ Hitler by v roce 1938 možná odpor ČSR přivítal v situaci, kdy Francie a Anglie daly Československu jasně na srozuměnou, že případná válka, pokud ČSR odmítne mnichovský diktát, bude připsána Československu jako viníku. Nacisté by si pak tady s požehnáním západních velmocí zahospodařili podle svého (asi jako za rok v Polsku).

vláda informována, kolik jednotek, techniky a letadel má pro ten případ připraveno velení Rudé armády. Západní kapitalistické vlády však dávaly přednost přítomnosti a převaze Hitlera ve střední Evropě před sovětskými vojsky v naději, že hitlerovská agrese se nakonec obrátí směrem na východ. To ostatně Beneš věděl také. Mnichovské trauma jej pronásledovalo celou válku a snad i do posledních dnů jeho života. Matějka se však domnívá, že si Beneš na svá bedra sám nakládal břímě provinění daleko větší, než bylo ve skutečnosti. Jeho odpor proti československé generalitě, která se chtěla bránit a zřejmá hrozba totálního zpusťšení země s terénem nevhodným pro strojové období válek, mají v sobě racionální jádro. Jsou spíš projevem rozvahy a historické odvahy než zbabělostí. Politické činy nelze posuzovat jen moralistními kategoriemi. Politika jen přece uměním možného. (*Srovnej: Matějka, citovaný článek s. 131.*)

Josef Groušl ve svém postoji (*Měla se ČSR v roce 1938 vojensky bránit?*) vysvětluje: „Chci se pokusit poukázat na některé aspekty týkající se možnosti vojenské obrany Československa proti fašistickému Německu v roce 1938. Při konkrétně historickém přístupu k možnosti vojenské obrany ČSR vycházím z těchto hlavních faktorů.

1) Československá republika, její státní a vojenské vedení, počítala s vojenskou obranou země, s možností válečného konfliktu s Německem. Tato možnost byla vázána na postoj Francie a Velké Británie. Diplomacie obou těchto mocností s Německem vyústila k platformě zrady Československa. To způsobilo, že fašistické Německo mohlo účelně manévrovat ve vztahu k Československu mezi vojenskou a nevojenskou sférou. Prak-

ticky obě sféry byly koordinovány s cílem působit na vedení ČSR, prohlubovat uvnitř ČSR politické rozpory, podněcovat proněmecké snahy, stupňovat nepřátelskou činnost německé páté kolony uvnitř Československa.

2) Mobilizace Československé armády v září 1938 prokázala vysoký stupeň občanské morálky a odhodlanost bojovat proti nenáviděnému fašistickému Německu.

Prezident dr. Edvard Beneš 26. září 1938 vydal jako vrchní velitel rozkaz velení armády k přípravě na válečný konflikt s Německem. Hlavní štáb armády začal působit z velitelského stanoviště na Českomoravské vysočině. Obrovská morální síla vládla myšlením, postoji i připraveností celého národa bojovat se zbraní v ruce proti fašistickému Německu. Tento morální faktor vyjadřoval a představoval velkou potenci v národní i mezinárodní dimenzi.

Německu se podařilo vyřadit Francii a Velkou Británii z vojenské pomoci ČSR. Tajná diplomacie obou mocností s Německem ujišťovala Hitlera o možnosti získat naše pohraniční oblasti. Případný válečný konflikt byl pro fašistické Německo vymezen do dvoustranného vztahu s Československem.

3) Československá vláda odmítala godesberské požadavky Hitlera. Bylo to tlumočeno formou dopisu vyslance Jana Masaryka představitelům Velké Británie: „Je to ve skutečnosti takové ultimátum, jaké se dává poraženému národu a nikoliv suverénnímu státu, který projevil největší možnou ochotu přinést oběti v zájmu evropského míru. ... Má vláda mi říká, abych prohlásil (...) že požadavky pana Hitlera v jejich nynější formě jsou pro mou vládu naprosto a bezpodmínečně nepřijatelné. Proti těmto novým a krutým požadavkům pokládá má vláda za povinnost postavit se na svrchovaný

odpor, a my tak s boží pomocí učiníme.“(R. Kvaček, *Československý rok 1938*, s. 137.)

Pro vojenskou obranu ČSR před agresivním Německem působily i další skutečnosti. 23. září 1938 vláda Sovětského svazu varovala Polsko před napadením Československa. Na západní hranici SSSR bylo připraveno 30 divizí na pomoc Československu.

4) Některé možné důsledky válečného střetu s fašistickým Německem.

Vojenská obrana ČSR se opírala o vysoký morální stupeň a odhodlanost národa bojovat. Armáda byla dobře připravena a vyzbrojena. Pohraniční pevnosti byly obsazeny a připraveny k boji.

Válečný střet s Německem by s největší pravděpodobností přinesl určité změny nejen v postojích německé veřejnosti, ale také veřejnosti ve Francii a Velké Británii. Rovněž mimořádné jednání tehdejší Společnosti národů mohlo přivodit zastavení válečného konfliktu.

Československo mělo všechna práva na své straně k vojenské obraně.⁷

Válečný stav s Německem

Počátek válečného stavu byl stanoven podle definice agrese vypracované ve Společnosti národů v roce 1933 a toho roku převzaté do londýnské Úmluvy o agresi, již

⁷ Ve svých Pamětech (Mnichovské dny) prezident Beneš objasnil proč nepožádal Sovětský svaz o pomoc prostřednictvím Společnosti národů tím, že v takovém případě by se Československo ocitlo ve válce s Německem po boku Sovětského svazu, ale jinak osamoceně. Západní velmoci by spíše s uspokojením přihlížely souboji SSSR a Německa. V nejvyhraněnější situaci by pak proti SSSR bojovaly i další země po boku Německa (nejen Polsko a Maďarsko) a velmoci by politicky, ekonomicky i výzbrojí podporovaly Němce. V případě možné porážky by tak naděje ČSR na obnovení samostatnosti v dohledné době nebyly.

Československo podepsalo 4. července 1933. Podle této úmluvy není třeba válku vyhlášovat a za útočníka (agresora) je považován ten stát, který jako první poskytne podporu ozbrojeným skupinám, jež se utvoří na jeho území a vpadnou odtud na území druhého státu. Na základě dotazu britského ministerstva zahraničí sdělila československá exilová vláda 28. února 1944 oficiální názor britskému, sovětskému, americkému a čínskému velvyslanectví, že Československo je ve válečném stavu s Německem od 17. září 1938, tedy „ode dne, kdy byly vytvořeny jednotky Sudetendeutsche Freikorps, které z německého území útočily na území Československa a napadly jeho objekty a instituce. Tím začaly akty agrese proti Československu.“

Také Ústavní soud České republiky konstatoval ve svém nálezu (VS 307/1997), že „dnem, kdy nastal stav války, a to s Německem, je den 17. září 1938, neboť tento den na pokyn Hitlera došlo k utvoření Sudetoněmeckého svobodného sboru (Freikorps) z uprchnuvších vůdců Henleinovy strany a několik málo hodin poté již tito vpadli na československé území vyzbrojeni německými zbraněmi.“

Válečný stav s Německem Československo formálně zastavilo prohlášením prezidenta ČSR 3. února 1955. Pro úplnost je třeba dodat, že s výše vymezeným válečným stavem se nekryje faktické vedení války.

V souvislosti s událostmi z období května 1938 byly právně definovány ještě další časové úseky, jež jsou významné při hodnocení výkladu některých právních aspektů týkajících se ČSR po druhé světové válce. (*Srovnej: E. Hruška, Sudetoněmecké kapitoly, 2008, s. 149 a 150.*)

5. Druhá republika

Říjen 1938 až 15. březen 1939

Mnichovský diktát a jeho důsledky nastolily základní problém – další existence Československé republiky.

Mnichovský rozsudek odsoudil Československo ke ztrátě území ve prospěch Německa, Polska a Maďarska v rozloze 41 098 km² s více než čtyřmi miliony a osmi sty tisíc obyvatel. Bylo však mezi nimi i milion a dvě stě padesát tisíc Čechů a Slováků. Na zbývajícím území o rozloze 99 579 km² žilo přes devět milionů Čechů, Slováků a Ukrajinců, 376 000 Němců a 92 000 tisíc Maďarů. Nové hranice si Hitler vynutil tak, aby odpovídaly jeho dalším záměrům. Byly obsazeny nejprůmyslovější oblasti, přerušeny hlavní železniční dopravní spoje a hlavně zlikvidováno pohraniční opevnění. (Tak třeba do záboru si Němci vynutili převážně české město Břeclav a podobně.) Byl tak rozvrácen přirozený obranný systém. Ekonomika země byla oslabena ztrátou jedné třetiny průmyslové výroby, ztrátou celé hnědouhelné těžby a poloviny těžby černého uhlí.

Obrovský rozsah okupovaného území přivedl do nových států také početné obyvatelstvo českého a slovenského původu. V roce 1938 se dostalo pod cizí svrchovanost 1 161 616 osob české a slovenské, případně ukrajinské národnosti. Připočteme-li k tomu ještě Čechy a Slováky, kteří na území sousedních států žili dříve (stačí připomenout Rakousko a jeho Vídeň), pak se koncem roku 1938 předpokládalo, že na území Německa žije 900 000 Čechů a Slováků, v Maďarsku 600 000 a v Polsku 200 000. Jejich osud byl neradostný. Žádný ze sousedů, kteří se tak bili proti údajnému potlačování národního práva svých menšin v ČSR, našim

menšinám neposkytl ani zlomek toho, čeho požívali před Mnichovem Němci, Poláci a Maďaři v Československu. Češi byli vystaveni ústrkům, omezování národního školství a kultury, odnárodňování a hospodářským i sociálním sankcím.

Územně poničený československý stát se měnil i zevnitř. Česká pravice obviňovala z mnichovské porážky demokracii a její hlavní nositele a chtěla k tomu uzpůsobit i nový politický systém a režim. Prosazovala „autoritativní demokracii“, jež zbavovala politický život hlavních demokratických rysů. Mělo to zároveň sloužit jako důkaz pro fašistické Německo, že Československo se od základu mění a přizpůsobuje.

Změna se týkala i státoprávní podoby. Určil to vývoj na Slovensku. Slovenská ľudová strana využila neštěstí, které na ČSR dopadlo verdiktem z Mnichova a rozhodla se v nastalé vnitropolitické tísní a zmatku prosadit svou vládu nad Slovenskem. Mnichov vykládala jako „českou záležitost“, která se Slovenska netýká (sic!). Zanedlouho se přesvědčila, že mnichovský diktát postihuje i slovenské území. L'udáci to však svedli na československou zahraniční politiku. Připisovat nepříznivé skutečnosti cizímu zavinění bylo stálou vlastností slovenského nacionalismu.

V Žilině vnutili 6. října l'udáci všem čtyřem vládním stranám dohodu o vytvoření slovenské autonomie. Odvolávali se na l'udácký návrh na autonomii z června 1938. Dohoda žádala okamžitě odevzdat vládní a výkonné funkce na Slovensku do rukou slovenské vlády. Měl ji vést kněz Jozef Tiso.

L'udáci se již dávno považovali za jediného mluvčího Slováků a podle toho také jednali – budovali na Slovensku svůj autoritativní režim. K demokracii měli

vždy daleko a ostatní slovenské politické strany zanedlouho zlikvidovali. Začali vytvářet místní akční výbory, které se pustily do Čechů a Židů. Slovensko se „čistilo“ od českých zaměstnanců, úředníků, lékařů, učitelů. Mnozí z nich přišli z Čech pomoci obnově slovenského národa a už dávno vrostli do slovenského prostředí. Zvláště lékaři a učitelé tu nesli civilizační poslání, protože za maďarské nadvlády slovenská inteligence prakticky neexistovala.

Národní shromáždění dostalo tři týdny na schválení zákona o autonomii. Československá vláda žádné překážky nekladla. Snažila se udržet rozpočtové záležitosti; ekonomická a finanční závislost Slovenska na společném státu byla nepochybná. V parlamentě byl zákon 18. listopadu přijat. Republika změnila název na Česko-Slovensko.

Mnichovská katastrofa vyvolala krizi v české společnosti. Politickou, ideovou i morální. Krize souvisela také s novými sociálními problémy, z nichž nejcitelnější byl osud Čechů vyhnaných z pohraničí a ze Slovenska. Jedna z příčin pádu prvního československého státu byla hledána v příliš rozsáhlém stranictví. Politický život měl být „zjednodušen“. Tohoto záměru se ujala pravice, která se samozvaně prosazovala za soudce československého demokratického dvacetiletí.

V bývalém hradním táboře vládla ideologická bezradnost, demoralizace a dezerce (nepřipomíná to situaci po roce 1989?). Jedni se snažili rychle zapomenout na svou politickou minulost, aby mohli úspěšně působit v jiných poměrech. Jejich jménem dělal Ferdinand Peroutka poklony před fašistickou stranou, jejich hlasem volal Stránský, aby „se vylo s vlky“, v jejich zájmu žádal bývalý šéf národněsocialistické strany V. Klofáč takovou

obrodu české společnosti, která by si vybírala z Německa vše, „co se osvědčilo“, a dokázala jít za svým cílem, jako šel Hitler či Mussolini. Pravice počítala s jedinou politickou stranou, takovou, jak se tehdy utvářela Slovenská ľudová strana. Časem bylo rozhodnuto, že bude povolena i strana „loajálně opoziční“. Smyslem těchto kroků bylo vyhovět „dozoru“ Německa, které tvrdě žádalo skoncovat s demokratickým systémem.

Objevila se útočná pravicová publicistika, která napadala nejen demokratické politiky (zvláště Beneše, ale i Masaryka), ale také demokratickou antifašistickou kulturu a její tvůrce. Pro pomnichovskou republiku hledala novou, konzervativní ideologii, převážně spojenou s katolicismem, třeba i barokní (pobělohorskou rekatolizační) minulostí. Antisemitismus pronikal nejen do kulturních institucí. Byl ekonomicky prosazovaný spolky advokátů a lékařů.

Demokratická kultura však dále žila. Připomínala nedávné obranné vzepětí národa, udržovala mu páteř. Promlouvala i v publicistice Karla Čapka, v Osvobozeném divadle (do jeho zákazu) a u dalších nezastrašených autorů. Vše se odehrávalo v nepřírozeně rozvířené atmosféře poznamenané nejistotou o budoucnosti. V této souvislosti byl veden útok - doprovázený dopisy politické a lidské spodiny – i proti Karlu Čapkovi, jenž mu nakonec v prosinci 1938 podlehl.

Vládní proměny začaly 4. října výměnou v úřadě ministra zahraničí. Kamila Kroftu nahradil pravicově orientovaný František Chvalkovský. Příští den odstoupil prezident Beneš. Jeho odchod z politické arény však vyjadřoval nejen degradaci české buržoazní politiky a její slabost vůči Berlínu, ale i postupující orientaci doprava. Rozvrat buržoaznědemokratického bloku podstatně ztížil

pozice pokrokových sil, jež se snažily uchránit nezávislost a celistvost státu a udržet alespoň část demokratických svobod. Páteří tohoto úsilí se stali komunisté, kteří nepropadli demoralizaci a spolu s dalšími demokratickými činiteli, mezi něž patřila nemalá část sociálních demokratů a inteligence, zejména z tzv. petičního výboru Věrní zůstaneme, se snažili sjednotit demokratické síly. Sjednocování bylo velmi obtížné. Bylo nutné vytvářet nový demokratický blok od základu a v podmínkách mocného nástupu reakce, podporované německým nátlakem.

Výhodné vnitropolitické a mezinárodní situace využila česká reakce k rozhodujícímu nástupu. Soustředila se k úplnému ovládnutí politického života. Zneužila přirozeného odporu lidových vrstev proti předmnichovské stranické přebujelosti a snažila se usměrnit všeobecné volání po jednotě národa do pravicových vod k vytvoření jednotné „všenárodní“ strany. Pod vedením agrárníků a Národního sjednocení vznikla tak zvaná Strana národní jednoty. Během listopadu s ní splývaly ostatní buržoazní politické strany - národněsocialistická, živnostenská, lidová a další. Strana Národního sjednocení získala monopolní postavení v politickém životě. Měla se stát masovou stranou českého fašismu. Její vytvoření podporoval český agrární a velký průmyslový kapitál. Její střetnutí s tradičním českým fašismem (Stříbrného Liga a Gajdova Národní obec fašistická) skončilo tím, že silnější Strana národní jednoty si podřídila zkorumpovaného Stříbrného i ambiciózního Gajdu.

Tak se sjednotil celý český buržoazní tábor v jedné straně. Vytvářená masová česká fašizující strana zahrnovala i poměrně rozsáhlou část prostého členstva z řad agrární, národněsocialistické a dalších stran, což

vytvářelo řadu specifík. (Rozpor mezi fašistickým charakterem strany a vysloveně protifašistickým smýšlením řadových příslušníků.) Stranou tohoto fašistického uskupení zůstala malá skupina Vlajka; jako agentura Berlína si chtěla uchovat volné ruce.

Z budování fašistické struktury se vymykala Národní strana práce, odbory a další legální organizace. Sociální demokracie vystoupila z II. internacionály, přetvořila se v Národní stranu práce. Sama se prohlašovala za loajální státotvornou opozici, ale skutečnou opozici nepředstavovala. Byla jen pouhým přívěskem buržoazie. Skutečná opozice se formovala mimo politické strany v různých zájmových spolcích, zčásti již v ilegalitě.

Aby KSČ nepřekážela procesu likvidace demokratických a sociálních práv – fašizaci, byla její činnost 20. října pozastavena a 27. prosince 1938 spolu s dalšími pokrokovými organizacemi úředně prohlášena za rozpuštěnou. Skutečná protifašistická opozice se formovala mimo politické strany – v ilegalitě.

KSČ neuznala jako jediná z československých politických stran mnichovský diktát a nesouhlasila s kapitulací. Na zasedání 4. října vypracoval ÚV KSČ program boje za vytvoření celonárodní fronty, na obranu okleštěné republiky a jejího demokratického režimu. Tuto politickou linii postupně začala KSČ uskutečňovat ilegálně.

Přetváření politické struktury podle fašistického obrazu dávalo pravici možnost, aby plně ovládla stát. 30. listopadu byl zvolen za prezidenta dr. Emil Hácha, starý soudní byrokrat, který považoval rozbití Rakousko-Uherska za závažnou chybu; trapná senilní figurka, přijatelná pro hitlerovské Německo, ochotná podříditi se jakýmkoliv politickým vlivům. O den později byla

ustavena vláda v čele s agrárníkem Beranem, jenž byl hlavou Strany národní jednoty.

Dobytím těchto mocenských pozic získala reakce možnost usilovat o dobudování fašistické diktatury. Vláda urychleně prosadila zmocňovací zákon, který jí dával na dva roky možnost vládnout pomocí vládních nařízení a dokonce prostřednictvím prezidenta i měnit ústavu. Následuje nařízení o politických stranách, opravňující ministerstvo vnitra zasahovat do vnitřního života politických stran. 27. prosince byla vládou rozpuštěna KSČ, komunističtí členové zastupitelských orgánů zbaveni funkcí a zastaveny společenské organizace blízké komunistům.

Během ledna 1939 vláda rozpustila zemská a četná obecní zastupitelstva, zostrčila cenzuru pokrokové publicistiky a kultury. Oficiální propaganda začala místo nejlepších historických tradic propagovat ideje národní malosti a podřízení Německu; husitská a obrozenecká tradice byla vystřídána tradicí protireformační a kultem svatého Václava. Současně s tímto středověkým gestem začala do škol i do české kultury infiltrovat klerikální tendence.

Souběžně byl veden nápor proti dělnictvu, jehož odborové organizace měly být zglajchšaltovány. Vláda snížila podpory nezaměstnaným až o polovinu, přes 10 000 nezaměstnaných muselo nastoupit do útvarů nucené práce. Český fašismus zahájil kampaň proti Židům, měli být vytlačeni z vyšších úřadů a jejich majetek měl být zabaven ve prospěch českého kapitálu.

Vládní kruhy od svého vnitropolitického kurzu očekávaly zajištění garance hranic Československa podle Dodatku k mnichovské dohodě. Západní velmoci pod tlakem Německa neměly zájem garantovat hranice

okleštěného Československa. Fašistické Německo nepřijalo návrh na neutralitu ČSR a odmítlo s delegáty československé vlády jednat o jakýchkoliv zárukách pomnichovských hranic.

Beranova vláda si měla být vědoma hrozby z hitlevského Německa k likvidaci zbytku Československa. Zejména po lednové návštěvě ministra zahraničí Chvalkovského v Berlíně a poté, když Hitler počátkem března odmítl nabídku na vyhlášení neutrality a garantovat hranice. Vláda buržoazní pravice byla totálně neschopná učinit cokoli, co by mohlo jakkoliv mobilizovat domácí a světovou veřejnost k podpoře ohrožené československé samostatnosti. Nehybnost a zbabělost pražské vlády daly Hitlerovi volnou ruku.

21. října 1938 si pozval Hitler generála Keitela z vrchního velitelství branné moci, aby mu sdělil, že „míní definitivně vyřídit zbytek Československa, kdyby se jeho politika stávala nepřátelskou Německu“. Nevěděl ještě, jak to provede, a tak různé instituce dostaly volnost k vymýšlení receptů na plné ovládnutí již zmračeného Československa. Proto se mezi zachovanými spisy německého ministerstva zahraničí nachází také dokument s „návrhem mírové smlouvy říše a pomnichovského Československa“.

Zásadní text byl stručný, ale jednoznačný; zásadně změnit zbytek československého státu v závislého vazala velkého souseda. K textu připojili vysvětlivky hlavních bodů úmluvy, které dotvrzovaly postavení živořícího státu. Tak ustanovení, že Československo uzpůsobí „vojenský stav a zbrojení německým zájmům po vzájemné dohodě vojenských velitelství“, rozvedl generál Keitel do diktujícího požadavku:

„Československo nevystaví žádné hraniční opevnění, odevzdá Německu nadbytečný zbrojný materiál, výrobu zbraní zavede nebo uzpůsobí podle německých typů, skončí zpravodajskou činnost proti Německu, povolí transporty německých vojsk přes své území bez předchozího ohlášení.“ Prostě ve vojenské oblasti bude zcela sloužit Německu.

Keitelův rukopis dokazuje, že návrh smlouvy nevznikl jen v zahraničním úřadu, ale také v sídle velitelství branných sil. Navíc měl vnější inspirace, některé přímo vyžádané. Pocházely z prostředí Henleinovy Sudetoněmecké strany, kde dostaly podobu doporučení, „jak zacházet s okrájeným Československem“. Jeden vznikl přímo v Henleinově štábu, jistě za účasti jeho šéfa; uvažovalo se v něm o několika možnostech, mezi nimiž samozřejmě nechybělo začlenění českých zemí do říše. Takové řešení lákalo henleinovce nejvíc. Toužili po rozplynutí českých zemí v německém státě. Hned také uvedli jeho výhody:

„1. Naprosté vyloučení možnosti, že by české území mělo funkci nepřátelskou Německu. 2. Úplné ovládnutí hospodářství a dopravní soustavy tohoto území. 3. Možnost řízení biologického vývoje českého národa a jeho vývoje vzhledem k osidlování.“

Zatím však nebylo možné tuto přímou expanzi uskutečnit, protože Evropa byla stále ve znamení mnichovské dohody. Tyto myšlenky se pak objevily v návrhu ministerstva zahraničí. Dalším bylo vyjádření Ernsta Kundta, který vedl Němce v pomnichovském Československu. Kundt doporučoval ovládnout prostor českých zemí politickým a hospodářským tlakem. Nadvláda měla být úplná a neprodyšná, „neboť jen tehdy bude Německo pánem střední, východní a jižní Evropy“. Do

podoby platné smlouvy návrh německého zahraničního úřadu završen nebyl. Zůstal jen pracovní verzí. Jeho osud byl v rukou Hitlerových a vůdci se pouhé podmanění Československa zdálo málo. Cílem mu vždy bylo vyřídít tento stát tak, aby po něm na mapě nezůstala ni stopa. Hitler měl k tomu vypracovány válečné plány formulované v „případu Zelený“. Mnichovský transit ho zbavil hlavních potíží, zbývalo jen vyřazení dokončit. A to znamenalo vtáhnout s vojenskými jednotkami do Prahy. Mnichovské intermezzo, které musel zaranžovat a jímž mu bylo vydáno Československo na popas, nutilo ho v mezinárodních vztazích načas k taktice obezřetnější. První slovo měli mít proto diplomaté, konečné však vojsko.

V prvních pokynech branné moci po Mnichovu závisel podle Hitlera úspěch na důkladné přípravě: „Organizace, složení a pohotovosti jednotek vybraných pro tento úkol musí již v míru umožnit útok na Československo s překvapením tak, aby toto bylo předem zbaveno všech možností organizovaného odporu. Cíl akce je nutno vidět v bleskové okupaci Čech a Moravy a v izolaci Slovenska.“

Byla to prozatím jen obecná směrnice. Ještě se jednalo o hranici mezi ČSR a Německem, ještě bylo mezinárodní ovzduší poznamenáno usmiřováním, takže zbraně musely mlčet. Přes všechny alternativy politiky vůči živořícímu Československu se Hitler tímto problémem zabíral jen s ohledem na vývoj mezinárodních vztahů. Na jedné straně se v nich potvrzovalo mnichovství západních velmocí, na druhé straně však stála otázka záruk zbytkovému Československu, které byly přislíbeny za slíbené dodržení mnichovského rozsudku.. V této situaci se Hitler rozhodl „vyřešit český problém

teritoriálně“. Výsledkem byl dodatek k směrnici branné moci. Keitel do ní 17. prosince 1938 na Hitlerův pokyn dopsal, že úder proti Československu musí mít charakter pacifikační akce. Vojáci se měli dát na pochod, až dokončí své dílo politici. (*R. Kvaček, Československý rok 1938, s. 171 – 173.*)

Režim, který Beranova vláda a Strana národní jednoty budovaly, nebyl dovršenou fašistickou diktaturou. Znemožňovala to také heterogennost vládnoucích sil, která se projevovala ve Straně národní jednoty. Nezmizely rozpory mezi agrárníky a národními demokraty. V podstatě tato politika byla pokusem o diktaturu konzervativních a fašistických sil. Převažoval vliv konzervativců, fašistické síly se však nevzdávaly naděje na své vedoucí postavení - a to pod tlakem a s pomocí Berlína.

6. Německá okupace Čech a Moravy

Okupací československého pohraničí byl splněn Hitlerův cíl likvidace Československa jen částečně. Hitler a všechny nacistické orgány hledali všemi prostředky vojenské i nevojenské sféry, jak vytvořit podmínky k definitivnímu zničení ČSR.

Jednou z variant scénáře byla myšlenka obsadit české země a Slovensko ovládnout jako vazalský stát. Rus ponechat Maďarsku. Varianta vycházela z kontaktů s l'ud'áckými radikály, kteří již v říjnu 1938 jednali s nacisty o možnosti „osamostatnění“ Slovenska.

Z Hitlerova příkazu se o l'ud'áky začaly zajímat různé nacistické instituce. Početní němečtí agenti a emisaři, krytí novinářskými legitimacemi, diplomatickými pasy a obchodním posláním, se učili znát jména l'ud'áků. Hledali spojence a našli je mezi těmi, kteří fašizovali zem, zakázali komunistickou stranu, perzekučně stíhali všechno pokrokové a demokratické a rozpoutávali nacionalistické vášně.

Scénář nezapomněl ani na účast zbytku henleinovců v Československu. Přípravu si vzalo na starost gestapo a nacistická bezpečnostní služba Volksdeutsche Mittelstelle – esesácká organizace pro řízení zahraničních Němců. Nový šéf zbytků henleinovců Kundt přicházel podobně jako Henlein s dalšími a dalšími požadavky. Kundtovi bylo nabídnuto místo ve vládě, to se však Berlínu nehodilo. Kundt musel odejít z Prahy a předstíral nemoc. I bez oficiálního vůdce zbytek německé menšiny v pomnichovském Československu sehrával roli páté kolony.

a) Nacistická ultimáta - jednání ministra Chvalkovského v Berlíně

Hitler při jednání s Chvalkovským řekl otevřeně: „Musíte být ve všem s námi svázáni, proto vám dávám jedinou cestu – s Německem!“ (R. Kvaček, *Československý rok 1938*, s. 176.) Chvalkovský se dozvěděl, jak by měla taková cesta vypadat. Československo mělo vypovědět všechny spojenecké smlouvy, vystoupit ze Společnosti národů, připojit se k fašistickému paktu proti Kominterně, zahájit pronásledování židovského obyvatelstva, zmenšit armádu na pouhý symbol, vydat Německu část zlata a rezerv Národní banky, povolit činnost nacistické strany.

„Hitler si přeje,“ řekl po návratu Chvalkovský ve vládě, „abychom přijali stejnou ideologii, jaká vládne v Německu. Vůbec na něho nezapůsobilo, když jsem mu vypočítal, co všechno jsme udělali. Nevím, zda je to další lhůta k osvědčení se, nebo úvod k rozhodujícímu zákroku proti nám.“ (Tamtéž, s. 76.)

Brzy se ukázalo, že šlo o to druhé. Hitler již před měsícem, v polovině prosince 1938, se rozhodl pomnichovské Československo zcela rozbít. Potřeboval k tomu vytvořit jen vhodnou politickou příležitost.

Žádosti nacistů byly tak bezohledné a dalekosáhlé, že se kladla otázka po smyslu ústupu před nimi. Členové pražské vlády si na vzniklý otazník odpovídali vnitřně po svém. Navenek však většinou souhlasili s vyžadovanými opatřeními.

Pro uspokojení nacistických ultimát bylo doporučeno zasahovat proti české publicistice, která chtěla i za těchto podmínek udržovat linii antifašismu, vzdoru a naděje. Zanedlouho došlo k zákazu vydávání dalších českých časopisů. Komunistický tisk nesměl vycházet již

od konce října 1938. vláda také vyhověla tomu, co nacisté vymysleli jako židovskou otázku. Proto vydala pokyny, které zhoršovaly postavení židovského obyvatelstva v práci i ve společnosti. Na útočný antisemitismus vsadily i některé české fašistické skupiny, především Vlajka. Ze zhoršeného politického ovzduší se snažila těžit i Gajdova Národní obec fašistická. Vznikla již v polovině dvacátých let, programově opisovala od italských autorů. Z Říma také brala peníze. Do československého politického systému se zařazovala pod ochranou pravicových stran, zvláště agrárníků. Gajda byl postaven do předsednictva druhorepublikové vládní Strany národní jed-noty. Platil za nepříjemného partnera, a byl proto za příslušnou úplatu od rozhodování vzdalován.

Vystoupení Chvalkovského po návratu z Berlína v lednu 1939 ukázalo, že sebevětší snaha vlády vyhovět i nevysloveným přáním nacistů bude odmítnuta a napadána jako nedostatečná.

b) Opatření a nařízení vlády porušující demokratické zásady správy státu

Na počátku roku 1939 vydala vláda další nařízení, která nově orientovala vnitřní vývoj republiky. K nejvýznamnějším patřilo rozhodnutí ministerstva vnitra ze 17. ledna, jež s okamžitou platností rozpouštělo levicovou ústřednu průmyslových odborových svazů, která měla přes 136 000 členů. Spolu s ní vzaly za své i její členské organizace. (*Devět členských organizací jako Průmyslový svaz dělníků v jednotlivých oborech.*)

26. ledna schválila vláda vládní nařízení o dohledu nad některými spolky. Státním úřadům byla vyhrazena pravomoc schvalovat všechna spolková usnesení, rozpouštět jejich orgány a jmenovat jiné, trpět nebo

zastavovat činnost spolku. Další nařízení postihla všechny německé emigranty, kteří v Československu hledali útočiště před nacisty. Jedna ze směrnic nařizovala, aby území republiky opustili všichni, kdo neměli československé státní občanství, nebyli české či slovenské národnosti a zdržovali se v ČSR před represemi, které by je čekaly po návratu domů. Němečtí uprchlíci a jejich předáci v té době již věděli, že osud Československa je zpečetěn. Sociální demokrat Jaksch oznamoval v dopise 25. února britským přátelům následující informace: „Třetí říše předala Československu tyto požadavky: stálá armáda musí být omezena na zlomek své dřívější síly; určité kategorie zbraní musí být dány k dispozici německé armádě a židovská otázka musí být řešena tak drastickým způsobem, že se Československo v krátké době stane fašistickým státem. Tyto požadavky, které byly doplněny o požadavky nacistické (nacionálně-socialistické) strany v ČSR v politické a kulturní sféře, mají být přijaty do 16. března.“

Z československých škol mizely učebnice, jejichž text neodpovídal nové státní politice. V polovině února před revizí školních učebnic byla okamžitě stažena Pracovní učebnice dějepisu pro měšťanské školy od autorů E. Štorcha a K. Čandla.

Pro protižidovská opatření se vymýšlely násilné argumenty, zákroky se vysvětlovaly národnostními ohledy. 2. března uvádělo České slovo, že úřady Židy nepronásledují pro jejich rasový původ, ale že je musí zbavit jejich vlivu, neboť není přípustné, aby rozhodoval takový cizorodý prvek, kterému nadto patří třetina veškerého národního majetku.

Koncem ledna se československá a německá státní policie dohodly, že si budou pomáhat „při potírání

politických zločinů“. Byla podepsána dohoda o spolupráci, v níž se obě strany zavazovaly vzájemně se informovat, odpovídat si na dotazy, dávat k dispozici informace o komunistech a emigrantech, navzájem si vydávat komunisty, anarchisty, emigranty a další osoby.

V polovině února jednala vláda o možnosti zřídit mimo normální pracovní tábory ještě kárné tábory pro osoby, které narušují disciplínu v pracovních táborech a vyhýbají se práci.

Veškeré obyvatelstvo mělo být podle říšského vzoru pod stálou evidencí a kontrolou. 1. února schválila vláda nařízení o domovní evidenci obyvatelstva a o opatřeních omezujících jeho pobyt.

V jednom úředním oznámení se sdělovalo, že vláda povolila činnost nacistické strany a jejích odboček, jež bude řídit příslušné oddělení hitlerovské strany v Berlíně. To bylo zvlášť špatné opatření pro budoucnost.

Nacistické ultimativní požadavky chtěla Beranova vláda představovat diplomatům jako „podmínky pro udělení německé záruky za hranice Československa“. Byl to výklad nepřesný, pouhé přání, jak potvrdil další vývoj. 21. února poslala Beranova vláda všem signatářům mnichovské dohody nótu, v níž reklamovala záruky „podle dodatku k mnichovské dohodě“.

V Německu byla nóta přijata s krajní nelibostí. Již pouhé slovo *záruka* vyvolalo v Berlíně hněv. Dokazovala to odpověď německého ministerstva zahraničí na verbální nótu západních velmocí z 8. února, dotazující se na stav garancí. Udělení záruk Československu odmítla. Západ podle ní už neměl ve střední Evropě co pohledávat. „Celá tato část Evropy je napříště revírem Říše,“ napsal po jejím přečtení francouzský velvyslanec v Německu Coolonde. (*R. Kvaček, Čs. rok 1938, s. 181.*)

c) Přípravy Německa k likvidaci zbytku Československa

Přes řadu varovných zpráv o připravovaném německém úderu proti Československu Beran a Chvalkovský je odmítali jako výmysly.

Od začátku března 1939 bylo v Německu v pohybu vše, co bylo určeno k likvidaci československého státu k přímému podmanění českých zemí. Známa byla místa soustředění německých jednotek. Hitler původně počítal s tím, že údajně neklidné Československo, které propaganda znovu představí jako *středoevropský vřed* společně s Maďarskem a Polskem, zadusí. Představa o údajné pacifikační akci měla být naplněna s pomocí vnitřního rozvratu státu, nebo aspoň pokusu o něj, které měly být náležitě propagandisticky zveličeny. V tom hodně vykonali l'ud'áctí separatisté na Slovensku. Hitler koncem ledna 1939 rozhodl je plně podpořit a využít. O l'ud'ácké politiky se začali zajímat nacističtí emisaři a agenti. Situaci měli ulehčenou tím, že l'ud'áctí radikálové hledali spojení s německými institucemi a osobami. Kontakty vedly nejen do Berlína, ale ještě víc do Vídně, kde působila protičeskoslovenská vysílačka. Vedoucí nacisté dostali na starost potřebné zpracování hlinkovských politiků; někteří hlinkovci však žádné zpracování nepotřebovali.

Platilo to zejména o Vojtěchu Tukovi, který vždy působil v cizích službách. Ve dvacátých letech napomáhal jako maďarský agent vnitřnímu rozvratu Československa a byl za to soudně stíhán. Po Mnichovu se do politiky vrátil a fašistická ideologie jej přivedla ke spolupráci s nacisty. Setkal se také s Göringem, který slíbil podporu osamostatnění Slovenska, které Tuka propagoval. V říjnu 1938 podporu odtržení vyslovil i Ferdinand

Đurčanský, který byl zapojen na nacistické zpravodajské a politické instituce.

Nacistům se plán odtržení Slovenska hodil. Tukovi poslali návrh Ochranné smlouvy, představující vlastně připoutání Slovenska k Německu, chtěli však, aby rozvratná akce byla opravdu úspěšná. Proto ji měli v konečné podobě provést vedoucí l'ud'áčtí politici Sidor nebo farář Tiso.

Celá léta pracovala nacistická instituce pro zahraniční Němce proti Československu. Měnila názvy i šéfy, ale rozhodující linii držela nepřerušeně. Bylo to naplňování ideje velikého Německa. Pro Berlín objevila Henleina, zaštitila ho politicky a podpořila finančně. Svou rozkladnou činnost ještě vystupňovala, když se jejího vedení zmocnili muži z Hitlerových SS. Právě oni nebyli spokojeni jen dílčím zmrzačením Československa a toužili po úplném zničení tohoto státu, který nenáviděli.

Na počátku března 1939 aktivizovala berlínská ústředna své agenty v českých zemích. Na starost je dostal Rudolf Meckel. Objel Brno, Jihlavu a Olomouc, kde byly plánovány nepokoje místních henleinovců. Meckel přivezl i dostatek peněz – Německo za takovou práci dobře platilo. Přípravy se však neutajily. „Deutschvölkische mannschaft má nařizenu pohotovost,“ dovědělo se 12. března odpoledne policejní ředitelství v Brně. „Vysílá motocyklové spojky do okolních míst obývaných Němci. Má rozkaz z Vídně vyvolat incidenty a ničeho se nebát. Ranění mají být ihned odvezeni do Německa.“ Brněnským Němcům se výtržnosti příliš nepovedly. Češi na ně nereagovali. Do města se proto snažily dostat bojůvky z venkova. „Modřická skupina Němců se pokusila násilím proniknout kordon v Komárově, který jim bránil v dalším postupu na Brno,“ hlásil

14. března z Brna městský úřad ministerstvu vnitra. Útočníkům se nepodařilo kordon prolomit, a tak se obrátili a táhli směrem na Nové Černovice.

V Jihlavě začaly nepokoje 13. března útokem na kiosk jednoho antifašisty. S nacistickou vlajkou v čele pak napadli demonstranti radnici. Policie ji před nimi ubránila a již v poledne informoval vídeňský rozhlas svět o jejím nelidském postupu. V okolí Jihlavy útočili ordneři na úřady a školy. Vyháněli z nich učitele a žáky, strhávali české nápisy, vytloukali okna. Zběsile se chovali ve Stonařově, rodišti rakouského místodržitele Seyss-Inquarta. Zatím co tento vůdce rakouských nacistů podněcoval hlinkovce k rozbití Československa, jeho stonavští druhové se snažili zcela ovládnout obec.

Atentáty vzrušily v březnových dnech i Bratislavu. Časovaná bomba zničila komín továrny Erdal a zabila tři lidi, jiná vybuchla v osobním autu v Kostelní ulici. Těžká zranění způsobila bomba explodující v Coburgových závodech. Několik kilogramů ekrazitu (vyrobeného v Düsseldorfu) se našlo v Dusíkově ulici, než stačily vykonat ničivé dílo. Tyto teroristické akce měli na svědomí agenti nacistické bezpečnostní služby. Ve vídeňském anatomickém ústavu si dokonce objednali několik mrtvol, které chtěli dopravit do bratislavských ulic jako oběti protiněmeckého teroru. Mělo to sloužit jako záminka německé vojenské akce.

V Praze se zatím rozvědka gestapa zabydlela v hotelu Ambassador. Jednotlivé policejní úřadovny v Německu se již připravovaly na „práci“ v určených českých městech. Do Čech byli vysláni agenti Heydrichovy bezpečnostní služby i vojenského Abwehru, který se podílel na vypracování vojenské části ultimáta určeného čs. vládě. V pohraničí vznikly skupiny z příslušníků

německé Pracovní fronty, jež dostaly za úkol mapovat terén, obhlížet závody, silnice a tratě. Nic nemělo překážet rychlému postupu německých jednotek.

Na incidenty v českých zemích již netrpělivě čekal goebbelsovský tisk. S přesnými fakty si nedělal starosti, všelijak je kroutil a zveličoval. „Týrání Němců“ patřilo ke zdůvodňování německé agrese.

Maďarsku nabídl Hitler zelenou k pochodu na Podkarpatskou Rus. Nejdříve jej však musela maďarská vláda ujistit, že hospodářské a strategické zájmy říše budou na tomto území uznány a šetřeny. U Mukačeva vpadly maďarské oddíly 14. března na podkarpatské území a zahájily útok na Užhorod. Utkaly se s československými vojáky, kteří tu hájili civilní obyvatelstvo a svou čest.

d) Úloha Hitlera a l'ud'áků při vyhlášení Slovenské republiky

Z vývoje na Slovensku usoudila Beranova vláda, že hrozba separatismu je velmi vážná. Pokusila se mu čelit vojenským zásahem 10. března. Byli zatčeni hlavní l'ud'áčtí radikálové, sesazena Tisova autonomní vláda a vedením nové vlády byl pověřen Karol Sidor. Ten se vzápětí dostal pod tlak Německa, které se chystalo obsadit české země a pro politické zajištění a krytí této agrese potřebovalo odtržení Slovenska. Vyhlášení samostatného slovenského státu Slovenské republiky mohl zajistit bývalý ministr Ferdinand Ďurčanský, který uprchl do Vídně a v tomto smyslu vydával různá prohlášení. Německo si však žádalo proklamaci samostatnosti přímo na Slovensku. 12. března vyhledali Sidora němečtí zprostředkovatelé, státní tajemník Keppler z ministerstva zahraničí a vídeňští nacističtí předáci Bűrchel a Seyss-Inquart. Sidor si z jednání zapsal

řadu poznámek svědčících o krutém jednání a nátlaku Kepplera. Ze samostatného rozhovoru s Bűrchelem si Sidor poznamenal. „Pro samostatné Slovensko jsem nepřijal nic od Prahy. Jsem voják slovenského národa a jako takový plním přesně rozkazy předsednictva strany a předsednictva sněmu, používaje své funkce k tomu, abych pomohl svým zavřeným bratrům z vězení a přinesl mír a pořádek na Slovensko.“ K okamžitému vyhlášení samostatnosti Slovenska se Sidor přemluvit nedal. (*R. Kvaček, Československý rok 1938, s. 189.*)

Německo se zatím pokusilo získat pro okamžitou osamostatňovací akci Tisa. Do kláštera v Bánovcích mu byla předána tři poselství navrhuující, aby přijel na poradu do Vídně a odtud jel do Berlína, kde ho měl přijmout sám Hitler. Tiso přijel 3. března do Bratislavy. Radil se nejprve se Sidorem, pak se v redakci Slováka sešlo předsednictvo l'udové strany a vláda. Debata netrvala dlouho. Jak vylíčil Sidor: „Každému bylo jasné, že je třeba jet.“ 13. března přivedl Keppler Tisa k Hitlerovi po osmnácté hodině na osvětlené nádvoří říšského kancléřství, kde byl slavnostně uvítán. Slavnostní pozdrav měl jediný cíl – dát Tisově návštěvě oficiální ráz. Tiso totiž v tu dobu již žádný vládní úřad nezastával. Důvod Hitlerova pozvání ovšem tušil, ale nečekal, že vůdce bude tak ultimativní.

„Nejde o dny, ale o hodiny,“ dramatizoval situaci Hitler. Svého času řekl, že „osamostatní-li se Slovensko, bude tyto snahy podporovat, ba dokonce garantovat. Stojí za svým slovem, pokud Slovensko svou vůli k samostatnosti jasně vyjádří. Kdyby váhalo, nebo se neodtrhlo od Prahy, ponechá Slovensko svému osudu a událostem, za něž nebude odpovědný.“

V napjaté atmosféře zachoval Tiso jistou opatrnost. Slíbil sice Hitlerovi, že dokáže, jak je hoden jeho zájmu a péče o Slovensko, ale rozhodnutí o vzniku slovenského státu, na něž Hitler tak netrpělivě čekal, vyhradil bratislavskému sněmu. Z Berlína proto požádal o jeho okamžité svolání.

Sidor telefonoval do Prahy ministerskému předsedovi Beranovi, aby požádal prezidenta Háchu o svolání sněmu na 10 hodin 14. března. Bylo mu ihned vyhověno. V úterý ráno 14. března o 9. hodině se sešla ministerská rada a celé předsednictvo strany. Dr. Tiso referoval o svém rozhovoru s Hitlerem. Situaci vyložil tak, že všichni jednohlasně uznali za potřebné předložit sněmu pouze jeden návrh, a to ten, aby celý sněm manifestačně potvrdil neodvislost Slovenska.

Protože dva členové předsednictva sněmu, poslanci Sokol a Stano, byli ministry, zbylý člen prezidia dr. Mederly převzal předsednictví sněmu. Sněm se sešel o jedenácté za předsednictví Mederlyho. Sidor podal demisi. Pak se řízení sněmu ujal Sokol, který předal slovo Tisovi. Jozef Tiso ve svém referátu seznámil poslance s rozhovorem s Ribbentropem a Hitlerem. Jeho referát vyzněl v tom smyslu, že Hitler je rozhodnut udělat konec českým provokacím na Slovensku. Dává možnosti, aby se rozhodlo, zda chce samo spravovat své záležitosti, nebo ne. Když bude Slovensko váhat, nebo nebude chtít rozvázat své spojení s Prahou, ponechá jeho osud na pospas událostem, za které odmítá odpovědnost. Už minulý rok stál před rozhodnutím, zda má dovolit Maďarsku obsadit Slovensko. Nejde už o dny, ale o hodiny. Proto když se chtějí Slováci zachránit, ať bleskurychle vyhlásí samostatnost. Poslanci se pak povstáním vyslovili jednomyslně pro

slovenský stát. Po vyhlášení zákona o slovenském státu a jmenování jeho první vlády ukončili zasedání sněmu. Hned nato se rozletěla zpráva o vyhlášení samostatnosti po celém Slovensku.

Stručný záznam doplnil Sokol dalšími poznámkami.

„Slovenský sněm nerozhodoval o tom, zda je pro další trvání Československé republiky. O tom již před tím rozhodl Hitler. Otázkou, o níž jsme měli rozhodovat, bylo, zda má být Slovensko připojeno k Maďarsku, případně zda má být zachováno jako celek a vytvořit samostatný stát. Odpověď slovenských poslanců nemohla být jiná než vyhlášení slovenského státu. Ze sympatie nebo ze solidarity k Čechům jsme mohli spáchat národní sebe-vraždu, ale museli jsme v dané situaci vyvodit takový politický důsledek, jaký podle našeho názoru nejlépe vyhovoval zájmům našeho národa. Teprve časem se mělo ukázat, jaký stát tu vlastně vznikl.“

e) Likvidace pomnichovského Československa

Po vytvoření příznivých vnitřních i vnějších podmínek ke konečnému úderu proti ČSR začal Hitler jako obvykle spěchat v oblasti vojenské, diplomatické i propagandistické. Pražská vláda byla v poledne 14. března shromážděna v Kolovratském paláci. Čekala, jak Hitler odpoví na žádost o přijetí Háchy, který chtěl jednat o postavení republiky přímo v Berlíně, jak mu navrhl předcházející den Chvalkovský. Hácha i ministři s návrhem souhlasili.

Na kladnou odpověď z Berlína museli počkat do jedné hodiny po poledni 14. března. Definitivní souhlas vyslovil Hitler krátce poté, co se dověděl o vyhlášení slovenského státu. V tu dobu již byly německé jednotky soustředěny na hranicích Čech a Moravy.

Hitler dokonce nabídl Háchovi k cestě do Berlína letadlo. Pražská vláda se však rozhodla pro vlak. Proti použití letadla hovořil Háchův zdravotní stav.

Ve 13.35 telefonoval dr. Fiala z Centropressu a oznámil: „Dnes byli zavoláni všichni zahraniční novináři akreditovaní v Berlíně na ministerstvo zahraničí, kde jim bylo úředně prohlášeno, že vzhledem k událostem v ČSR, které Německo nehodlá dále trpět, obsadí v noci nejen jazykové ostrovy, nýbrž celé Čechy a Moravu.“

Vedoucí tiskového odboru ministerské rady šel se zprávou za ministry. Beran ji zamítl hanlivými slovy, pro Chvalkovského to byla zase smyšlenka. „My přece jedeme do Berlína.“ Úředník se zhroutil v pláči, ministři kolem něho stáli mlčky a bezradně.

Přípravy k odjezdu se děly ve velkém chvatu. Ministr Havelka telefonicky oznamoval své dceři, paní Rádlové, aby se nachystala k odjezdu do Berlína. Vlak byl studený, nevytopený a tváře loučících se nejisté a zachmuřené. Nedošlo k žádné poradě Háchy s vládou. Ten se domníval, že jede jednat hlavně o situaci na Slovensku.

Noční audience v říšském kancléřství jej brzy přesvědčila, že téma rozhovoru bude znít jinak. Hitler mu autoritativně oznámil, že jeho jednotky už na jednom místě překročily hranice, a že v šest hodin ráno vpadne německá armáda ze všech stran do Čech a německé letectvo obsadí česká letiště. „Jsou dvě možnosti,“ určoval Hitler. „Prvá, že vpád německých vojsk povede k boji. V tomto případě bude odpor zlomen všemi prostředky. Druhá, že vpád německých vojsk proběhne přijatelně. Pak bude pro mne snadné,“ sliboval, neboť ani nejbrutálnější jednání se většinou neobejdou bez slibů, „dát Čechům v nové organizaci českého života

ušlechtilý vlastní život a jistou národní volnost.“ „Odpověděl jsem,“ čteme v Háchově záznamu o jeho reakci, „při krátké době několika hodin pochybuji, že mám možnost, abych jako vrchní velitel branné moci zabránil skutkům obranným. Načež říšský kancléř prohlásil, že mi dává k dispozici telefonní zařízení říšského kancléřství.“

Ve 2 hodiny 15 minut volal ministr Chvalkovský, který Háchu doprovázel a celou dobu audience trapně mlčel, ministerského předsedu Berana a vzápětí pak Hácha zatelefonoval ministru Syrovému. Měl zajistit, že německým jednotkám nebude kladen odpor.

Po třetí hodině ranní byl Háchovi k podpisu předložen protokol, který měl dát německé agresii právní posvěcení. Göring to doprovázel výhrůžkou, že je schopen rozbombardovat Prahu – a Hácha s Chvalkovským sáhli po peru. Protokol byl neomaleně cynický, snažil se zaretušovat násilí, diktát a vyděračství:

„Vůdce a říšský kancléř v přítomnosti říšského ministra zahraničí von Ribbentropa přijal dnes v Berlíně československého prezidenta dr. Háchu a československého ministra zahraničí dr. Chvalkovského na jejich přání. Na schůzce byla zcela otevřeně projednána velmi vážná situace, která nastala na území dosavadního československého státu v důsledku událostí posledních týdnů. Obě strany vyjádřily přesvědčení, že cílem všeho jejich úsilí musí být zajištění klidu, pořádku a míru v této části Evropy. Československý prezident prohlásil, že ve prospěch této věci a pro dosažení konečného usmíření klade osud českého národa a země s plnou důvěrou do rukou Vůdce Německé říše. Vůdce přijal toto prohlášení a vyjádřil své rozhodnutí, že bere český národ pod ochranu Německé říše a že mu zaručí autonomní vývoj,

odpovídající jeho svébytnosti.“ (R. Kvaček, Československý rok 1938, s. 193-195.)

Hácha a Chvalkovský museli svými podpisy potvrdit, že berou na vědomí požadavky ultimáta formulovaného 12. března Keitlem. Na Hitlerův pokyn poslal generál Keitl Ribbentropovu úřadu požadavky pražské vlády: „Žádný odpor vojska nebo policie, zákaz startu všech letadel, stažení protiletadlových děl a kulometů z palebných postavení, klid a dokonalá zdrženlivost.“ (*D. Tomášek, Deník druhé republiky, s. 215 – 226.*)

Osud vnitřně rozloženého Československa byl dovršen v noci ze 14. na 15. března 1939. Hácha – nemocný, přesto však zodpovědný představitel státu – podepsal vše, co vládcové fašistického Německa požadovali. A nebylo toho málo. Bylo toho více, než může snést svědomí člověka reprezentujícího demokratické zřízení, a víc, než jej opravňovala platná ústava, na niž slavnostně přísahal.

Vláda, kterou Hácha telefonicky informoval, se okamžitě podřídila a časně ráno to potvrdily rozhlasové přijímače. Vše, co prostí čeští lidé a antifašisté tušili a čeho se obávali, stalo se skutečností. Fašistická německá armáda obsazuje Čechy a Moravu, zbývající česká armáda nesmí klást odpor. Lidé mají jít po své práci a tvářit se, jako by se nic nestalo. Stalo se však to, k čemu v českých dějinách dosud nikdy nedošlo a co neučinila ani jedna vláda Hitlerem okupovaných zemí. Z Pražského hradu nezaznělo ani slůvko protestu. Nacistické hordy mohly bez boje pochodovat do Čech, zaštitěny servilní „žádostí o ochranu“, a oficiální české rozkazy jim uvolňovaly silnice. Tato vláda zlikvidovala základní principy demokracie. Přivítala Hitlera na Hradě a dobrovolně mu předala státní moc, celou admini-

strativu a hospodářský potenciál i zbrojní závody v Plzni a v Brně. Kromě toho moderní výzbroj pro více jak 40 divizí. Tím jen napomáhala Německu v jeho plánech „Drang nach Osten“.

Mnichov a 15. březen 1939 – dvojí kapitulace v režii německého fašismu v důsledku jak vnitřní, tak i vnější zrady západních spojenců, kteří se v posledním období zmohli jen na formální protesty. Chamberleinoва britská vláda podporovala nacistické Německo v celém tomto období, pomohla Hitlerovi v rozhodujících situacích. Dověřila to i tím, že vydala československý státní poklad, deponovaný v Anglické bance, hitlerovským okupantům.

Rozhodné stanovisko k okupaci vyjádřila sovětská vláda v nótě z 18. března 1939. Počinání Německa kvalifikovala jako svévolné, násilné a útočné. „Vzhledem k těmto skutečnostem nemůže sovětská vláda uznat, že by včlenění českých zemí a stejně, ať již v té či oné formě, Slovenska do německé říše bylo právoplatné a v souladu s obecně přijatou zásadou mezinárodního práva a spravedlnosti nebo zásady sebeurčení národů.“ (*Dějiny druhé světové války, sv. II, s. 119.*)

Pro český národ znamenala okupace pokračování válečného stavu s fašistickým Německem. Invazi wehrmachtu přijal lid s živelným rozhořčením a odporem. V svolání, jež vydala ilegální KSČ k 15. březnu 1939, je mimo jiné uvedeno: „Hitler obsazuje česká města, ale nikdy není a nebude schopen, aby ze srdce národa vyrval národní vědomí, lásku a vůli ke svobodě. Český národ se nedá těžkými ranami zkrušit, nedá si vzít víru v znovudobytí svobody. Je si vědom, že jeho obranný boj proti německému fašismu je součástí velkého zápasu, který je ve světovém měřítku veden mezi silami svobody a silami fašistického násilí. (...) My, čeští komu-

nisté, před tváří národa vystupujeme a prohlašujeme, že chceme stát oddaně a neohroženě v prvních řadách národního odboje za obnovení plné svobody a samostatnosti.“(V. Husa, *Dějiny Československa*, s.391.)

15. březen 1939 se stal jedním z dalších mezníků ve vývoji českého národa. Náš odvěký zápas za uchování národní existence a samostatnosti skončil opět zásluhou Germánů prohrou. Jaký bude další vývoj, ukázalo následující období. Šest let bojů, utrpení, nejistot i vítězství, šest let druhé světové války, již rozpoutalo fašistické Německo. Zničení Československa bylo jejím výstražným prologem.

7. Některé aspekty germanizace ve vztahu k České republice

Těmito otázkami se v řadě článků zveřejněných v Haló novinách výstižně zaobíral Jaroslav Matějka; z nich uvádím „A zvonil zrady zvon“. (*HaNo* 25. 9. 1998) a článek Josefa Groušla, objasňující současný proces germanizace. (*Naše pravda*, 28/2011.)

Z Matějкова článku *A zvonil zrady zvon* vybírám to nejpodstatnější. Po objasnění zrady vnitřních zrádců Berana, Syrového, Háchy či Preisse a mnichovanů Chamber-leina a Daladiera uvádí: „Tato země uprostřed Evropy se stávala a dodnes stává obětí mocenských her těch silnějších. Ti v ní nacházejí vždy dost ochotných a servilních, kteří jsou hotovi těm zájmům sloužit.“

V dobách Mnichova to byli ti, za které vyjádřil jejich zájmy nejlépe jeden z agrárnických vůdců. V Parlamentě vstal, zamával prkenicí a prohlásil: „Když přijde Hitler, tak mi ta prkenice zůstane, když přijdou bolševici, tak mně ji seberou.“ Proto byli a jsou za bezpečnost svých měšců ochotní prodat rodnou zemi jako Pilát Krista v krédu. To platilo a platí pro všechny časy.

Čím se vlastně liší dnešní „mnichované“ od Berana a Háchy, kteří prodali svobodu a samostatnost za mísu čočovice? Tehdy se ti mnichované vymlouvali na hrozbu německých kanónů. Tentokrát stačí na prolomení pohraničních opevnění balíky marek a dolarů. Výsledek má být stejný, nový protektorát pod panstvím dědiců třetí říše. Fabriky a banky už mají. Prodejní pisálkové připomínající kolaboranty Krychtálka a Ryse už ve většině novin prodaných německým kapitalistům musí zpívat píseň toho, koho chleba jedí.

Bývalá pátá kolona sudeťáků, vydatně a nezakrytě podpořená německými vládními kruhy, má dnes u nás početné spojení. Dokonce napříč politického spektra.

Troufalost těch, co před válkou republiku rozvraceli, připravovali její likvidaci a pak české lidi utlačovali a vraždili, roste úměrně s tím, jak jim nové kolaborantské panstvo ustupuje. Ať už na Hradě, nebo v podzámčí.

Nositelé národní zrady a zaprodanosti i reakce vůbec se vždy rekrutovali právě z řad bohatých privilegovaných a kdo si dá práci, vysleduje tuto genetickou linii i v několika generacích takových rodin. Včetně těch nejvyšších.

Leč paměť národa je nezničitelná. A proto nikdy nepřestane opovrhovat všemi těmi, kteří zrazovali od počátku dějin tohoto státu až k Hitlerovi. Snaha současné mocenské garnitury obracet dějiny naruby a očistit kolaboranty a zrádce typu Háchy, Berana, syrového a prodejné filmové hvězdy vyjde naprázdno. Jinak bychom se mohli dočkat toho, že se pokusí udělat z R. Bienerta a Emanuela Moravce české vlastence, kteří se obětovali pro svůj drahý národ.

No a také věrné plačky mnichovana Jana Bati Gőringovi a hitlerovské wehrmacht nezůstanou zapomenuty. I když potomka tohoto zrádného a kolaborantského rodu zcela nedávno vítaly spřízněné davy chlebem a solí. To, že Tomáš Baťa, potomek toho, který prvního prezidenta přímo nenáviděl, dostal před časem řád s jeho jménem, asi způsobilo, že se prezident Osvooboditel v lánském hrobě obracel. Ostatně proč ne, když dědeček toho, co mu ten řád udělil, významný protektorátní činitel, pocházel také ze Zlína.

Zrádní mocnáři této země měli vždy snahu ospravedlnit své zločinné počínání starostí o blaho lidu

našeho státu, jeho radostnější budoucnost. Tak prezident Emil Hácha svěřoval osudy českého národa do ochranných rukou Vůdce třetí říše. Těch tři sta šedesát tisíc mrtvých obětí okupace si však již nikdy tuto péči českého reakčního panstva nemohlo ověřit.

Stejně tak věrní dědici háchovštiny se rozhodli již dávno svěřit osudy této země do rukou té trapné figury, která neumí ovládat ani svého chtíče, Billa Clintona, a hlavně jeho nařvaného kolegy, dědice Konrada Adenauera i jeho předchůdce v německé politice, Helmuta Kohla.

Není divu, že německý kancléř má takový zájem opět uplatnit v československém prostoru germánský vliv. Věren Bismarckově tradici má zřejmě i nad postelí viset slavný výrok „železného kancléře“, že Praha je pistole namířená na Berlín a kdo má Čechy, má klíč k celé střední Evropě.

Marx v úvodních větách k Osmnáctému brumairu parafrázoval Hegela, že historie se sice opakuje, ale jednou jako tragédie a podruhé jako fraška. Ano. Historie, jak se zdá, se opakuje. Hlavně zásluhou Hradčan. Ale ne jako pouhá fraška. Spíš jako krutá a nebezpečná tragikomedie.

Tato země je dnes na pokraji hospodářského rozvratu. Její obranyschopnost je ochromena. Její národní zájmy rozprodány. Na mapách hysterických srazů sude-toněmeckých landsmanšaftů, připomínajících nacistické srazy před světovou válkou, se znovu objevují místo Chebu Eger a Liberce Reichenberg.

Také potomci heimatfrontlerů, ordnerů a werwolfů se začínají rojit po pohraničních luzích a hájích, v nichž je čeká otevřená náruč poslušných lokajů poráženeckých přívrženců Hradu i jejich „vlasteneckých“ institucí.

Je ještě čas to všechno zastavit, abychom nedopadli jako po Mnichovu. Františku Halasi, znovu zvoní zrady zvon!“

Tolik Jaroslav Matějka.

Josef Groušl ve statí Některé aspekty germanizace ve vztahu k České republice na otázku Co je to germanizace? odpovídá.

„Pod tímto pojmem rozumíme takové působení Německa na Českou republiku, které přímo nebo zprostředkovaně ve svých důsledcích poškozuje zájmy a postavení ČR. Chápáno historicky i aktuálně.

Od roku 1989 po současnost se využívá restaurace kapitalismu v ČR.

První etapa germanizace zaznamenala průnik německého kapitálu k nám. Stalo se tak pomocí kapitulantské politiky české politické pravice. Ta s Mezinárodním měnovým fondem podepsala v roce 1990 nový Mnichov. Následovalo rozbití československé průmyslové, zemědělské a vědeckotechnologické základny. Také dřívější systém vojenské obrany v rámci Varšavské smlouvy byl zlikvidován.⁸ Z takové destrukce se dělala pochybná a falešná politická i ideologická sláva.

Podívejme se na některá fakta ze současnosti. 80 % HDP České republiky leží v dalších zemích EU. Jedna třetina exportu ČR směřuje do SRN, hlavně pak do Bavorska. Závislost ČR na exportu činí 83 %. U Slovenska to je 85 %. SRN obsadila po rozbití Československa jeho hlavní dlouhodobě přínosné mezinárodní trhy. Zejména v oblasti velkých investičních celků. Z Československa, dříve zdatného exportéra, se stal

⁸ Z armády, jejíž funkce byla zaměřena na bezpečnost země a občanů, se stal postupně prostředek zahraničních misí v cizích službách.

poničený subdodavatel. I vývoz vzduchotechnických zařízení musí schvalovat EU a NATO, aby ČR nemohla „poškozovat“ zájmy Západu. Ceny a zisk se pak převádějí mimo ČR.

Druhá etapa germanizace byla zaměřena na tak zvanou pomoc SRN při zatahování ČR do amerického vojenského bloku NATO a do EU.

Třetí etapa se od roku 2005 orientuje na germanizaci myšlení. Zvláště ve směru k mladé a střední generaci v České republice. Germanizační politika ve směru k ČR vyjadřuje relativně nové strategické a taktické záměry německého velkokapitálu. Předním cílem Německa je získání vedoucích pozic v EU. Za pomoci Francie a dalších zemí široké struktury NATO a EU umožňují Německu dovedně zakrývat vlastní mocenské směřování. Česká republika byla v germanizační východní politice sjednoceného Německa vybrána jako nejslabší, ale pro Německo nejvýhodnější článek. Uvnitř ČR vybudovala politická pravice proněmeckou platformu. V čele stojí ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg. Již dříve přistoupil na německou zahraniční politiku o tzv. vyhánění Němců z ČSR po druhé světové válce. Vlády ČSR přehlízejí a tolerují nepřijatelnou činnostně německé revanšistické kanceláře v Praze. Český premiér Petr Nečas tajně jednal v Bavorsku na sklonku roku 2010. Výsledkem byla návštěva bavorského premiéra Seehofera v Praze v prosinci 2010. Přijel s ním i nepřítel České republiky a českého národa Berndt Posselt, čelný pohlavár německých revanšistů. Nečasova vláda tím fakticky legalizovala spolky odsunutých Němců jako svého partnera. S tím nelze souhlasit. Je zřejmé, že různé politické a jiné tlaky z Bavorska vůči ČR se budou napříště řízeným tlakem stupňovat. Vláda ČR má svého

partnera v mezinárodních vztazích ve vládě Spolkové republiky Německo. Přibrala si k tomu ještě Bavorsko. Důsledky pro Českou republiku budou negativní, problematické, složité, nevypočitatelné. O to ale německé straně jde. Uvnitř ČR se posiluje prorevanšistická kolona. Ministr zahraničí Schwarzenberg buduje urychleně právě v Bavorsku silnou infrastrukturu diplomatických a jiných kontaktů, zařízení ap. V řadě takových míst či zařízení se kumulují akce ve prospěch revanšismu, útoků na Postupim, proti odsunu Němců a proti československým ústavním dekretům z roku 1945. Útočí se na usnesení Parlamentu ČR z roku 2002, které potvrzuje neměnnost a nedotknutelnost uvedených dekretů ČSR.

Posselt se netají tím, že otázku tzv. vyhánění chtějí spolky odsunutých Němců, jejich politické vedení, zmezinárodnit na půdě OSN. Otázkám vyhánění obecně hodlají dát mezinárodní dimenzi a potom z takové báze soustřeďovat útoky jen na odsun Němců z Československa, Polska apod. Příští tažení proti České republice jako nástupnickému státu Československa bude vycházet z Berlína a z Mnichova.

Nesmíme zapomínat, musíme uvažovat v širších, konkrétně historických souvislostech a podmíněnostech. Proněmecká kolona uvnitř ČR je v SRN mimořádně chválena a oceňována. Karel Schwarzenberg a před ním i Cyril Svoboda obdrželi od vlády SRN vysoké německé vyznamenání Řád za zásluhy o Německo. To je velice výmluvné. U Schwarzenberga jsou z německé strany připomínány zásluhy v nepřátelském rozvratném působení proti ČSSR v době před rokem 1989.

Značná pozornost v germanizační politice vůči ČR je věnována televizi, filmu, tisku a vydavatelské činnosti.

Jde z hlediska obsahu o dezinterpretaci hlavních příčin, průběhu a výsledku druhé světové války. Je to omlouvání německého fašismu a jeho zločinů. Účelově je v mnoha případech vykládán poválečný vývoj v německé otázce. Neofašismus je v NSR nejen trpěn a tolerován, ale je také na postupu do ČR, Polska a dalších zemí. Tzv. dokument Davida Vondráčka Zabíjení po česku byl v SRN oceněn finanční částkou 100 000 €. Stejnou finanční částku obdržel i režisér Juraj Herz za film Habermannův mlýn. Politicko-psychologická kampaně kolem Dobronína za účasti televize a kriminálních orgánů, za tzv. pomoci z Německa je názorným příkladem detailizování některých aspektů z doby odsunu Němců. Jejich absolutizace bez objasnění skutečných příčin a souvislostí, bez faktů, má působit na myšlení mladé a střední generace v ČR. Takové kampaně mají odvádět pozornost občanů v ČR od masových zločinů německých fašistických „nadlidí“ z let druhé světové války, spáchaných na českém a slovenském národu. Mladá generace je klamána a má podle germanizačních záměrů přijmout názor, že zločiny nepáchalo jen fašistické Německo a Němci.

Vlády SRN nikdy v poválečném období tzv. požadavky odsunutých Němců neodsoudily. I dnes přetrvává duch a záměr revanše proti České republice. Pro vlastenecké síly v ČR je důležité poznání, že aktivity německého revanšismu a neofašismu byly cílevědomě zaměřovány k 70. výročí našeho osvobození a porážky fašistického Německa ve druhé světové válce. Naše společná práce v boji proti germanizaci se musí ještě více přibližovat k hlavním obsahovým otázkám.

To znamená proti germanizaci jako programu. To za prvé. Za druhé – důsledněji odhalovat taktiku a způsoby

germanizace a její pronikání do České republiky. Praktické poznatky z jednotlivých míst v ČR dostávají zcela nový význam, smysl a možnosti v naší práci.

Za třetí - musíme průběžně nacházet a používat účinnější způsoby při demaskování proněmecké, prorevanšistické platformy uvnitř země. Za čtvrté – celkový vývoj v ČR i v Evropě i ve světě zvyrazňuje potřebu nové kvality mezinárodní spolupráce a koordinace. Zejména s německými antifašisty a s vlasteneckými silami ze slovanských zemí. Jsou zde i další poznatky. Východní problémy se nedají řešit západní ideologií. Praxe boje proti germanizaci potvrzuje, že naše morální hodnoty jsou vyšší než u našich odpůrců.“

Úloha páté kolony – Sudetoněmecké strany

Nezastupitelnou úlohu při rozbití ČSR a odtržení pohraničních oblastí sehrála Sudetoněmecká strana jako klíčový nástroj psychologické války a rozvratného působení německého šovinismu. V roce 1938 žilo v ČSR 3,2 milionu občanů německé národnosti. V červenci 1938 měla Sudetoněmecká strana (SdP) již 1,3 milionu členů, to je 40,6 % občanů německé národnosti. V květnu 1938 získala SdP ve volbách 88 % hlasů od občanů německé národnosti. Byla nejsilnější politickou stranou a ovládla také většinu obecních a městských správ v pohraničí.

SdP fungovala včetně svých přidružených organizací jednoznačně jako politický nástroj řízený Hitlerovou vládou. S využitím tzv. Volksdeutsche Mittelstele a vyhrocováním politické krize je přímo řídil Hitler prostřednictvím Henleina a Franka. Sudetoněmečtí poslanci v parlamentu v čele s K. H. Frankem a Kundtem pracovali na rozvracení republiky cílevědomě, a tak porušovali

velezrádně přísahu republice. SdP tak hrála dvojí roli. Vedle oficiální politické činnosti se zúčastňovala tajných jednání s německými fašisty k přípravě agrese a zničení ČSR.

Na pokyn Hitlera z Norimberku 12. září vyvolala SdP v pohraničí protistátní puč. Po jeho neúspěchu uprchlo vedení SdP i s řadou funkcionářů do Německa. Za všestranné pomoci fašistického Německa vytvořili Sudetoněmecký dobrovolnický sbor – freikorps, který měl k 2. říjnu 41 000 členů. K teroristickým akcím v pohraničí vůči československým objektům a ozbrojeným silám znovu na pokyn Hitlera dochází v noci z 18. na 19. září 1938.

Po ulicích a náměstích se valily zástupy stoupenců nacismu; vykřikovali „Heim ins Reich“, „Ein Volk, ein Reich, ein Führer!“ Po okupaci pohraničí se podíleli na vyhánění všech antifašistických občanů a českého obyvatelstva.

V březnu 1939 se znovu mobilizuje pátá kolona v druhé republice, vyvolává nepokoje jako jednu z dalších záminek ke konečné likvidaci ČSR.

Zničení Československa a nastolení protektorátu Čechy a Morava vedlo k další etapě, jejímž cílem byla konečná likvidace českého národa. Sudetští Němci tvořili v protektorátu více jak 60 % potlačovatelského aparátu včetně gestapa. K. H. Frank byl autorem programu na likvidaci českého národa. Tímto dokumentem vyjádřil odvěkou nenávist Germánů vůči českému etniku. Tento plán byl Hitlerem schválen a za vydatné pomoci sudetských Němců byl postupně uskutečňován. Došlo k likvidaci všech protifašistických sil, členů komunistické strany, pokrokové inteligence a k uzavření českých vysokých škol. Rozpoutání druhé světové války

vyžadovalo využití hospodářské, průmyslové i zbrojní výroby v českých zemích ve prospěch fašistických armád. Ze Sudeťáků se rekrutovaly elitní divize Allgemeine SS a ty se podílely na likvidaci Slovanů a Židů v karpatských zemích. Krach bleskové války, zejména na východní frontě, znemožnil v českém prostoru realizovat likvidační plány německých fašistů i Sudeťáků.

Němečtí fašisté měli v protektorátu výsadní postavení ve všech oblastech. Vedle utlumení mírové průmyslové výroby a záboru zemědělské půdy to pocíťovalo obyvatelstvo nedostatkem potravin. Lístkový systém nezajišťoval základní kalorickou spotřebu; české obyvatelstvo hladovělo, zatímco Němci dostávali o třetinu vyšší příděly a byli všestranně zásobeni. Sudeťáci se více jak šest let podíleli na drancování českého hospodářství ve prospěch fašistického Německa; ukradený národní majetek představuje mnoho miliard.

Značná část národa se s okupací a plány okupantů nesmířila, pokračovala v odporu. Těch tři sta šedesát tisíc mrtvých odbojářů, vojáků na frontách a popravených v koncentračních táborech i věznicích svědčí o tom, že vlastenci v této zemi nevymřeli. Nelze také zapomínat na desetitisíce do Německa totálně nasazených mladých lidí, z nichž se mnozí nevrátili.

V odsunu, který stanovily vítězné mocnosti v Postupimi, byly touhy Sudeťáků naplněny, ovšem jinak, než si oni představovali. Před válkou vykřikovali „Domů, do říše!“ Osud jim přinesl odplatu jakou si zasloužili za to, co v českých zemích napáchali. Ukázalo se, že váleční zločinci, nacisté a všichni další, kteří vědomě usilovali o zničení českého národa i dalších slovanských národů, museli nést zodpovědnost za své zločiny.

Na rozhodnutí postupimské konference o odsunu německého obyvatelstva nebo jeho části z Polska, Československa a Maďarska do Německa reagovalo nacistické podzemí organizováním teroristických akcí organizací werwolf. Atentáty, vraždy, ničení všech hodnot, to byla „pokora“ původců války a válečných hrůz i zločinů. Seznam těchto poválečných zločinů uvádí Jaroslav Kojzar (*Haló noviny* 6. 8. 2012) v článku Odsun nebo vyhnání? Je to seznam dlouhý – Podmokly, Fohnava, Liberec, Tachov, Karlovy Vary, Srbská Kamenice, Šluknov, Bretnov ... přepadení vlaku, zastřelení Češi a němečtí antifašisté, atentát na redaktora českého listu, na důstojníka Čs. armády, střelba na československé vojáky – svobodovce. Vyšetřování ukázalo, že šlo o akce nacistického podzemí. A k takovým akcím docházelo až do odsunů německého obyvatelstva.

Kolaborace a kolaboranti

Slovo kolaborace nabylo na významu, jakmile se náš lid musel potýkat s cizí okupací a jejími nohsledy.

Vrcholnou kolaboraci nám předvedl v třicetileté válce český šlechtic Albrecht z Valdštejna, od něhož se odvíjí genetická linie přes rakousko-uherské černo-žluté byrokraty až k Háchovi, Moravcovi a jim podobným. Co jiného než ducha kolaborace představovala ona Havlova - pro oběti fašismu urážlivá - omluva Sudeťákům za „vyhnání“, těm, kteří po celá léta tvořili většinu potlačovatelského aparátu v českých zemích? Omluva, která připomíná háchovštinu. Omluva, jež nastartovala obrovskou vlnu nátlaku, kterou vyvíjejí revanšistické organizace přes německou vládu i přímo. Požadují návrat majetku (ačkoliv válečné škody způsobené i jejich přičiněním hodnotu německého majetku přesahovaly,

přesto, že Německo nikdy neuhradilo naší zemi válečné reparace stanovené vítěznými mocnostmi). Dovolávají se práva na vlast, které sami upírali jiným. Chtějí odvolat Benešovy dekrety a konečně – odmítají rozhodnutí vítězných mocností, přijatá na konferenci v Postupimi.

Dnešní kolaboranti otevřeli dokořán brány invazi německého kapitálu, který k tomu, aby naši zemi okupoval, nepotřeboval kulomety a tanky. Vinou českých finančních šejdů, té přední kolaborantské kohorty, která je nastrčena, aby pracovala pro německé zájmy podobně jako kdysi pátá kolona henleinovců. Podstatná část česky psaného tisku patří německým vlastníkům. Proto tisk dělá a bude dělat jejich politiku. Tak je to i s řadou továren, tisíci hektarů půdy i kulturních a historických památek.

Jásot pravice po hlasování v parlamentu o našem vstupu do paktu NATO, který se změnil v učiněnou euforii po zprávách z amerického Senátu, naprosto jasně prozradil, a ani se s tím netajili, že konečně cizíma rukama a zbraněmi jsou zajištěny u nás jistoty kapitalistického panství, které si ovšem v roce devětaosmdesátém málokdo přál.⁹ Tehdy se zaklínali, že k ničemu podobnému nedojde. Taková kolaborace je plně pochopitelná neboť má zajistit kolaborantům jejich plné měšce.

Škody, které toto novodobé přísluhovačství způsobilo našemu hospodářství a morálnímu zdraví národa, jsou nesmírné a trvalo by hezky dlouho, než by se odstranily. To by ovšem náš člověk musel následovat

⁹ Snad si zde zaslouží uvést prohlášení někdejšího ministra zahraničí Cyrila Svobody po našem vstupu do NATO, že „ted’ už nezáleží na tom, kdo u nás vyhraje volby“. Prostě svoboda na raketách NATO.

toho biblického chlapce z Nazaretu, který svatokupce vyhnal z chrámu.

Ovšem daleko nejhorším projevem kolaborace se zahraničním kapitálem, která dlouhodobě a rozhodujícím způsobem ohrožuje naši suverenitu, je, jak si počíná naše kompradorská buržoazie při obhajobě ekonomických zájmů země. Již v počátku tohoto nevídaného převratu od socialismu ke kapitalismu provedl Klaus ve službách mezinárodního kapitálu takovou devalvaci měny, že jsme se rázem ocitli v roli chudých příbuzných našich sousedů. Začal proces vyžírání této ubohé země zahraničními zlatokopy, pro které transformace, privatizace a vše, co s tím souviselo, otevřela uprostřed Evropy ráj podobný Klondyku. Pak začali hluboce pod cenu (také díky devalvaci) zbavovat za marky a dolary rozhodující roli našeho státu v ekonomice. To nejcennější, co jsme měli, za babku vyprodali zahraničním firmám s nadějí, že to vládě zachrání její bankrotářské rozpočty. Nezachránilo!

Hanebné smlouvy, před národem utajené, s Mezinárodním měnovým fondem i servilita vůči Evropské unii, jen pomohly značně omezit naše dřívější exportní úspěchy a nahradit je montážními závody cizích vlastníků. Nejkrutější dopad měl způsob přechodu v devadesátých letech na obrovský útlum našeho zemědělství, které se z vývozce stalo výrazným dovozcem komodit, jež jsme dříve vypěstovali a vyrobili k vlastní soběstačnosti. Kam se podíváme, všude narážíme na katastrofální důsledky politiky české pravice, kolaborující s nadnárodními firmami. Dnešní představitelé si vyslouží, že v dějinách bude jejich éra připomínána jako jedna z nejhanebnějších. Možná hanebnější než ta Háchova. (*J. Matějka, Haló noviny 15. 5. 1998.*)

Závěrem

Likvidace Československa fašistickým Německem poutá zájem jak minulých, tak i současné generace k jejímu objektivnímu poznání a vyvození odpovídajících poznatků jak pro vnitřní, tak i pro zahraniční politiku.

Československo bylo připraveno k obraně proti fašistické agresi, jeho schopnost bránit se vojensky byla podlomena cílevědomou propagandou a vedením psychologické války. Bylo zbaveno podpory západních spojenců. Světové veřejné mínění bylo ovlivněno lživým obviněním, že Československo likviduje násilím německou menšinu, a poté vystupovalo fašistické Německo jako ochránce sudetských Němců. Hitler ve svém úsilí o ovládnutí ČSR a Evropy využíval národnostní otázku jako prostředek k rozpoutání psychologické války. Německo, které bylo všestranně připraveno k vojenské likvidaci Československa, označovalo svou oběť za zdroj a příčinu válečného nebezpečí. Po mnichovském diktátu pak vystupují představitelé Západu Chamberlain a Daladier jako obránci míru.

Nacistické metody jsou v současné době znovu uplatňovány v politice USA a jejich válečného stroje NATO proti všem zemím, které neodpovídají americkým zájmům. Ještě před smrtí známého státníka J. B. Tita seznámili američtí kolegové na mezinárodním kongresu sociologů ve švédské Uppsale s kurzem Washingtonu vůči Jugoslávii. Výstižně tuto politiku charakterizuje B. Chňoupek v knize *Dýka v zádech*, vydané v nakladatelství Futura v roce 2001.

„Scénář a režie se všemi odstrašujícími triky mocenské politiky tytéž. Jen herecké obsazení od

titulních rolí po kompars jsou generačně inovované. Podobná zvěrstva krvelačných Čechů nad mírumilovnými sudetskými Němci předvádějí i zde srbští zlotřilci, vrazi a násilníci nad ubohými Albánci. Zaznívají zde názory A. Hitlera na přepady států bez vyhlášení války, vypsané poradci ne příliš charakternímu B. Clintonovi... nechybí spílání Josepha Goebbelse prohnanému E. Benešovi, totožné s vulgárními urážkami a potoky lží o zločinném teroristovi, příčině příčin všeho, bídákovi Slobodanu Miloševičovi; na scéně vystupuje ... paní Válka M. Allbrightová, plácající po světě podobné nesmysly jako kdysi J. Ribbentrop; v pořádku jsou i alternáti Tony Blair a Robin Cook, šťastně mávající návrhy pro Rambouillet jako kdysi sir Chamberlain; nadutost B. Mussoliniho bravurně hraje kancléř G. Schröder; poletuje tu i nezkušený R. Hollbrook od Rugovy k H. Taqimu podobně jako během své mise popojížděl po Čechách lord Runciman od Henleina ke K. H. Frankovi.

Jako z říše dodaný Sudetoněmecký dobrovolnický sbor, SdHF, vraždící hlídky Stráže obrany státu, i v Kosovu si počínají stejně zdatně při honech na Srby a střelení na jejich policii ze zálohy. Ono bizarní uskupení s ideologickým spektrem od Hodžových exmarxistů, přes fašisty po islámské radikály se jménem Osvobozené vojsko Kosova, vydodané přímo z Albánie. A stejně jako ze Sudet hitlerovci vyhnané desetitisíce zoufalých rodin, i tu běží podobné zástupy Srbů před zvůli rozběsněných Skipetarů.“ (*B. Chňoupek, Dýka v zádech, s. 139 – 140.*)

A Organizace spojených národů, podobně jako tenkrát Goebbelsem nařčená Společnost národů, brebtá svrchovaně pitomé omluvy. Popsané události jen znovu připomínají náš podzim tragického roku Mnichova.

Stejně tak probíhá režie k ovládnutí energetických zdrojů, ropovodů a trhů pro nadnárodní monopoly na Středním východě. Spojené státy americké, Evropská unie doprovázeny Izraelem a monarchy Zálivu plánují přesuny, vytvářejí záminky, vyvolávají vnitřní třenice, povzbuzují v oblasti destabilizaci zemí, které se nehodí do plánů a jejich zájmů.

Současnými cíli jsou Sýrie a Írán. V Sýrii opakují metody použité proti Libyi. Dalším zdrojem obav je rozmístění velkého množství jednotek USA v oblasti Perského zálivu a provokace Izraele proti Íránu. Zavedení embarga a ztížení ekonomických sankcí ze strany USA a EU je porušením charty OSN.

Demokratické, protiimperialistické a mírumilovné síly světa by měly prolomit mlčení a odsoudit kampaně imperialismu, jež dláždí cestu nové agresi. (*Prohlášení Světové rady míru, 7. února 2012.*)

Prameny a literatura

- Dějiny druhé světové války 1939 – 1945, Praha 1977
 Beneš E., Mnichovské dny, Svoboda, Praha 1968
 Butvin, J., Havránek, J., Dějiny Československa I-IV, SPN, Praha 1968
 Československá vlastivěda, díl II., svazek 2, Horizont, Praha 1969
 Hruška, E., Sudetoněmecké kapitoly, Start, 2008
 Husa, V., Dějiny Československa, Orbis, Praha 1962
 Chňoupek, B., Dýka v zádech, Futura 2001
 Mnichov v dokumentech I, Praha 1958
 Mnichov 75 let poté, Orego 2008
 Nesvadba, F., Proč nezahřměla děla, Naše vojsko, Praha 1986
 Sládek, O., Zločinná role gestapa, Naše vojsko, Praha 1986
 Pejčoch, I., Fašismus v českých zemích, Academia, Praha 2010
 Krejčí, O., Válka, Praha 2011
 Sýs, K., Akce Heydrich, nakladatelství BVD 2008
 Divišová, J., Vzestup a pád Franka, nakl. BVD 2010
 Devadesátiletá cesta, Sborník prací, Futura 2011
 Tomášek, D., Deník druhé republiky, Naše vojsko, Praha 1988
 Dokumenty moderní doby, Svoboda, Praha 1978
 Kvaček, R., Poslední den, Epoque 2012
 Kvaček, R., Heyduk, Československý rok 1938, Polart, 2011
 Matějka, J., Páteční zamyšlení, Futura 2000
 Frajdl, J., Příspěvek k problematice pangermanismu, Praha 2001
 Frajdl, J., V zápase proti germanizaci, Praha, 2003
 Frajdl, J., Germánská negativa v českých dějinách, Praha 2003

Noviny a časopisy

- Haló noviny, Futura, Praha
 Naše pravda, Futura, Praha

Přílohy

Nóta čs. vlády vládám RF a GB

NÓTA ČESKOSLOVENSKÉ VLÁDY VLÁDÁM VELKÉ BRITÁNIE A FRANCIE

20. září 1938

Československá vláda děkuje vládám britské a francouzské za zprávu, kterou jí daly, formulující svůj názor na řešení nynějších mezinárodních potíží, týkajících se Československa. Vědoma odpovědnosti, kterou má v zájmu Československa, jeho přátel a spojenců i v zájmu obecného míru, vyslovuje přesvědčení, že návrhy ve zprávě obsažené nejsou s to, aby dosáhly cíle, který sleduje vláda britská i francouzská ve svém velikém úsilí, které vynakládají pro mír.

Návrhy ty byly učiněny bez dotázání zástupců Československa a bylo jednáno proti němu, aniž bylo slyšeno, ač československá vláda upozornila, že nemůže přijmouti odpovědnost za prohlášení učiněné bez něho.

Je proto také pochopitelné, že zmíněné návrhy nemohly býti takové, aby vyhovovaly možnostem Československa. Vláda československá nemůže z důvodů ústavních učiniti rozhodnutí, které se týká hranic. Rozhodnutí takové nebylo by možné bez porušení režimu demokratického a právního řádu československého státu. Na každý způsob bylo by třeba dotázati se parlamentu.

Podle názoru vlády, přijetí návrhu takového druhu rovnalo by se dobrovolnému a úplnému zmrzačení státu ve všech směrech. Z hlediska hospodářského a dopravního bylo by Československo docela ochromeno a z hlediska strategického dostalo by se do postavení svrchované těžkého, dříve nebo později upadlo by pod úplný vliv Německa.

I kdyby se Československo odhodlalo k navrhovaným obětím, otázka míru nebyla by nikterak rozřešena.

a) Mnoho sudetských Němců dalo by přednost, z důvodů dobře známých, vystěhování z říše a usídlili by se v demokratickém ovzduší československého státu. Důsledkem toho byly by nové potíže a nové spory národností.

b) Ochromení Československa mělo by za následek hlubokou politickou změnu v celé střední a jihovýchodní Evropě. Rovnováha sil ve

střední Evropě a v Evropě vůbec byla by zničena, mělo by to dalekosáhlé následky pro všechny ostatní státy a zejména pro Francii.

c) Československá vláda je upřímně vděčna velmocím za jejich úmysl garantovati integritu Československa, váží si ho a oceňuje vysoko. Záruka taková otevřela by zajisté cestu dohodě mezi všemi zájemci, kdyby nynější národnostní spory se urovnaly přátelsky tak, aby neuložily Československu oběti nepřijatelné.

Československo podalo v posledních letech četné důkazy své nezviklatelné oddanosti míru. Na naléhání svých přátel vláda československá šla při jednání o otázce sudetoněmecké tak daleko, že to bylo uznáno a kvitováno celým světem – také jedno prohlášení vlády britské zdůraznilo, že je třeba, aby se nevybočilo z mezí československé ústavy – a dokonce sama strana sudetských Němců, když jí byly podány poslední vládní návrhy, neodmítla jich a veřejně projevila přesvědčení, že úmysly vlády byly vážné a upřímné. Přes to, že byla právě rozpoutána vzpoura mezi částí sudetského obyvatelstva, která byla podnícena zvenčí, prohlásila vláda slavnostně, že setrvává na návrzích, jimiž vyšla vstříc přáním německé národnosti sudetské. Ještě dnes pokládá tento postup za uskutečnitelný, pokud jde o národnostní otázky republiky.

Československo vždy zůstalo věrno smlouvám a plnilo své závazky, které z nich vyplývaly pro ně, ať v zájmu jeho přátel nebo Společnosti národů a jejich členů, nebo národů ostatních. Bylo odhodláno a dosud je odhodláno zachovávat je za všech okolností. Brání-li se dnes proti možnostem násilí, činí tak na základě nedávných ještě závazků a prohlášení svého souseda a též na základě arbitrážní smlouvy ze dne 16. října 1926, kterou v několika projevech nynější německá vláda zdůrazňuje, že je možno tuto smlouvu aplikovati a žádá, aby se tak stalo. Ctíc svůj podpis je hotova přijmout výrok arbitrážní, který by byl učiněn. Tím by jakýkoli spor mohl býti zamezen. Umožnilo by to řešení rychlé, čestné a důstojné pro všechny účastné státy.

Československo bylo vždy poutáno k Francii úctou a přátelstvím nejoddanějším a spojenectvím, které nikdy žádná vláda československá a žádný Čechoslovák neporuší. Žilo a žije ve víře ve veliký národ francouzský, jehož vláda mu tak často dala ujištění o pevnosti svého přátelství. K Velké Británii je poutá oddanost a tradiční přátelství, úcta, respekt, jimiž bude vždycky Československo prodchnuto v nerozlučné spolupráci mezi oběma zeměmi a tak i ve společném úsilí o mír, ať jsou poměry v Evropě jakékoli.

Vláda československá je si vědoma, že úsilí, které vlády britská a francouzská rozvíjejí, pramení z opravdového zájmu. Děkujeme jim zaň upřímně. Nicméně z důvodů již uvedených obrací se k nim s poslední výzvou a žádá je, aby svůj názor přezkoušely. Činí tak v přesvědčení, že nezastává jen zájem vlastní, ale také zájem svých přátel, věc míru a věc zdravého vývoje Evropy.

V této rozhodující chvíli neběží jen o osud Československa, nýbrž také o osud jiných zemí, zvláště pak Francie.

Otištěno podle archivního dokumentu. Uveřejněno ve sbírce „Documents on British Foreign Policy, 1919-1939“. Third Series, Vol. II., p. 434-436.

Nóta vlády GB vládě čs. NÓTA VLÁDY VELKÉ BRITÁNIE ČESKOSLOVENSKÉ VLÁDĚ

21. září 1938

Podle názoru vlády Jeho Veličenstva neodpovídá odpověď československé vlády nijak kritické situaci, kterou měly anglofrancouzské návrhy odvrátit, a kdyby na ní setrvala a uveřejnila ji, vyvolala by podle názoru vlády Jeho Veličenstva okamžitý německý vpád. Vláda Jeho Veličenstva vybízí proto československou vládu, aby vzala tuto odpověď zpět a urychleně uvažovala o jiné, která by počítala se skutečnostmi.

Anglofrancouzské návrhy poskytují podle jejich názorů jedinou příležitost, jak zabránit okamžitému německému útoku. Opírajíc se o nynější odpověď, kterou se nyní zabývá, neměla by vláda Jeho Veličenstva žádnou naději na užitečný výsledek ujednané druhé návštěvy u pana Hitlera a ministerský předseda by byl nucen zrušit přípravy k ní. Vláda Jeho Veličenstva proto žádá československou vládu, aby urychleně a opravdově uvážila všechny následky, než vytvoří situaci, za kterou by vláda Jeho Veličenstva nemohla převzít zodpovědnost.

Vláda Jeho Veličenstva by byla zajisté ochotna předložit československý návrh na arbitráž vládě německé, kdyby měla za to, že by za dané situace byla naděje, že by jej příznivě přijala. Ale vláda Jeho Veličenstva nemůže ani na okamžik věřit, že tento návrh by byl nyní přijatelný a rovněž nemyslí, že by německá vláda považovala situaci za takovou, aby byla upravena arbitráží, jak to navrhuje vláda československá.

Jestliže by se československá vláda, uváživši věc, znovu cítila povinná tuto radu zamítnout, musí mít ovšem volnost jednat tak, jak uzná za vhodné, aby čelila situaci, jež se potom může vyvinout.

Uveřejněno v překladu z angličtiny ze sbírky „Documents on British Foreign Policy, 1919-1939“, Third Series, Vol. II., p. 442-443.

Telegram čs. ministra zahraničí

TELEGRAM ČESKOSLOVENSKÉHO MINISTRA ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ VŠEM ČESKOSLOVENSKÝM VYSLANECTVÍM, KONZULÁTU V DUBLINĚ A ČESKOSLOVENSKÉMU ZÁSTUPCI VE SPOLEČNOSTI NÁRODŮ

21. září 1938

Vývoj situace byl tento:

1. francouzský a anglický vyslanec odevzdali prezidentu republiky 19. 9. ve 14 hod. aide mémoire tohoto obsahu:

- a) udržení míru a zachování životních zájmů ČSR vyžadují připojení k Německu okresů s více než 50 % německého obyvatelstva;
- b) od plebiscitu se upouští vzhledem na námitky čsl. vlády a sáhne se k přímému jednání;
- c) mezinárodní organismus bude pověřen případnou výměnou obyvatelstva;
- d) francouzská a anglická vláda připojí se k mezinárodní garancii nových hranic proti každému nevyprovokovanému útoku.

2. Odpověď čsl. vlády odevzdána anglickému a francouzskému vyslanci 20. 9. v 19 hod. s tímto obsahem:

ČSR nemůže přijmouti návrhy z těchto důvodů:

- a) o věci by mohl rozhodnout jen parlament;
- b) z hlediska hospodářského a dopravního byla by ČSR úplně ochromena a strategicky dostala by se do postavení svrchovaně těžkého;
- c) nastalo by nové stěhování nespokojených Němců do ČSR, čímž by vznikly nové spory národnostní;
- d) rovnováha sil v Evropě by byla zničena.

Odpověď navrhuje arbitráž dle čsl. německé smlouvy ze 16. 10. 1926 a vyslovuje ochotu přijmout arbitrážní výrok. Končí poslední výzvou, aby Francie a Anglie svůj názor znovu přezkoušely.

3. Anglický a francouzský vyslanec zakročili u presidenta znovu 21. 9. ve dvě hodiny ráno a sdělili, že odmítne-li proposice, běřeme na sebe riziko války. Vláda francouzská by za těchto okolností nemohla do války, její pomoc byla by neúčinná. Přijetí anglo-francouzských návrhů je jediným prostředkem, jak zabránit bezprostřednímu německému útoku. Setrváme-li na své původní odpovědi, Chamberlain by nemohl jeti k Hitlerovi a Anglie by nemohla převzít zodpovědnost.

Pod dojmem tohoto ultimativního zákroku a jsouc úplně osamocena, čsl. vláda bude patrně nucena podrobiti se neodolatelnému nátlaku. Odpověď bude dána anglickému a francouzskému vyslanci během dne.

Krofta

Otištěno podle archivního dokumentu.

Telegram vyslance SSSR v ČSR

TELEGRAM VYSLANCE SSSR V ČESKOSLOVENSKU LIDOVÉMU KOMISARIÁTU ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ SSSR

20. září 1938

Večer 19., ihned po mně, přijal Beneš Gottwalda. Beneš se vyhnul odpovědi, zda se vláda rozhodla zamítnout anglo-francouzský návrh, avšak několikrát opakoval, že vláda se bude hájit před přímým útokem.

Beneš rovněž ujistil Gottwalda, že kapitulace je vyloučena. Na druhé straně Gottwald, právě tak jako já, nemá žádných pochybností o tom, že masy nepřipustí žádnou kapitulaci a podstoupí boj za jakýchkoli okolností. Přitom přesvědčení o pomoci SSSR není a ani nemůže být vystaveno žádným pochybnostem.

Všechny zprávy se zaměřují na boj proti panice a tvrdí, že ani těmito návrhy není o ničem rozhodnuto, neboť rozhoduje pouze lid a jeho zastupitelský orgán, který musí být svolán. Beneš se ptal na Gottwaldův názor na postup SSSR. Gottwald odpověděl, že mu nepřísluší odpovídat za SSSR, avšak nikdo nemá důvodů pochybovat o tom, že SSSR splní své závazky. Jde-li o něco, co je mimo závazky, pak nechť to Beneš zformuluje přesně a dotáže se vlády SSSR.

S. Alexandrovskij

Telegram náměstka lidového komisaře SSSR

TELEGRAM NÁMĚSTKA LIDOVÉHO KOMISAŘE ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ SSSR VYSLANCI SSSR V ČESKOSLOVENSKU¹⁾

20. září 1938

1. Na Benešovu otázku, zda Sovětský svaz podle smlouvy poskytne Československu okamžitou a účinnou pomoc, jestliže Francie mu zůstane věrna a rovněž poskytne pomoc, můžete dáti jménem vlády Sovětského svazu kladnou odpověď.

2. Stejně kladně můžete odpovědět i na druhou Benešovu otázku, zda Sovětský svaz pomůže Československu jako člen Společnosti národů na základě 16. a 17. článku, jestliže se Beneš v případě německého útoku obrátí k Radě Společnosti národů s žádostí o použití těchto článků.

3. Sdělte Benešovi, že o obsahu naší odpovědi na obě jeho otázky současně uvědomujeme také francouzskou vládu.²⁾

V. Potěmkin

Otištěno podle archivního dokumentu. Uveřejněno v knize „Dokumenty k předvečeru II. světové války“ I. díl, Praha 1948, s. 115.

¹⁾ *Opisy tohoto telegramu byly zaslány dne 20. září 1938 velvyslanectví SSSR ve Francii, a rovněž sovětské delegaci na zasedání Společnosti národů v Ženevě.*

²⁾ *Obsah tohoto telegramu sdělil vyslanec SSSR v Československu československému prezidentu Benešovi dne 20. září 1938 telefonicky během zasedání československé vlády, na němž bylo projednáváno prohlášení vlád Velké Británie a Francie.*

Mnichovská dohoda

MNICHOVSKÁ DOHODA

O ODTRŽENÍ POHRANIČNÍCH ÚZEMÍ ČECH, MORAVY A SLEZSKA OD ČSR A JEJICH PŘIPOJENÍ K NĚMECKU

Německo, Spojené království, Francie a Itálie se dohodly se zřetelem k dohodě, již bylo v podstatě dosaženo, o odstoupení sudetoněmeckého území, na těchto podmínkách a způsobech tohoto odstoupení a na opatřeních, jež je třeba proto učinit, a prohlašují, že podle této dohody je každý jednotlivě odpovědný za kroky, které je třeba učinit, aby bylo zajištěno její provedení.

1. Vyklizování započne 1. října.

2. Spojené království, Francie a Itálie se shodují v tom, že vyklizení bude provedeno 10. října, a to bez ničení jakýchkoli existujících zařízení, a že československá vláda je odpovědná za to, že vyklizení bude provedeno bez poškození uvedených zařízení.

3. Podmínky vyklizení podrobně určí mezinárodní výbor, složený ze zástupců Německa, Spojeného království, Francie, Itálie a Československa.

4. Postupné obsazování převážně německých území německými oddíly započne 1. října. Čtyři územní úseky, označené na přiložené mapě, obsadí německé oddíly v tomto pořadí:

- úsek označený I. – 1. a 2. října
- úsek označený II. – 2. a 3. října
- úsek označený III. – 3. a 4. října
- úsek označený IV. – 6. a 7. října

Výše uvedený mezinárodní výbor bez odkladu vymezí zbývající území převážně německého charakteru a německé oddíly je obsadí do 10. října.

5. Mezinárodní výbor uvedený v § 3 určí území, v nichž se má provést lidové hlasování. Tato území budou až do skončení lidového hlasování obsazena mezinárodními jednotkami. Tým výbor určí způsob, jakým se má lidové hlasování provést, přičemž bude vycházet ze způsobu hlasování v Sársku. Výbor stanoví rovněž den, kdy se lidové hlasování bude konat, tento den nesmí být pozdější než konec listopadu.

6. Konečné vymezení hranic provede mezinárodní výbor. Tento výbor je oprávněn doporučit čtyřem mocnostem – Německu, Spojenému království, Francii a Itálii – v určitých výjimečných případech menší odchylky od přísně etnografického stanovení pásem, jež mají být převedena bez lidového hlasování.

7. Zavede se opční právo pro přesídlení do odstoupených území a pro vystěhování z nich. Opce musí být provedena během šesti měsíců ode dne uzavření této dohody. Německo-československý výbor určí podrobnosti opce, uváží způsob, jak usnadnit výměnu obyvatelstva a vyjasní základní otázky, které z této výměny vzniknou.

8. Československá vláda propustí ve lhůtě čtyř týdnů ode dne uzavření této dohody sudetské Němce, kteří si toto propuštění přejí, ze svých vojenských a policejních jednotek. V téže lhůtě propustí československá vláda sudetoněmecké vězně, kteří si odpykávají tresty odnětí svobody za politické trestné činy.

Mnichov, 29. září 1938

A. Hitler,

Ed. Daladier,

Mussolini,

Neville Chamberlain

DODATEK K DOHODĚ

Vláda jeho Veličenstva ve Spojeném království a francouzská vláda se připojily k této dohodě s tím, že stojí za návrhem obsaženým v § 6 anglo-francouzských návrhů z 19. září, týkajícím se mezinárodní záruky nových hranic československého státu proti nevyprovokovanému útoku.

Jakmile bude upravena otázka polských a maďarských menšin v Československu, dají Německo a Itálie Československu záruku ze své strany.

Mnichov, 29. září 1938

(podpisy)

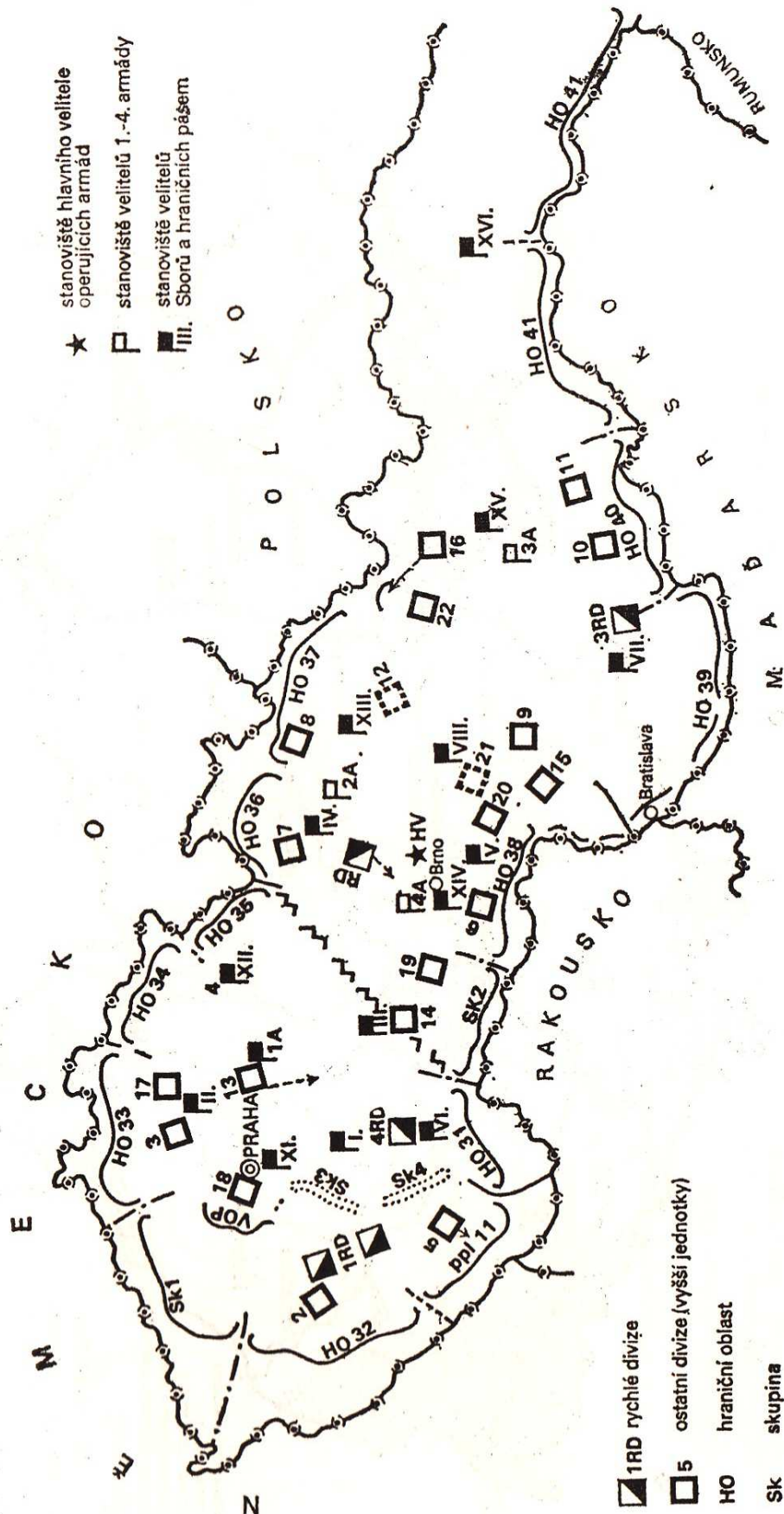
Československu doručený text dokumentu je uložen v Archivu Federálního ministerstva zahraničních věcí ČSSR. Otištěno podle: Mnichov v dokumentech I, Praha 1958, s. 270-272.

Na jedné straně ponížení a žal

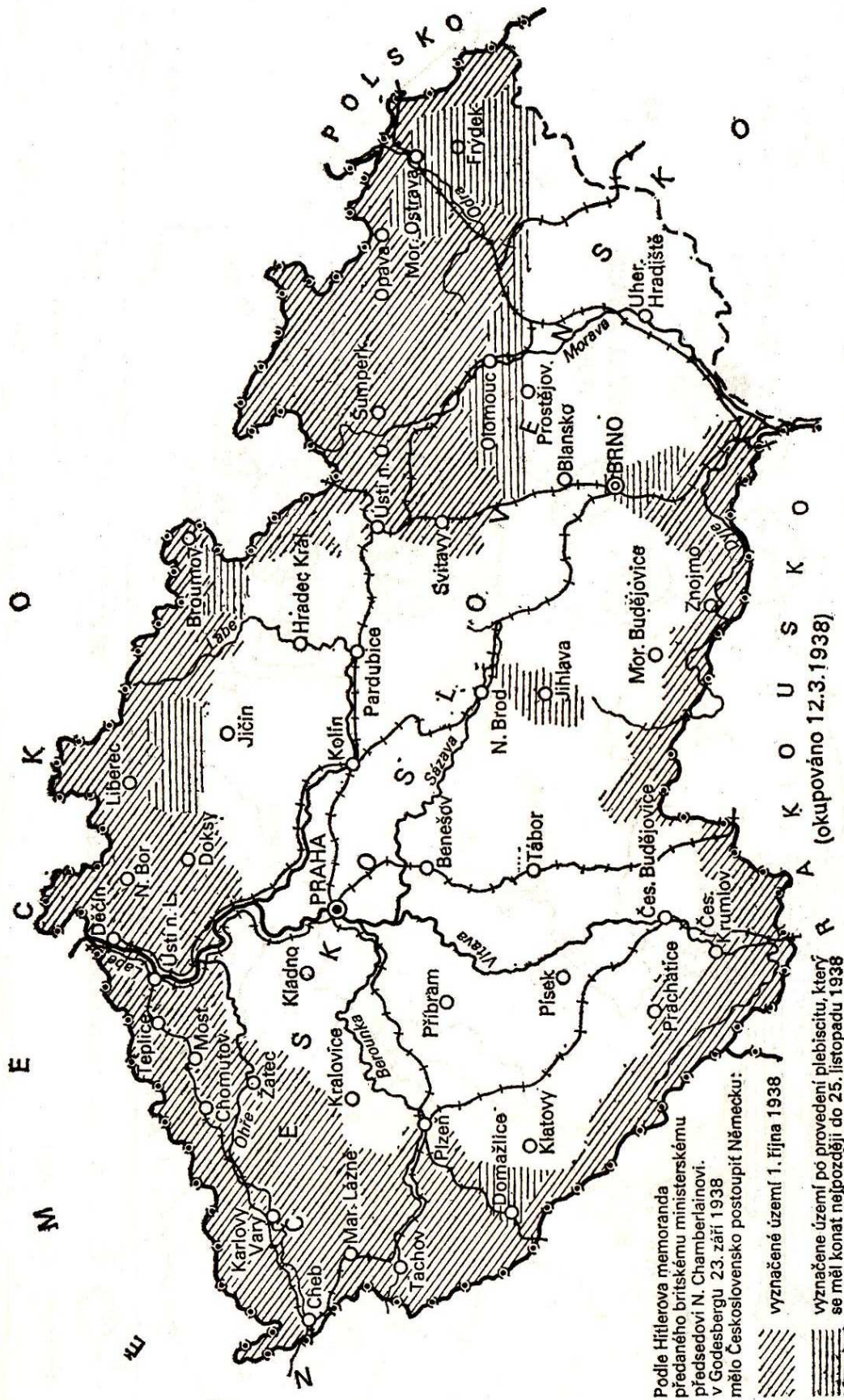
Na jedné straně ponížení a žal...

Sestava Čs. armády v nástupních prostorech

Sestava čs. armády v nástupních prostorech 29. - 30. 9. 1938

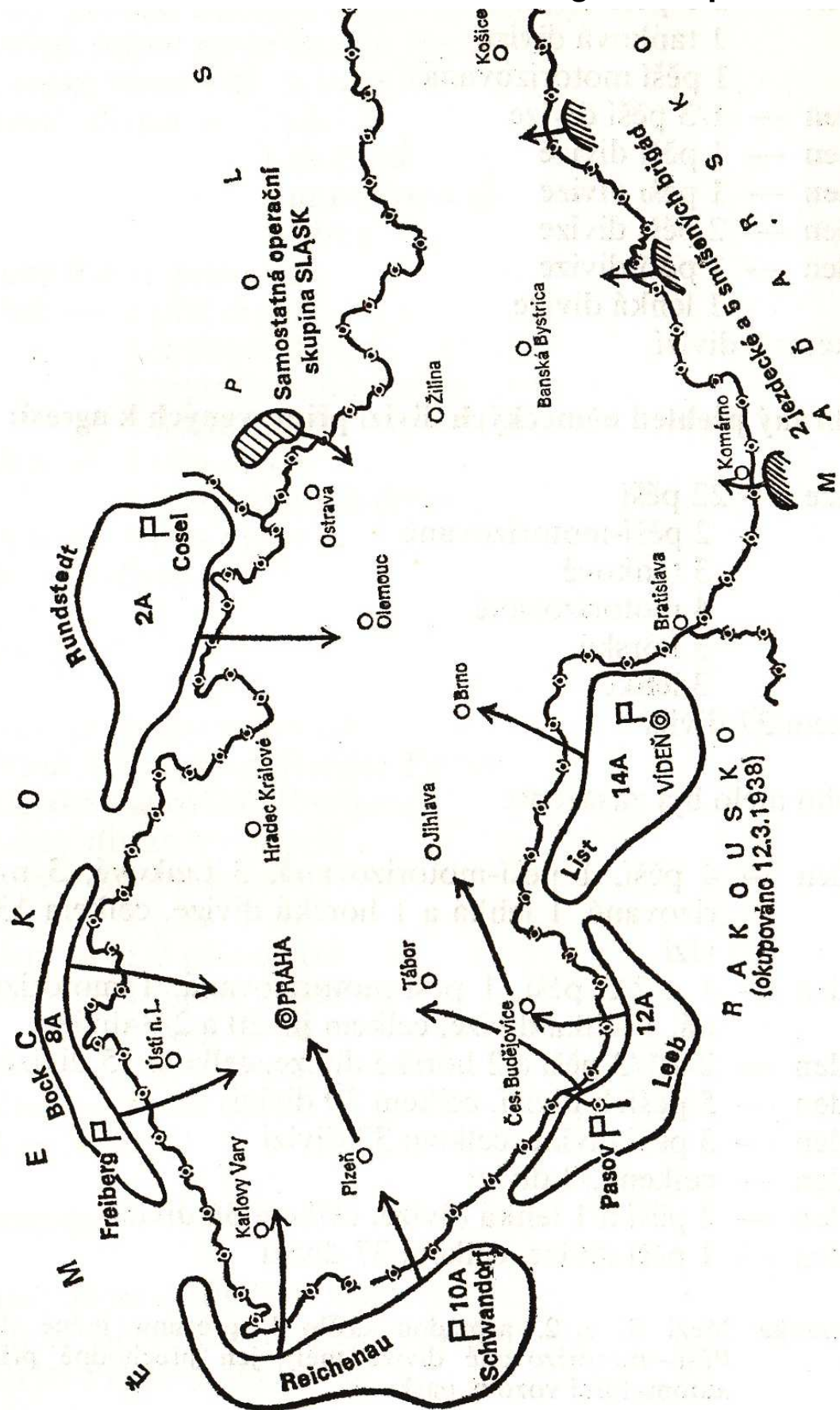
Požadavky Německa – z Godesbergu

Požadavky Německa na území ČSR - Godesberský program

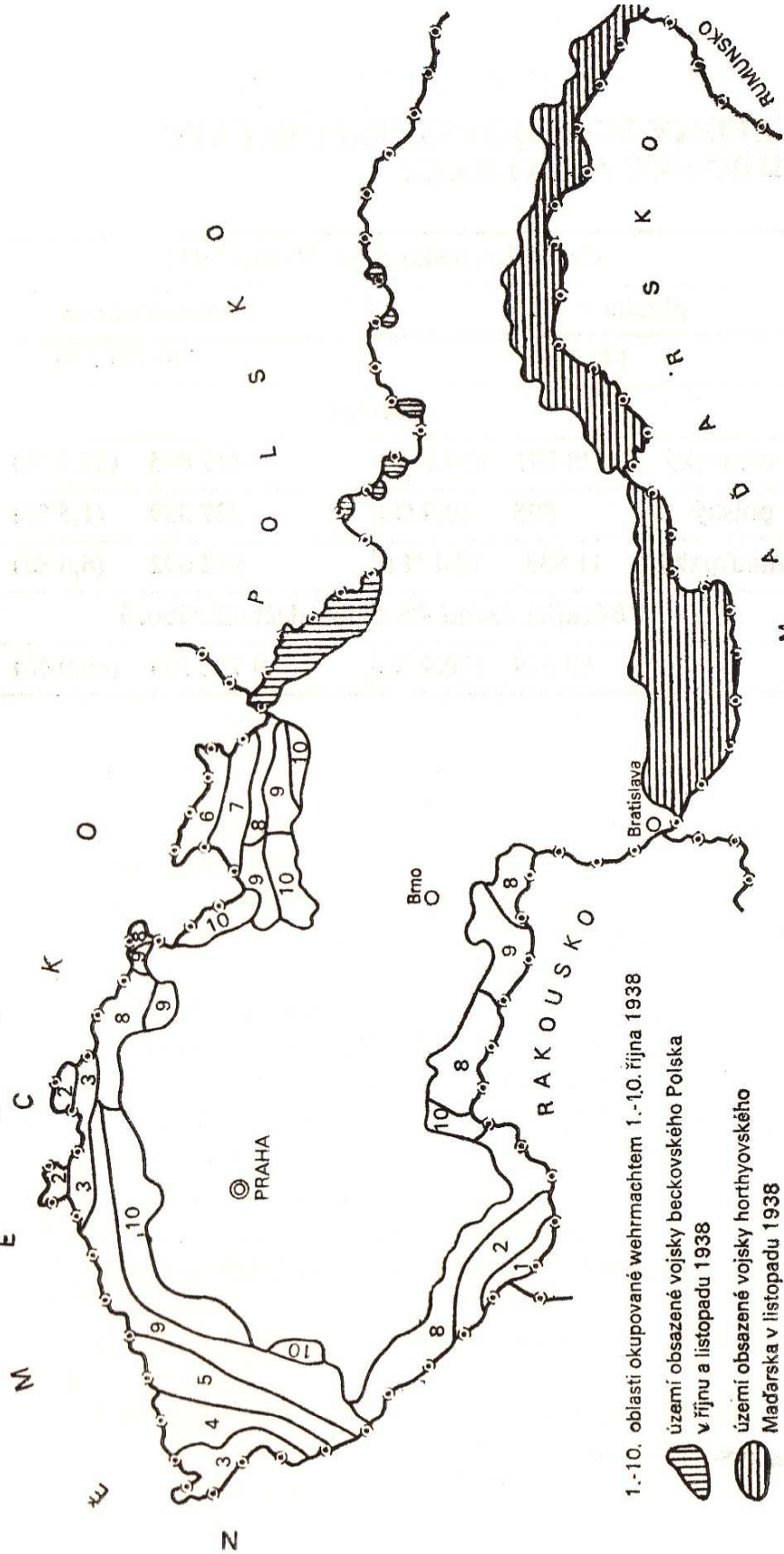
Agresivní plán Grűn

Agresivní plán Grűn a plán dalších akcí proti Československu v zřĩ 1938

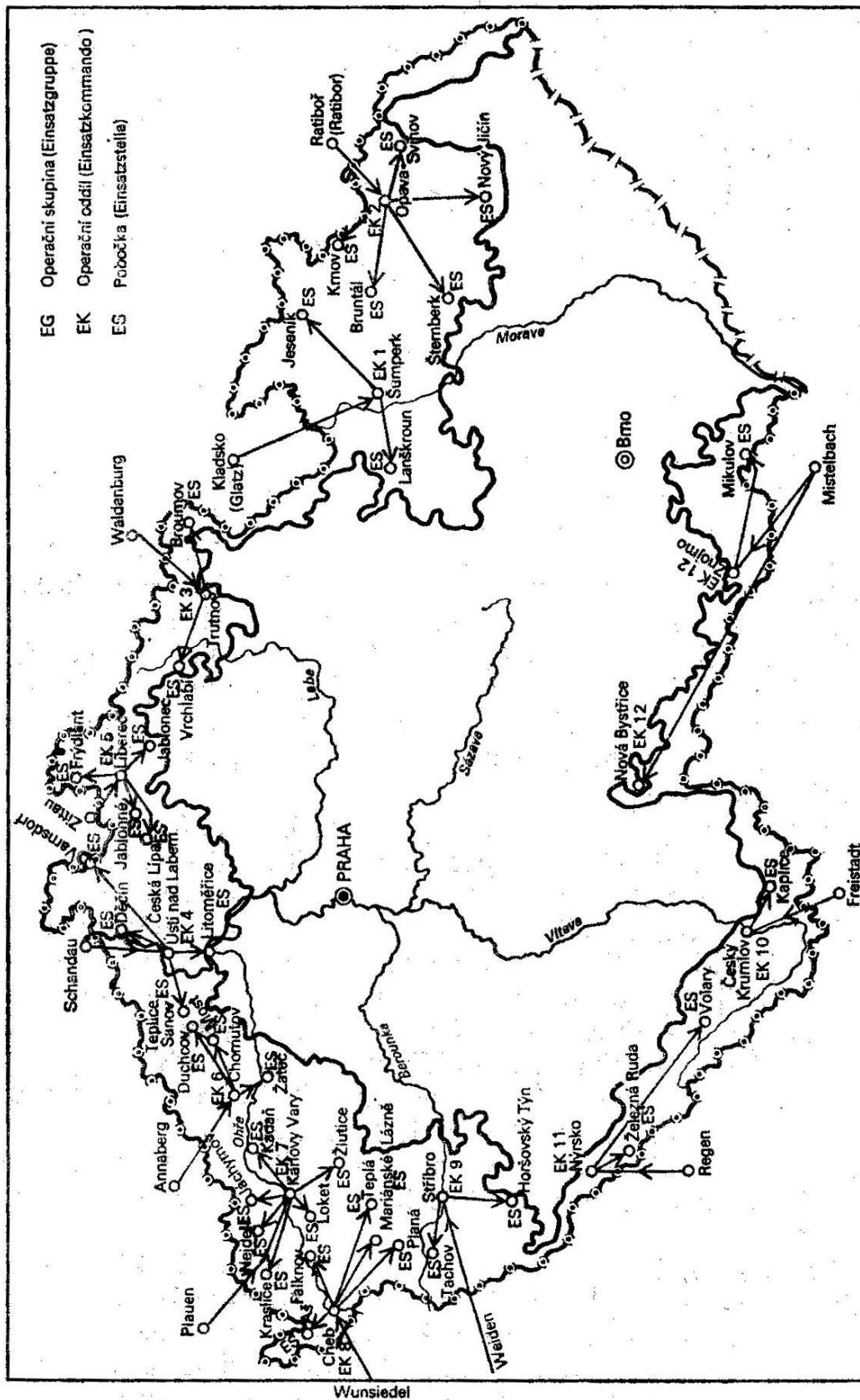
Územní ztráty na podzim 1938

Územní ztráty na podzim 1938; Mnichov a vídeňská arbitráž

Rozmístění operačních oddílů v odtrženém území

Rozmístění operačních oddílů v odtrženém českém pohraničí v říjnu 1938

Obsah

Úvodem	3
1. Mezinárodní a vnitropolitická situace Československa v roce 1938.....	5
2. Kapitulace Československa 30. září 1938.....	42
Okupace československého pohraničí	54
3. Psychologická válka proti ČSR. Činnost teroristických organizací v pohraničí	65
Činnost henleinovských ordnerů, jednotek freikorpsu a fašistických SS v českém pohraničí.....	68
4. Možnosti vojenské obrany ČSR v roce 1938.....	79
5. Druhá republika	98
6. Německá okupace Čech a Moravy.....	109
7. Některé aspekty germanizace ve vztahu k České republice	126
Úloha páté kolony – Sudetoněmecké strany	133
Kolaborace a kolaboranti	136
Závěrem	139
Prameny a literatura	142
Nóta čs. vlády vládám RF a GB.....	143
Nóta vlády GB vládě čs.	146
Telegram čs. ministra zahraničí.....	147
Telegram vyslance SSSR v ČSR	149
Telegram náměstka lidového komisaře SSSR	150
Mnichovská dohoda.....	151
Na jedné straně ponížení a žal	154
Sestava Čs. armády v nástupních prostorech	155
Požadavky Německa – z Godesbergu	156
Agresivní plán Grűn	157
Územní ztráty na podzim 1938	158
Operace Březnový vítr	159
Rozmístění operačních oddílů v odtrženém území	160